

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Lublin, dnia 14 grudnia 2021 r.

Poz. 5968

UCHWAŁA NR XXVII/182/2021 RADY GMINY LEŚNIEWICE

z dnia 7 grudnia 2021 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Leśniewice na lata 2022 - 2025

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2021 r. poz. 1372, z późn. zm.), art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710, z późn. zm.), po uzyskaniu pozytywnej opinii Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Rada Gminy uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Leśniewice na lata 2022 - 2025, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Leśniewice.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubelskiego.

Przewodniczący Rady Gminy

Wiesław Wierzchoś

Załącznik
do uchwały Nr XXVII /182/2021
Rady Gminy Leśniowice
z dnia 7 grudnia 2021 r.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
GMINY LEŚNIOWICE
NA LATA 2022 – 2025**

Opracowanie:
ARCHFOTO TECHNOLOGY Bogusław Okupny

Spis treści

1. Wstęp	2
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	2
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	3
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	26
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	27
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa	33
4.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu	39
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	42
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	42
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	43
5.2.1 Charakterystyka geograficzna gminy Leśniewice	43
5.2.2 Zarys dziejów obszaru gminy	45
5.2.3 Dziedzictwo niematerialne	58
5.2.4 Infrastruktura kultury oraz oświatowa na terenie Gminy Leśniewice	62
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	63
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	66
5.4.1. Zabytki nieruchome ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków	68
5.4.2. Stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków	70
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	89
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	94
7. Założenia programowe	99
7.1. Priorytety, kierunki działań i zadania programu opieki	99
7.2. Kierunki działań programu opieki oraz działania programu	99
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	106
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	107
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	109
11. Bibliografia	112

1. WSTĘP

Przedmiotem opracowania „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Leśniewice na lata 2022-2025 jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy, zaś jego celem jest określenie zasadniczych kierunków działań inicjowanych przez władze gminy na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami znajdującymi się w granicach gminy. Najpełniejszą definicję dziedzictwa kulturowego wypracował Jan Pruszyński (J. Pruszyński, Dziedzictwo kultury Polski. Jego straty i ochrona prawna, t. 1, Kraków 2001, s. 50), stwierdzając, że jest to: *„zasób rzeczy nieruchomości i ruchomych wraz ze związanymi z nimi wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi uznawany za godny ochrony prawnej dla dobra społeczeństwa i jego rozwoju oraz przekazania następnym pokoleniom z uwagi na zrozumiałe i akceptowane wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej”*.

Celem Programu jest stworzenie kompleksowej, wieloletniej strategii opieki nad zabytkami na terenie gminy Leśniewice. Program opieki nad zabytkami gminy Leśniewice jest narzędziem zarządzania lokalnym dziedzictwem i powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem, jakim jest dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania mają za cel poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację. Niezwykle istotne jest, aby w działania na rzecz realizacji zadań nakreślonych w programie włączyli się mieszkańcy, poprzez różne formy swojej aktywności zawodowej oraz poza zawodowej. Poprzez działania edukacyjne program powinien też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej i znaczenia lokalnych wartości i przede wszystkim budzić poczucie dumy i identyfikację z tak zwaną małą ojczyzną. Program jest dokumentem uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Niniejszy program został opracowany zgodnie z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa realizując wymóg art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710 ze zm.) oraz dokumentami programowymi o zasięgu ogólnokrajowym oraz wojewódzkim, powiatowym, gminnym.

Wiele elementów budujących Program zaczerpnięto z odpowiednich polityk, programów i planów sektorowych o randze krajowej, wojewódzkiej i powiatowej. Zaproponowane w programie opieki nad zabytkami działania mają pomóc w poprawie substancji zabytkowej, jej rewaloryzacji oraz w upowszechnianiu i promowaniu dziedzictwa kulturowego zaś proponowane rozwiązania odpowiadają ustawowym regulacjom z zakresu ochrony zabytków.

Gminny Program opieki nad zabytkami opracowywany jest w cyklach 4 letnich a z jego realizacji wójt co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710 ze zm.), w którym: *Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.*

Główne cele wykonania programu opieki nad zabytkami określone zostały w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710 ze zm. i są nimi:

- 1) *włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;*
- 2) *uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
- 3) *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;*
- 4) *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
- 5) *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- 6) *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;*
- 7) *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

Sposób procedowania z programami opieki nad zabytkami oraz obowiązek sporządzania sprawozdań wynikają z art. 87 ust. 3-5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710 ze zm.):

3. *Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.*
4. *Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.*
5. *Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.*

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

(Dz. U. nr 78 poz. 483, oraz z 2006 r. nr 200 poz. 1471 oraz z 2009 r. nr 114 poz. 946)

W preambule Konstytucji RP znajduje się zobowiązanie aby przekazać przyszłym pokoleniom wszystko, co cenne z ponad tysiącletniego dorobku. W świetle art. 5 i 6 ust. 1 Konstytucji RP do podstawowych obowiązków państwa działającego za pośrednictwem swych organów należy ochrona dziedzictwa kultury, a w szczególności jego podstawowych materialnych składników, jakimi są zabytki.

Art. 5

Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 8 października 2007 (K 20/07, OTK-A 2007, nr 9, poz. 102) dokonał wykładni artykułu 5 w części dotyczącej dziedzictwa narodowego, przyjmując w konkluzji, że państwo, realizując zadanie strzeżenia dziedzictwa narodowego musi uwzględniać ograniczenia wynikające z gwarantowanych konstytucyjnie praw obywateli.

Ochrona powinna być rozumiana jako ochrona dla przyszłych pokoleń ale zabytki powinny być współcześnie wykorzystywane w taki sposób (np. badania naukowe), aby nie stanowiło to dla nich zagrożenia i aby nie prowadziło do ich degradacji, uszkodzenia i zniszczenia. W Konstytucji RP wyrażony został obowiązek stwarzania przez państwo jak najlepszych warunków równego dostępu do dóbr kultury, z poszanowaniem prawa własności.

Art. 6

1. *Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.*

Przyjmuje się, że dobrami kultury są elementy stanowiące materialny przejaw kulturowej działalności człowieka, a także niematerialny dorobek ludzkości.

Przepisy artykułu 73 Konstytucji kształtują obowiązki państwa w zakresie kultury i stanowią katalog konstytucyjnych praw i wolności kulturalnych.

Art. 73.

Każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury.

Przepisy artykułu 86 Konstytucji nakładają na każdego obywatela obowiązek dbałości o stan środowiska, którego jednym z elementów jest środowisko kulturowe z jego składową, jaką jest dziedzictwo kulturowe.

Art. 86

Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

I. Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz. U. z 2020 r. poz. 1220 ze zm.)

W ramach podziału kompetencji między ministrami, dokonanego w ustawie z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz. U. z 2019 r. poz. 945, ze zm.), wiodącym organem odpowiedzialnym za zadanie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków.

II. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710 ze zm. ze zm.)

Podstawowym aktem prawodawczym w dziedzinie ochrony i opieki nad dziedzictwem narodowym jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710 ze zm.) - dalej w tekście u.o.z.o.z, która w art.1 określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zasady tworzenia krajowego programu

ochrony i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauracyjnych i robót budowlanych przy zabytkach a także organizację organów ochrony zabytków.

W art. 3 u.o.z.o.z. zawarty został zbiór definicji prawnych, wiążących na gruncie wykładni i stosowania prawa. Zawarty w tym artykule słownik definiuje podstawowe pojęcia stosowane dalej w ustawie, które poniżej przytaczamy:

- 1) **zabytek** — *nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;*
- 2) **zabytek nieruchomy** — *nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;*
- 3) **zabytek ruchomy** — *rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;*
- 4) **zabytek archeologiczny** — *zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;*
- 5) **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** — *instytucją kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;*
- 6) **prace konserwatorskie** — *działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;*
- 7) **prace restauratorskie** — *działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań*
- 8) **roboty budowlane** — *roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;*
- 9) **badania konserwatorskie** — *działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;*
- 10) **badania architektoniczne** — *działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;*
- 11) **badania archeologiczne** — *działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;*
- 12) **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** — *przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;*
- 13) **historyczny zespół budowlany** — *powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;*
- 14) **krajobraz kulturowy** — *postrzegana przez ludzi przestrzeń zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;*

- 15) **otoczenie** — teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Wymieniona w art. 3 pkt 5 u.o.z.o.z. **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** – w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. 2020 poz. 194), to podmioty, których celem statutowym i istotą działania jest sprawowanie aktywnej opieki nad zabytkami, Wymienione w art. 3 pkt 6 **prace konserwatorskie** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej. Zgodnie z postanowieniami art. 49 ust. 2 u.o.z.o.z. wykonanie decyzji nakazującej przeprowadzenie prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia w przypadkach określonych przepisami ustawy z 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. 2020 poz. 1333 ze zm.).

Wymienione w art. 3 pkt 7 u.o.z.o.z. **prace restauratorskie** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

Wymienione w art. 3 pkt 8 u.o.z.o.z. **roboty budowlane** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej. Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 2 wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku wpisanego do rejestru zabytków wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej. Ustawodawca w art. 36 ust. 8 u.o.z.o.z. zwraca uwagę, że uzyskanie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podjęcie robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia, w przypadkach określonych przepisami prawa budowlanego. Podobnie, zgodnie z treścią art. 49 ust. 2 u.o.z.o.z. wykonanie decyzji nakazującej przeprowadzenia robót budowlanych przy zabytku nieruchomym nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia, w przypadkach określonych przepisami prawa budowlanego. Wymienione w art. 3 pkt 9 u.o.z.o.z. **badania konserwatorskie** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 3 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

Wymienione w art. 3 pkt 10 u.o.z.o.z. **badania architektoniczne** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 4 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

Wymienione w art. 3 pkt 11 u.o.z.o.z. **badania archeologiczne** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 5 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

W art. 4 i art. 5 u.o.z.o.z. ustawodawca wprowadził rozróżnienie na ochronę i opiekę nad zabytkami, precyzując na czym polega ochrona zabytków w działaniach podejmowanych przez organy administracji publicznej (art. 4) oraz na czym polega opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza.

Art. 4. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

- 1) *zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;* 2.
- 2) *zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*
- 3) *udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*
- 4) *przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*
- 5) *kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;*
- 6) *uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.*

Tak więc ochrona zabytków to działania podejmowane przez organy administracji publicznej, włączając w to działania władcze, polegające na stosowaniu prawa, których efektem jest wydawanie decyzji administracyjnych. Opieka nad zabytkami to działania faktyczne właścicieli lub posiadaczy oraz także jest to pożądaný stan zabytku, który powinien być zagwarantowany przez właściciela lub posiadacza zabytku poprzez zapewnienie określonych w ustawie warunków.

W art. 6 u.o.z.o.z. ustawodawca podał zagregowaną definicję zabytku, która stanowi uszczegółowienie definicji w art. 3 oraz określił, że ochronie i opiece podlegają zabytki bez względu na ich stan zachowania.

Art. 6.

1. *Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:*
 - 1) *zabytki nieruchome będące, w szczególności:*
 - a) *krajobrazami kulturowymi,*
 - b) *układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,*
 - c) *działami architektury i budownictwa,*
 - d) *działami budownictwa obronnego,*
 - e) *obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,*
 - f) *cmentarzami,*
 - g) *parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,*
 - h) *miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;*
 - 2) *zabytki ruchome będące, w szczególności:*
 - a) *działami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,*
 - b) *kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,*
 - c) *numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,*
 - d) *wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,*
 - e) *materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479),*
 - f) *instrumentami muzycznymi,*
 - g) *wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,*
 - h) *przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;*

- 3) *zabytki archeologiczne będące, w szczególności:*
 - a) *pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,*
 - b) *cmentarzyskami,*
 - c) *kurhanami,*
 - d) *reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.*
2. *Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.*

W art. 7 u.o.z.o.z. ustawa wymienia formy i sposoby ochrony zabytków. Rejestr zabytków jest historycznie najstarszą formą ochrony zabytków utworzoną w 1928 roku. Obecnie rejestr zabytków prowadzony jest na podstawie rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Zgodnie z przepisami art. 10 i 11 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jedynym organem mającym kompetencje dokonywania wpisów do rejestru jest właściwy terytorialnie wojewódzki konserwator zabytków. Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o wpis może wystąpić właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek. Także wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania o wpis zabytku nieruchomego do rejestru zabytków. Przepisy ustawy nakazują informowanie obywateli o wszczęciu postępowania w sprawie wpisania zabytku do rejestru, m. in. na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej starostwa powiatowego, na obszarze którego zabytek się znajduje. Starosta w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o ochronie obiektu. Wzór i wymiary znaku określa rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Należy podkreślić, że choć umieszczenie znaku jest fakultatywne to stanowi on ważną formę budowania świadomości społecznej i zasadne jest oznakowanie wszystkich obiektów będących w rejestrze zabytków. Bardzo istotny jest zakaz prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych a także podejmowanie innych działań, które mogłyby doprowadzić do zniszczenia zabytku, wobec którego wszczęte jest postępowanie o wpisaniu do rejestru zabytków. Zakaz ten dotyczy również robót budowlanych, co do których zostało już wydane pozwolenie na budowę oraz innych działań określonych w decyzjach pozwalających na ich prowadzenie. Działania te mają na celu udzielenie tymczasowej ochrony zabytkom nieruchomym przed uprawomocnieniem się decyzji o wpisaniu do rejestru.

Zabytek wpisany do rejestru w razie spełnienia określonych przesłanek może zostać z tego rejestru skreślony, co jest równoznaczne z pozbawieniem go ochrony konserwatorskiej. Podstawy skreślenia zabytku z rejestru określone są w art. 13 u.o.z.o.z. i należą do nich: zniszczenie zabytku w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej, zakwestionowanie wartości będącej podstawą wpisu do rejestru zabytków w nowych ustaleniach naukowych oraz wpisanie zabytku na Listę Skarbów Dziedzictwa, wpisanie zabytku do inwentarza muzeum bądź jego wejście w skład narodowego zasobu bibliotecznego

Wszelkie prace i badania prowadzone przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwoleń, mających charakter decyzji administracyjnej, wydawane są na podstawie art.

36 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Ustawa z 10 lipca 2015 r. o zmianie u.o.z.o.z. (Dz. U. 2016 r. poz. 1330) wprowadziła nową formę ochrony zabytków jaką jest wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa, na której znajdują się zabytki ruchome o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego.

Najbardziej prestiżową formą ochrony zabytków jest uznanie za pomnik historii, zgodnie bowiem z art. 15 ust. 1 u.o.z.o.z. Prezydent RP, na wniosek ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, który po zasięgnięciu obligatoryjnie opinii Rady Ochrony Zabytków, w drodze rozporządzenia uznaje za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru zabytków lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Zabytki uznane za pomniki historii mogą być zgłaszane do wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego (art. 15 ust. 4 u.o.z.o.z.).

Park kulturowy jest jedyną formą wskazującą na ochronę krajobrazu kulturowego – jego utworzenie należy do kompetencji rady gminy, po zasięgnięciu opinii właściwego konserwatora zabytków. W intencji ustawodawców celem parku kulturowego powinno być zachowanie i kultywowanie regionalnych tradycji kulturowych, w tym regionalnego budownictwa. Dla społeczności lokalnych może to mieć olbrzymie znaczenie, chociażby dla rozwoju tzw. turystyki kulturowej. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na których terenie ma być utworzony.

Należy podkreślić, że rada gminy powinna w uchwale o ustanowieniu parku kulturowego dokładnie określić jego granice. Jak wskazuje wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 7 lipca 2007 (II OSK 1487/07) ograniczenie się do pokaźnej grubości kreski wyznaczającej granice przy relatywnie małej skali planu jest prawnie wadliwe. Z kolei wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z 18 grudnia 2007 r (III SA/Kr 569/07) wskazuje na konieczność należytego uzasadnienia, to jest wskazywać na elementy kulturowe w obejmowanym ochroną krajobrazie. Skutkiem ustanowienia parku kulturowego jest obowiązek sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz planu ochrony parku kulturowego dla danego obszaru. Plan ochrony sporządza wójt w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków a następnie jest on zatwierdzany przez radę gminy.

Zgodnie z art. 7 u.o.z.o.z. jedną z form ochrony jest ustalenie ochronne w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, co w art. 18 u.o.z.o.z. zostało przełożone na ogólne zobowiązanie do ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, do uwzględnienia m. in. przy sporządzaniu i aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Z kolei w art. 19 u.o.z.o.z. doprecyzowuje, że w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego powinno się uwzględniać w szczególności ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia oraz potrzeby innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków i parków kulturowych. O ustaleniu ochrony w miejscowym planie zagospodarowania jako odrębnej formy ochrony zabytków możemy mówić wyłącznie w odniesieniu do stref ochrony konserwatorskiej, które wymienia art. 19 ust. 3 u.o.z.o.z. W strefie ochrony konserwatorskiej obowiązują określone ograniczenia, nakazy i zakazy wniesione postanowieniami planu i strefa nie musi pokrywać się z obszarami wpisanymi do rejestru zabytków.

W piśmiennictwie prawniczym, w związku z zapisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami funkcjonuje termin „nienazwanych form ochrony zabytków”, który pojawił się np. w odniesieniu do gminnej ewidencji zabytków, w związku z przypisanymi tej ewidencji skutkami prawnymi. Pomimo nieujęcia gminnej ewidencji zabytków w art. 7 u.o.z.o.z.

to może być ona kwalifikowana jako forma ochrony zabytków. Drugim przykładem „nienazwanej formy ochrony zabytków” mogą być umowy, o których mowa w art. 26 u.o.z.o.z., albowiem w treści umów sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków, stanowiącego własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, należy nałożyć, jeżeli stan zachowania zabytku tego wymaga, na nabywcę lub dzierżawcę obowiązek przeprowadzenia w określonym terminie niezbędnych prac konserwatorskich przy tym zabytku. W takim przypadku źródłem obowiązków nie są prawa powszechne ale umowa cywilno-prawna zawierana pomiędzy Skarbem Państwa bądź jednostką samorządu terytorialnego a nabywcą.

Art. 7. Formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Z wpisaniem zabytku na Listę Skarbów Dziedzictwa wiążą się dla właściciela określone obowiązki: będzie on zobowiązany powiadomić ministra w przypadku uszkodzenia, zniszczenia, zaginięcia lub kradzieży, zagrożenia dla zabytku, zmiany miejsca przechowywania zabytku (art. 28 ust. 2 u.o.z.o.z.), a szczegółowe wymagania co do standardów ochrony zabytku zostaną określone w rozporządzeniu.

Dysponent zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa będzie mógł ubiegać się o przyznanie dotacji celowej na dofinansowanie prac konserwatorskich czy restauratorskich, dotację celową na zabezpieczenie pomieszczenia, gdzie przechowywany jest zabytek, a także do wnioskowania do ministra o przechowanie zabytku w pomieszczeniu należącym do państwowej instytucji kultury (art. 37 i ust. 4).

Jednostkom samorządu terytorialnego powierzono troskę o zachowanie krajobrazów kulturowych. W art. 16 gminy uzyskały kompetencje wprowadzenia właściwej formy ochrony, czyli tworzenia parków kulturowych. Park kulturowy służy ochronie przestrzeni o wartości kulturowej jako całości, co nie wymusza aby znajdowały się na nim obiekty zabytkowe. Przeniesienie punktu ciężkości ochrony krajobrazu kulturowego poprzez powoływanie parków kulturowych na poziom gmin było przedsięwzięciem ryzykownym. Głównym czynnikiem hamującym powoływanie przez gminy parków była i jest obawa samorządów przed wprowadzaniem jakichkolwiek form ochrony ograniczających swobodę inwestowania. Wydaje się, że organy administracji państwowej powinny podjąć szeroko zorganizowaną i przemyślaną edukację oraz akcję propagandową skierowaną do władz samorządowych ale także przejęcie ciężaru finansowania sfery organizacyjnej (np. sporządzenie planu ochrony) parków kulturowych. Przy sporządzaniu planu ochrony dopomóc mogą zarządy parków krajobrazowych, których celem jest także ochrona krajobrazu kulturowego.

Art. 16

1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Zgodnie z art. 17 u.o.z.o.z. na chronionym terenie parku kulturowego lub na jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia.

Art. 17.

1. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;*
- 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;*
- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;*
- 3a) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;*
- 4) składowania lub magazynowania odpadów.*

W art. 18 i 19 u.o.z.o.z. ustawodawca wskazuje na obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz zapisów zawartych w gminnych programach opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Art. 18

- 1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego*
- 2. W strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:*
 - 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;*
 - 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;*
 - 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.*

Art. 19

- 1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:*
 - 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;*

- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
 - 3) parków kulturowych.
- 1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:
- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
 - 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.
- 1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:
- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
 - 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
 - 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.
2. W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.
3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

W art. 20 u.o.z.o.z. wskazuje się na konieczność uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków projektów i zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Art. 20.

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

W art. 21 i 22 u.o.z.o.z. ustawodawca wskazuje na rangę ewidencji zabytków jako źródła sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami. Ewidencje zabytków są podstawą działań ochronnych, niezależnie od rejestru zabytków, który kwalifikuje do ochrony prawnej. Zgodnie z obowiązującymi przepisami ewidencja stanowi podstawę do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Podstawową rolę odgrywa w tym zakresie gminna ewidencja zabytków, do której prowadzenia zobowiązani są wójtowie, burmistrzowie i prezydenci. Gminna Ewidencja Zabytków nie jest zbiorem zamkniętym, ustawodawca dał możliwość dopisywania do niej zabytków, po uzgodnieniu z konserwatorem zabytków – inicjatywa należy do wójtów, burmistrzów i prezydentów miast. Włączenie zabytku nieruchomego do ewidencji nie wymaga zgody właściciela tego zabytku.

Należy podkreślić, że włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków karty ewidencyjnej zabytku ruchomego może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

W art. 21 i 22 u.o.z.o.z. ustawodawca wskazuje, że do kompetencji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego należy określenie w drodze rozporządzenia sposobu prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków.

Art. 21.

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22.

- 1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.*
- 2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.*
- 3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgoda właściciela tego zabytku.*
- 4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.*
- 5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:*
 - 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;*
 - 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;*
 - 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.*
- 6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.*

W artykułach od 25 do 37 u.o.z.o.z. ustawodawca precyzyjnie określa sposób zagospodarowania zabytków, prowadzenie badań przy zabytkach, prowadzenie prac i robót oraz podejmowania innych działań przy zabytkach. Zgodnie z art. 25 u.o.z.o.z. zagospodarowanie zabytku wpisanego do rejestru zabytków na cele użytkowe wymaga posiadania uzgodnionej dokumentacji.

Artykuł 26 u.o.z.o.z. nakłada na właścicieli zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, którymi są Skarb Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego obowiązek zawarcia w umowach sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy obowiązku przeprowadzenia prac konserwatorskich przy tym zabytku. Z tego powodu artykuł ten jest często cytowany jako przykład „nienazwanej form ochrony zabytków”.

Zgodnie z art. 27 u.o.z.o.z. na wniosek właściciela lub posiadacza zabytków wojewódzki konserwator zabytków przedstawia w formie pisemnej zalecenia konserwatorskie. Przepis ten pozostaje w związku z art. 108 u.o.z.o.z., który wprowadza odpowiedzialność karną za zniszczenie lub uszkodzenie zabytku oraz niezabezpieczenie zabytku w należyty sposób przed jego uszkodzeniem lub zniszczeniem (art. 110 u.o.z.o.z.).

Artykuł 28 u.o.z.o.z. nakłada obowiązek informacyjny na właściciela lub posiadacza zabytku wpisanego do rejestru lub wojewódzkiej ewidencji zabytków, z precyzyjnym podaniem ram czasowych w jakich ten obowiązek musi zostać wypełniony, w zależności od występującego zdarzenia. Od dnia 1 stycznia 2018 r. właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków ma obowiązek zawiadomić wojewódzkiego konserwatora zabytków o uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku oraz zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia. Dotychczas przepis zobowiązywał do niezwłocznego przekazania informacji służbom konserwatorskim, co uniemożliwiało jednoznaczne określenie, w jakim terminie obowiązek ten powinien zostać wykonany.

Zgodnie z art. 32 ust. 1 pkt 3 u.o.z.o.z. wójt przyjmuje zawiadomienie o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem i zgodnie z art. 32 ust. 2 u.o.z.o.z. przyjmujący zawiadomienie wójt ma obowiązek niezwłocznie przekazać zawiadomienie (w terminie nie dłuższym niż 3 dni) właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

Zgodnie z art. 33 ust. 1 u.o.z.o.z. wójt przyjmuje zawiadomienie o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i zgodnie z art. 33 ust. 2 przyjmujący zawiadomienie wójt ma obowiązek niezwłocznie przekazać zawiadomienie (w terminie nie dłużej niż 3 dni) właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków. Zgodnie z art. 34 osobom, które odkryły bądź przypadkowo znalazły zabytek archeologiczny, przysługuje nagroda.

Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt. 12 u.o.z.o.z. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, prowadzenie poszukiwań zabytków może się odbywać na podstawie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Dokument ten wydaje się na wniosek osób fizycznych albo jednostek organizacyjnych zamierzających prowadzić poszukiwania (art. 36 ust. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami), złożony do wojewódzkiego konserwatora zabytków lub do dyrektora urzędu morskiego właściwego dla miejsca prowadzenia poszukiwań. Wszelkie pozyskane w trakcie poszukiwań zabytki archeologiczne stanowią zgodnie z art. 35 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami własność Skarbu Państwa i muszą zostać niezwłocznie przekazane wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków. Również pozostałe kategorie zabytków, znalezione w takich okolicznościach, że poszukiwanie właściciela byłoby oczywiście bezcelowe, stają się zgodnie z art. 189 *Kodeksu cywilnego* (Dz. U. z 2017 r. poz. 459, ze zm.), zwanego dalej kodeksem cywilnym, własnością Skarbu Państwa, a znalazca obowiązany jest je niezwłocznie wydać właściwemu staroście.

Nielegalne poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych oraz sprzętu do nurkowania będą uznawane za przestępstwa zagrożone karą ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (art. 109c wprowadzony nowelizacją ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, obowiązującą od 1 stycznia 2018 r.). Nie należy wydobywać z ziemi żadnych zabytkowych przedmiotów ani odsłaniać archeologicznych obiektów czy otaczających ich nawarstwień. Działania takie niosą za sobą ryzyko zniszczenia cennych kulturowo stanowisk archeologicznych. Kluczowym dla ich ochrony jest zachowanie nawarstwień ziemnych i wzajemnych układów przestrzennych artefaktów i śladów działalności ludzkiej. To właśnie one pozwalają na określenie datowania zabytku, jego powiązań z działalnością człowieka, a także na wskazanie okoliczności, w jakich dany zabytek funkcjonował, czyli właściwe odtworzenie wydarzeń z przeszłości. Poprawna analiza kontekstu archeologicznego jest możliwa wyłącznie podczas profesjonalnie wykonanych badań, prowadzonych przez archeologów.

W art. 36 u.o.z.o.z. wymienia katalog prac i inicjatyw wymagających wydania pozwolenia. Postępowanie administracyjne prowadzone w sprawie wydawanych pozwoleń może być wszczęte wyłącznie na wniosek uprawnionej osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru wynikający z prawa własności, użytkownika wieczystego, trwałego zarządu albo ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego. Za istotną zmianę obowiązującą od 1 stycznia 2018 należy uznać doprecyzowanie art. 36 ust. 1 pkt 11 u.o.z.o.z., w którym dodano, że pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga usunięcie drzew i krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków. Wyjątkiem będzie jedynie prowadzenie akcji ratowniczej przez właściwe

służby powołane do niesienia pomocy osobom w przypadku zagrożenia życia lub zdrowia. Niezależnie od formy własności terenu, wymagane będzie jedno pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków, zamiast dotychczasowych dwóch, wynikających z odmiennych ustaw. Ochrona zieleni na terenach zabytkowych dotyczyć będzie parków, ogrodów, cmentarzy i innych form zieleni na obszarach wpisanych do rejestru zabytków.

Tryb wydawania pozwoleń, wymagania formalne wniosku zostały uregulowane w rozporządzeniu Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 czerwca 2017 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2017 r., poz. 1265).

Decyzja administracyjna wywiera skutki prawne z chwilą kiedy staje się ostateczna, a zgodnie z art. 16 kodeksu postępowania administracyjnego decyzje, od których nie służy odwołanie lub wnioski o ponowne rozpatrzenie sprawy, są ostateczne. Odwołanie nie przysługuje:

- Od decyzji wydanej przez organ I instancji, jeżeli upłynął dla strony czternastodniowy termin do wniesienia odwołania;
- Od decyzji wydanej przez organ II instancji.

W przypadku spraw z zakresu ochrony zabytków organem II instancji (czyli odwoławczym) jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W tym miejscu należy wspomnieć, że nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jaka weszła w życie 1 stycznia 2018 r. wprowadziła katalog administracyjnych kar pieniężnych i zasad ich wymierzania w zdecydowanej większości przypadków za łamanie postanowień art. 36 u.o.z.o.z. Kary pieniężne będą nakładane na właścicieli lub posiadaczy zabytków m.in. w przypadku:

- niepowiadomienia odpowiednich organów o uszkodzenie, zniszczeniu, zaginięciu, kradzieży zabytku,
- niepowiadomienia o zagrożeniu dla zabytku,
- niepowiadomienia o zmianie miejsca przechowywania zabytku ruchomego,
- niepowiadomienia o zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku,
- utrudniania lub uniemożliwiania dostępu do zabytku organowi ochrony zabytków,
- podjęcia jakichkolwiek działań przy zabytku wymagających pozwolenia konserwatora bez tego pozwolenia (np. poszukiwania za pomocą elektronicznych urządzeń, wydobywania zabytków archeologicznych z ziemi).

Wysokość kar pieniężnych jest różna i waha się w granicach od 500 zł, do 500 000 zł. Przy wymierzaniu kar administracyjnych zastosowanie będą miały zasady określone w kodeksie postępowania administracyjnego, które weszły w życie w czerwcu 2017 r. Pobierane kary będą zasilają powołany ustawą Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków.

Zgodnie z art. 49 i 50 u.o.z.o.z. Wojewódzki konserwator zabytków w konkretnych sytuacjach może wydać decyzję nakazującą przeprowadzenie prac konserwatorskich lub robót budowlanych oraz określa sposób wyceny i egzekucji w przypadku wykonania zastępczych prac konserwatorskich lub robót budowlanych.

Zgodnie z art. 71 ust. 1 i ust. 2 u.o.z.o.z. sprawowanie opieki nad zabytkami, co do których tytuł prawny posiada gmina, należy do gminy, włączając w to finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych. Jest to zadanie własne jednostki samorządu terytorialnego.

Zgodnie z art. 73 u.o.z.o.z. gmina będąca właścicielem, posiadaczem bądź posiadającą w trwałym zarządzie zabytek wpisany do rejestru zabytków może ubiegać się o dotację na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych przy tym zabytku.

Art. 74 u.o.z.o.z. stanowi, że dotacja może być udzielona przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Szczegółowe zasady udzielania dotacji zawarte są w artykułach 75-78 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Artykuł 81 u.o.z.o.z. reguluje możliwość udzielania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i budowlane na zasadach określonych w uchwale podjętej przez organ stanowiący gminy. Pozytywną zmianą wprowadzoną 9 września 2017 jest możliwość przyznawania dotacji ze środków publicznych na remonty obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków (art. 81). Dotychczas na taką pomoc mogli liczyć tylko właściciele zabytków wpisanych do rejestru, a więc najbardziej wartościowych i objętych większą ochroną niż te z ewidencji. Ewidencja wiązała się dotąd tylko z ograniczeniami. Właściciele ujętych w niej budynków musieli konsultować z konserwatorem planowane przebudowy i rozbudowy, a w zamian nic nie otrzymywali.

Dofinansowanie prac przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków jest zadaniem administracji publicznej (art. 82 u.o.z.o.z.).

W art. 82a u.o.z.o.z. uregulowano udzielanie i rozliczanie dotacji przez ministra do spraw ochrony dziedzictwa narodowego w sytuacji gdy, planowane koszty badań archeologicznych i ich dokumentacji przekraczają określony w ustawie poziom, lub gdy nastąpi niespodziewane odkrycie nieznanego wcześniej zabytku archeologicznego.

Art. 83a u.o.z.o.z. reguluje finansowanie niezbędnych wydatków na pokrycie wyposażenia pomieszczenia i zabezpieczenia technicznego pomieszczenia, w którym będzie przechowywany zabytek wpisany na Listę Skarbów Dziedzictwa.

Od 1 stycznia 2018 r. dodano art. 83b do ustawy o ochronie zabytków, na podstawie którego został utworzony Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków. Jest to fundusz celowy, a jego środki będą przeznaczane na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa, a przy zabytku wpisanym do rejestru również na dofinansowanie robót budowlanych. Przychodem Funduszu mają być kary pieniężne, o których mowa w art. 107a-107e ustawy.

Artykuł 87 u.o.z.o.z. reguluje obowiązki gminy w zakresie sporządzania w cyklach 4 letnich gminnych programów opieki nad zabytkami

Katalog zadań własnych gminy w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego został rozszerzony na mocy art. 93 ust. 4 u. o. z. o. z. i należą do nich:

- 1) utworzenie parku kulturowego (art. 16 ust. 1 i 5 u.o.z.o.z.);
- 2) sporządzenie i zatwierdzenie planu ochrony parku kulturowego (art. 16 ust. 3 u.o.z.o.z.);
- 3) utworzenie jednostki organizacyjnej do zarządzania parkiem kulturowym (art. 16 ust. 4 u.o.z.o.z.);
- 4) prowadzenie gminnej ewidencji zabytków (art. 22 ust. 4 u.o.z.o.z.);
- 5) przekazanie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjętego zawiadomienia o dokonaniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych odkrycia przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem (art. 32 ust. 2 u.o.z.o.z.);

- 6) przekazanie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjętego zawiadomienia o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym (art. 33 ust. 2 u.o.z.o.z.);
- 7) sporządzenie gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 1 u.o.z.o.z.).

Art. 89 u.o.z.o.z. stanowi, że organami ochrony zabytków w Polsce są:

Art. 89. Organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Artykuł 96 u.o.z.o.z. stanowi podstawę aktów współdziałania niezależnych podmiotów w celu wspólnej, efektywnej realizacji zadań administracyjnych w dziedzinie spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, dając możliwość tworzenia porozumień administracyjnych.

Przepis ten pozwala na zlecenie zadań z zakresu ochrony zabytków, które należą do zadań administracji rządowej, do wykonania organom administracji samorządowej. Wyjątkiem są sprawy dotyczące prowadzenia rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz wydawanie decyzji w tym zakresie, które należą do wyłącznej kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków. Wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, będzie mógł powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, gminom, powiatom, związkom gmin, związkom powiatów, związkom powiatowo-gminnym albo związkom metropolitalnym, położonym na terenie województwa. W takim przypadku gmina przyjmując zadanie, będzie miała obowiązek utworzenia w strukturze administracyjnej stanowiska gminnego konserwatora zabytków.

Od 1 stycznia 2018 r. ustawa zastępuje dotychczasowy, oparty o prawo wykroczeń, system ochrony prawnej zabytków, systemem administracyjnych kar pieniężnych. Do ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadzony został nowy rozdział dotyczący administracyjnych kar pieniężnych. Naruszenia przepisów ustawy, w zależności od ich rodzaju, zagrożone będą administracyjnymi karami pieniężnymi od 500 zł do 500 000 zł. I tak art. 107a dotyczy kar za niepowiadomienie o zmianach stanu zachowania zabytku, o których mowa w art. 28 ustawy o ochronie zabytków. Obowiązek informacyjny spoczywa na właścicielu lub posiadaczu zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru, lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków (a więc również zabytku nieruchomego, ujętego w gminnej ewidencji zabytków). Naruszenie wskazanego obowiązku stanowiło dotychczas wykroczenie, o którym mowa w art. 113 u.o.z.o.z. Z kolei art. 107c u.o.z.o.z. wprowadza kary pieniężne względem osób uniemożliwiających lub utrudniających dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy. Art. 107d u.o.z.o.z. wprowadza kary pieniężne względem właściciela lub zarządcy obiektu, który działał bez zalecenia bądź pozwolenia konserwatorskiego, np. na prowadzenie prac budowlanych czy rozbiórkę, będzie narażony na sankcję administracyjną.

Kary administracyjne nakładane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków będą podlegały miarkowaniu zgodnie z nowymi przepisami kodeksu postępowania administracyjnego. W uzasadnionych przypadkach będzie można od nich odstąpić, a wysokość kary będzie zależała

od wartości zabytku czy sytuacji finansowej właściciela. Wpływy z kar pieniężnych zasilają Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków.

Potrzeba zapewnienia większej skuteczności przepisów z zakresu ochrony zabytków przesądziła o zmianie charakteru czynu określonego dotychczas w art. 111 u.o.z.o.z.. Zgodnie z obowiązującym od 1 stycznia 2018 roku brzmieniem art. 109c u.o.z.o.z. poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia, w tym przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, stanowi przestępstwo zagrożone karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Dotychczas wykroczenie zostało przekształcone w przestępstwo. Potrzeba zmiany w tym zakresie wynika z narastającego problemu nielegalnych poszukiwań zabytków, w tym zabytków archeologicznych. Zaostrzenie karania za nielegalne poszukiwania zabytków ma zapewnić skuteczną ochronę zabytków archeologicznych.

Akty wykonawcze do ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest uzupełniona o wydane akty wykonawcze, jakimi są na gruncie prawa polskiego rozporządzenia:

- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. 2004 Nr 30, poz. 259),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U. Nr 71, poz. 650),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz.U. Nr 75, poz. 706),
- rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz.U. Nr 102, poz. 1066),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz.U. Nr 124, poz. 1302),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz.U. Nr 124, poz. 1304 ze zm.),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. Nr 212, poz. 2153),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 50, poz. 256),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. Nr 89, poz. 510),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. Nr 113, poz. 661 ze zm.) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej

- i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. poz. 1886)
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. poz. 110),
 - rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U.poz. 1275),
 - rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. poz. 1609).
 - rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. poz. 1674).

III. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713 ze zm.).

Samorząd gminy ponosi współodpowiedzialność za zachowanie dóbr kultury, co wynika z ustawy samorządowej jak i ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W świetle art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy o samorządzie gminnym: do zadań własnych gminy należą sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a w myśl art. 7 ust. 1 pkt 13: cmentarzy gminnych. Obowiązek opieki nad zabytkami wynika zaś z art. 5 i art. 71 pkt. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminie przysługuje prawo pierwokupu w wypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawo użytkowania wieczystego takiej nieruchomości, co wynika z art. 109 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. 2020 poz. 1990 ze zm.).

IV. Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2020 r. poz. 293 ze zm.).

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- zgodnie z art. 1 ust. 2 pkt 4 planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględniać wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;
- w art. 10. ust. 1 pkt 4 ustawa określa, że w studium uwzględnia się uwarunkowania wynikające w szczególności ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;
- w art. 10 ust. 2 pkt 4 w studium określa się w szczególności obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;
- artykuł 11 stanowi że studium musi zostać zaopiniowane przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- w art. 15 ust. 2 pkt 3, 3a, 4 – obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu, dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej;
- w art. 15 ust. 3 pkt 6 – określa się granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady.

V. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane

(Dz. U. z 2020 r. poz. 1333 ze zm.).

W myśl art. 2 ust. 2 pkt 3 ustawy prawo budowlane przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

VI. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska

(Dz. U. z 2020 r. poz. 1219 ze zm.).

W dziale IV traktującym o ochronie powierzchni ziemi, w art. 101 ustawa określa, że ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu funkcji kulturowych a w punkcie 2) litera f) stanowi, o zachowaniu zbioru dziedzictwa archeologicznego.

VII. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody

(Dz. U. z 2020 r. poz. 55 ze zm.).

Zgodnie z art. 19 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody dla parku krajobrazowego sporządza się projekt planu ochrony a zgodnie z tym artykułem ust. 6b projekt uchwały o przyjęciu planu ochrony wymaga zaopiniowania przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Artykuł 23a ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody określa wykaz obiektów o istotnym znaczeniu historycznym i kulturowym;

Zgodnie z ust. 4 art. 23a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody projekt uchwały, o której mowa w ust. 1, wymaga uzgodnienia z właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska i zaopiniowania przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zgodnie z art. 83a ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków – wojewódzki konserwator zabytków.

W myśl art. 83f ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody przepis ten dotyczy także krzewów, drzew i krzewów owocowych na terenie nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków.

Art. 86 w ust. 1a) ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody stanowi, że nie nalicza się opłat za usunięcie drzew lub krzewów, jeżeli usunięcie jest związane z odnową

i pielęgnacją drzew rosnących na terenie nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków.

VIII. Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji

(Dz. U. z 2021 r. poz. 485).

Rewitalizacja obszarów zdegradowanych w świetle przepisów ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji stanowi fakultatywne zadanie własne gminy, co oznacza, że nie wszystkie gminy muszą uczynić użytek z instrumentów prawnych i finansowych unormowanych w ustawie. Regulacje zawarte w ustawie mają na celu umożliwienie prowadzenia rewitalizacji na obszarach rewitalizacji w sposób zintegrowany i kompleksowy.

Gminny program rewitalizacji jest zasadniczym dokumentem służącym zaplanowaniu i realizacji procesu rewitalizacji. Ma on charakter strategii, w której dokonuje się pogłębionej diagnozy stanu obszaru rewitalizacji oraz planuje i koordynuje działania służące osiągnięciu wizji stanu obszaru po rewitalizacji. Służy również koordynacji działań rewitalizacyjnych z szeregiem innych dokumentów gminnych. Gminny Program Rewitalizacji nie stanowi aktu prawa miejscowego. Nie wiąże mieszkańców ani przedsiębiorców. Stanowi dokument o charakterze wewnętrznym, wiążący wójta gminy.

Ustawa nie wprowadza bezpośrednio problematyki ochrony zabytków, ale wprowadza m.in. znaczące ułatwienia dla ich właścicieli i narzędzia ochrony historycznych układów urbanistycznych.

IX. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu

(Dz. U. poz. 774 ze zm.).

Jest to tak zwana „ustawa krajobrazowa”, której celem było wprowadzenie mechanizmów umożliwiających powstrzymanie procesu degradacji krajobrazu.

Rada gminy może w formie uchwały określić zasady sytuowania obiektów reklamowych, a także zakaz umieszczania takich obiektów, a w przypadku szyldów uchwała może określić warunki ich sytuowania, wielkość, oraz ich liczbę na nieruchomości. Wójt gminy może nałożyć grzywnę na właściciela nieruchomości oszpecającej krajobraz, a dochód wpłynie do budżetu gminy.

X. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami

(Dz. U. z 2020 r. poz. 1990 ze zm.).

Zgodnie z art. 6 ust. 5 i 5a) ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ochrona Pomników Zagłady w rozumieniu przepisów o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady oraz miejsc i pomników upamiętniających ofiary terroru komunistycznego są celami publicznymi w rozumieniu ustawy.

Zgodnie z art. 13 ust. 4, 5 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków a także będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki

samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

W art. 29 ust. 2 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami jest mowa, że jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie.

Art. 96 ust. 1a ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami ustawy o gospodarce nieruchomościami stanowi, że w odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję o podziale nieruchomości wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Bardzo istotnym, z punktu widzenia gminy, jest art. 109 ust. 1 pkt 4, zgodnie z którym gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości.

XI. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej

(Dz. U. z 2020 r. poz. 194 ze zm.).

Art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020 r. poz. 194 ze zm.) stanowi, że państwo sprawuje mecenat nad działalnością kulturalną polegający na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami.

XII. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach

(Dz. U. z 2020 r. poz. 902).

Zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów.

Artykuł 5 ust. 3 ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach stanowi, że muzeami samorządowymi są muzea utworzone albo przejęte przez jednostki samorządu terytorialnego.

Artykuł 5 ust. 4 tego artykułu stanowi, że podmioty tworzące muzea są obowiązane do zapewnienia środków do utrzymania i rozwoju muzeum, zapewnia bezpieczeństwa gromadzonym zbiorom i sprawowania nadzoru nad muzeum.

XIII. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach

(Dz. U. z 2019 r. poz. 1479).

Ustawa w art. 3 ustawy o z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach stanowi, że biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Zgodnie z art. 19 ust. 1 ustawy o z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach biblioteki publiczne są organizowane w sposób zapewniający mieszkańcom dogodny dostęp do materiałów bibliotecznych i informacji, a w myśl art. 19 ust. 2 tego artykułu gmina organizuje i prowadzi co najmniej jedną gminną bibliotekę publiczną, wraz z odpowiednią liczbą filii i oddziałów oraz punktów bibliotecznych.

XIV. Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych

(Dz. U. z 2018 r. poz. 2337).

Zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych, grobami wojennymi w rozumieniu ustawy są groby i miejsca spoczynku:

- 1) poległych w walkach o niepodległość i zjednoczenie Państwa Polskiego;
- 2) osób wojskowych, poległych lub zmarłych z powodu działań wojennych, bez względu na narodowość;
- 3) sióstr miłosierdzia i wszystkich osób, które, wykonując zlecone im czynności przy jakiegokolwiek formacji wojskowej, poległy lub zmarły z powodu działań wojennych;
- 4) jeńców wojennych i osób internowanych;
- 5) uchodźców z 1915 r.;
- 6) osób wojskowych i cywilnych, bez względu na ich narodowość, które straciły życie wskutek represji okupanta niemieckiego albo sowieckiego od dnia 1 września 1939 r.;
- 7) ofiar niemieckich i sowieckich obozów, w tym cmentarzyska ich prochów;
- 8) osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych bezpośredni dozór nad stanem grobów i cmentarzy wojennych sprawują gminy, jeżeli czynności dozoru nie poruczone zrzeczeniom i organizacjom społecznym a w razie uszkodzenia grobu lub jakichkolwiek urządzeń na cmentarzu wojennym wójt (burmistrz, prezydent miasta) lub inny podmiot sprawujący opiekę nad grobami i cmentarzami wojennymi jest obowiązany zawiadomić o tym wojewodę (art. 7 ust. 2 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych).

XV. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie

(Dz. U. z 2020 r. poz. 1057).

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w art. 4 ust. 1 pkt 16 określa, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m. in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.

W art. 19b ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie zawarte są regulacje, które określają prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 tej ustawy. Zgodnie z art. 19d ustawy organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

XVI. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych

(Dz. U. z 2019 r. poz. 1170 oraz z 2021 r. poz. 401).

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej, zwolnione są od podatku od nieruchomości.

Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce: podsumowanie

Dziedzictwo kulturowe stanowi szczególnie zasób wspólnot lokalnych. Samorząd gminy, jako podstawowa jednostka samorządu terytorialnego w Rzeczypospolitej Polskiej ma bardzo szerokie kompetencje w dziedzinie ochrony zabytków i dziedzictwa narodowego:

- wyłącznie od gminy zależy należyte zagospodarowanie otoczenia wokół zabytku, gdyż właściwą formą tej ochrony jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – art. 19 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710 ze zm.); planowanie przestrzenne jest również podstawowym narzędziem kształtowania i ochrony krajobrazu;
- jednostki samorządu terytorialnego powinny uchwalić programy opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710 ze zm.), realizując cele wytyczone na szczeblu centralnym w krajowym programie ochrony zabytków i opiece nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami);
- gmina jest organem egzekucyjnym decyzji wydawanych przez miejskich konserwatorów zabytków, a więc odpowiada za skuteczność m.in. decyzji nakazujących i zakazujących określonego działania, stanowiącego zagrożenie dla zabytku nieruchomego i wartości w nim zapisanych (art. 19 § 2 oraz art. 20 § 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji);
- rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, jest właściwa rzeczowo w zakresie ustanowienia parku kulturowego oraz ochrony konserwatorskiej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art. 16–20 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami);
- zabytki są istotnym elementem rozwoju regionalnego i z tego względu problemy dotyczące ich ochrony powinny być uwzględniane w dokumentach strategicznych (szczególnie ważnych na poziomie województwa);
- zgodnie z art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami organy stanowiące gminy, powiatu i województwa mogą udzielić dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale; zgodnie z art. 81 ust. 2 dotacja, w zakresie określonym w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków;

- gmina jest zobowiązana do prowadzenia ewidencji zabytków, która powinna stanowić kompletne i podstawowe źródło wiedzy na temat zasobu zabytkowego Polski (art. 22 ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami);
- jednostki samorządowe są zobowiązane do sporządzenia wojewódzkiego, powiatowego i gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami);
- gminy i powiaty, a także ich związki, mogą na podstawie stosownych porozumień wykonywać część kompetencji władczych wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 96 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami);
- starosta jest upoważniony, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, do umieszczania na zabytku nieruchomym – wpisanym do rejestru zabytków – znaku informacyjnego o tym, że zabytek ten podlega ochronie (art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami);
- gminie przysługuje prawo pierwokupu w wypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości (art. 109 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997r. o gospodarce nieruchomościami);
- jednostki samorządu terytorialnego mają wiodącą rolę w przyjmowaniu funduszy strukturalnych przez sektor kultury;
- burmistrzowie i wójtowie mają obowiązek przekazywania wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjętych zawiadomień o odkryciu przedmiotu o cechach zabytku lub znalezieniu zabytku archeologicznego (art. 32 ust.2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Jak wynika z powyższego, rola samorządu terytorialnego w ochronie dziedzictwa kulturowego jest współcześnie bardzo ważna, choć nie zawsze należy zidentyfikowana. Efektywne wykonywanie wskazanych zadań własnych ma nie tylko znaczenie dla zachowania zasobu zabytkowego, ale również, jeżeli zostanie właściwie rozpoznane, korzystnie wpływa na rozwój lokalny, pobudzając wzrost ruchu turystycznego, a w konsekwencji rozwój gospodarczy i tworzenie nowych miejsc pracy. Trzeba jednak pamiętać, że jednostki samorządu terytorialnego są również, zgodnie ze statystykami prowadzonymi przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, właścicielem ok. 20% zabytków nieruchomych i w związku z tym są zobowiązane do ich zachowania w należyтым stanie. Obowiązek opieki obciążający właścicieli to: naukowe badanie i dokumentowanie zabytków, prowadzenie wymaganych prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, zabezpieczenie i utrzymanie zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystanie z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury (art. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Zadania własne poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego, odnoszące się do zachowania dziedzictwa kulturowego, należy więc postrzegać niezmiernie szeroko, a więc również z perspektywy gminy, powiatu i województwa jako właścicieli zabytków.

Do obowiązków organów samorządowych wszystkich szczebli należy ponadto uwzględnienie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji (art. 18 ust.1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami):

- koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- strategii rozwoju województw;

- planów zagospodarowania przestrzennego województw; planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej;
- analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu;
- strategii rozwoju gmin;
- studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin;
- miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Obok ratyfikowanych umów międzynarodowych, zgodnie z zasadą pierwszeństwa regulacji zawartych w ratyfikowanych przez Polskę umowach międzynarodowych, na określenie celów i kierunków działań w obszarze ochrony zabytków pośrednio wpływ mają również akty o charakterze zaleceń. W sposób szczególny należy mieć na względzie bogaty dorobek UNESCO. Ważnym źródłem standardów są m.in.:

- 1) *Rekomendacja w sprawie ochrony piękna i charakteru krajobrazów oraz miejsc* (1962);
- 2) *Rekomendacja dotycząca ochrony dóbr kultury zagrożonych przez prace publiczne lub prywatne* (1968), *Rekomendacja dotycząca ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego na poziomie narodowym* (1972);
- 3) *Rekomendacja w sprawie ochrony i współczesnego znaczenia miejsc historycznych* (1976);
- 4) *Rekomendacja dotycząca ochrony zespołów zabytkowych i tradycyjnych oraz ich roli w życiu współczesnym* tzw. „Rekomendacje Warszawskie” (1976);
- 5) *Rekomendacja w sprawie ochrony kultury tradycyjnej i folkloru* (1989);
- 6) *Rekomendacja w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego* (2011).

Niezwykle istotnym dokumentem, określającym poglądy społeczności międzynarodowej w sprawie ochrony miast historycznych i tzw. podejścia krajobrazowego w tej ochronie, jest *Rekomendacja w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego* (2011), wprowadzająca pojęcie podejścia krajobrazowego. Jest ono stosowane w celu „rozpoznania, ochrony i zarządzania w odniesieniu do obszarów historycznych, poprzez uwzględnienie współzależności form materialnych, organizacji przestrzennej i powiązań, cech przyrodniczych i kontekstu, a także wartości społecznych, kulturowych i ekonomicznych”.

Podstawą prawną podejmowania i realizacji polityki kulturalnej przez Unię Europejską jest art. 167 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz. Urz. C 326 z 26.10.2012). Unia przyczynia się do rozwoju kultur państw członkowskich w poszanowaniu ich różnorodności narodowej i regionalnej, podkreślając znaczenie wspólnego dziedzictwa kulturowego.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Leśniewice, w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest zbieżny ze strategicznymi celami państwa prezentowanymi w następujących poniżej dokumentach.

4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022.

Ten podstawowy dokument dla systemu ochrony dziedzictwa kulturowego Rzeczypospolitej został przyjęty Uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. Poprzedni Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami uchwalony na lata 2014-2017 i przestał obowiązywać 31 grudnia 2017 r.

W dokumencie określone zostały cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji.

Głównym celem *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022* jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego. Cel główny będzie realizowany przez trzy cele szczegółowe, którym przypisano kierunki działań.

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego	
1.1	Kierunek działania: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym
	Zadania:
1.1.1	Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami
1.1.2	Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym
1.1.3	Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach
1.1.4	Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.
1.2	Kierunek działania: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym
	Zadania:
1.2.1	Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich.
1.2.2	Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.
1.2.3	Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.
1.2.4	Powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

W ramach realizacji zadania 1.1.1 planuje się, oprócz aktualizacji materiałów szkoleniowych opracowanych dla Programu na lata 2014–2017, przygotowanie dodatkowych materiałów informacyjnych dla samorządów, organizację szkoleń z zarządzania dziedzictwem dla

przedstawicieli władz samorządowych. Ostatnim przewidzianym działaniem będą przeprowadzone w 2022 r. badania ewaluacyjne.

Zadanie zdefiniowane w pkt 1.1.2 realizowane będzie przez rozbudowę portalu internetowego <http://samorząd.nid.pl>, którego celem jest dostarczenie samorządom gminnym fachowej wiedzy i informacji na temat dziedzictwa, jego ochrony oraz możliwości jego wykorzystania dla dobra gminy z uwzględnieniem problematyki dostępności dziedzictwa dla osób z niepełnosprawnościami.

Zadanie zdefiniowane w pkt 1.1.3 będzie realizowane w ramach czterech kierunków interwencji:

- przez stworzenie centrów kompetencji ds. uwzględniania dziedzictwa kulturowego w procesach rewitalizacyjnych;
- przez pilotaż szkoleń przedstawicieli wybranych gmin prowadzących lub planujących rewitalizację zasobu dziedzictwa kulturowego,
- przez wsparcie gmin tworzących lub aktualizujących gminne programy rewitalizacji,
- przez konkurs „Twój dom – dialog z tradycją”.

W ramach realizacji zadania 1.1.4. planuje się opracowanie założeń, a następnie coroczną organizację konkursu skierowanego do samorządów gminnych. Celem jest promocja i upowszechnianie najlepszych wzorców, przede wszystkim w zakresie opracowywania i wdrażania gminnych programów opieki nad zabytkami, rozumianych jako dokumenty strategiczne w kontekście ochrony i zarządzania dziedzictwem i krajobrazem kulturowym oraz kształtowania ładu przestrzennego przez samorząd lokalny.

W ramach realizacji zadania 1.2.4: *Powołanie Centrum Architektury Drewnianej* planuje się zorganizowanie punktu kontaktowego wspierającego opiekunów architektury i budownictwa drewnianego we właściwej opiece nad tym wymagającym szczególnej troski zasobem zabytkowym.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami	
2.1	Kierunek działania: Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami
	Zadania:
2.1.1	Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).
2.2	Kierunek działania: Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego
	Zadania:
2.2.1	Podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

W ramach realizacji zadania 2.1.1 planuje się stworzenie i wdrożenie internetowej bazy wiedzy standardów, zaleceń i wytycznych konserwatorskich dotyczących działań i prac przy różnych kategoriach zabytków. Planuje się także opracowywanie materiałów informacyjnych promujących stosowanie wytycznych i standardów postępowania konserwatorskiego wśród właścicieli zabytków, inwestorów i wykonawców prac przy zabytkach.

W ramach realizacji zadania 2.2.1 planuje się:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

- szkolenia dla policjantów z zakresu przeciwdziałania przestępstwom przeciwko zabytkom, we współpracy z wyspecjalizowanymi instytucjami kultury zajmującymi się ochroną dziedzictwa kulturowego;
- realizację projektu rejestracji zabytków ruchomych na wypadek kradzieży, przez wykonanie aktualnej dokumentacji fotograficznej, znakowanie przy pomocy dostępnych środków technicznych, a także weryfikację wiedzy o zabytkach znajdującej się w zasobach wojewódzkich konserwatorów zabytków ze stanem realnym w wybranych dwóch powiatach w każdym województwie w ciągu roku.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.	
3.1	Kierunek działania: Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości
	Zadania:
3.1.1	Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.
3.1.2	Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
3.2	Kierunek działania: Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.
	Zadania:
3.2.1	Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

W ramach zadania **3.1.2** planowane jest tworzenie nowych, bardziej zróżnicowanych materiałów edukacyjnych dla szkół oraz prowadzenie warsztatów edukacyjnych dla młodzieży.

W ramach zadania **3.2.1**. program dotacyjny będzie wspierać proces identyfikacji, dokumentacji i szerokiego upowszechniania dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także sprzyjać społecznemu zaangażowaniu w proces ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym, w tym nad zabytkami.

Na realizację działań Programu na lata 2019-2022 przewiduje się finansowanie z budżetu państwa w kwocie 25 mln 617 tys. zł, co wydaje się być kwotą niezwykle niską. Podmiotem wiodącym realizację programu jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

4.1.3. Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030 (KPZK 2030)

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030) została przyjęta uchwałą Rady Ministrów Nr 239 z dnia 13 grudnia 2011 r. i jest najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym dotyczącym ładu przestrzennego kraju w perspektywie kilkunastoletniej.

W dokumencie przedstawiono wizję zagospodarowania przestrzennego Polski do 2030 r. Celem strategicznym KPZK 2030 jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia następujących, ogólnych celów rozwojowych: konkurencyjności, zwiększania zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

4.1.4. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności” została przyjęta Uchwałą Nr 16 Rady Ministrów z dnia 5 lutego 2013 r. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności jest dokumentem o charakterze analitycznym i rekomendacyjnym, powstałym na bazie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z dnia 6 grudnia 2006r. Określa on główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, a także kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zrównoważonego rozwoju. Stanowi opis nowego projektu cywilizacyjnego, zorientowanego na przyszłość, w perspektywie do 2030 roku. Głównym celem dokumentu **Polska2030** jest poprawa jakości życia Polaków mierzona wskaźnikami jakościowymi, a także wartością oraz tempem wzrostu polskiego PKB.

4.1.5. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r. została przyjęta Uchwałą Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Dokument ten jest aktualizacją średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju 2020. i jest obowiązującym, kluczowym dokumentem państwa polskiego w obszarze średnio- i długofalowej polityki gospodarczej. Strategia stanowi podstawę dla zmian w systemie zarządzania rozwojem, w tym obowiązujących dokumentów strategicznych: strategii, polityk, programów. Głównym celem Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju jest „Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”.

W poniższym opisie głównych obszarów koncentracji działań oraz obszarów wpływających na osiągnięcie Strategii odniesiono się jedynie do tych, które są związane z ochroną zabytków i dziedzictwa narodowego.

W celu szczegółowym III – skuteczne państwo wymieniono „Obszar E-państwo” i projektem strategicznym realizowanym w jego ramach jest digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej. Służyć temu ma kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczenia najcenniejszych zasobów kultury.

Wśród obszarów wpływającym na osiągnięcie celów Strategii wymieniono „Kapitał ludzki i społeczny” i czwartym z kierunków interwencji w tym obszarze wymieniono: wzmocnienie

roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej. W działaniach do 2030 r. ma to się przejawiać w:

- ochronie i promocji dziedzictwa narodowego poprzez
 - wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty;
 - inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).
- Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez:
 - uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym),
 - likwidację „białych plam” w dostępie do kultury.

4.1.6. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Dokument został przyjęty uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. i stanowi kontynuację oraz aktualizację Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego, przyjętej 26 marca 2013 r. i jest instrumentem realizacji Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r.

W części Strategii poświęconej diagnozie obszaru „kultura” wskazano na:

- zły stan zabytków,
- niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych,
- niewystarczający poziom ochrony zbiorów chodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego,
- brak spójnej i aktualnej krajowej koncepcji rozwoju cyfrowych zasobów kultury
- deficyt kompetencji kulturowych,

ale wskazano także na rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego. Jak główny cel Strategii przyjęto wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. W części poświęconej celom, kierunkom interwencji oraz narzędziom realizacji celu przyjęto trzy cele szczegółowe:

- Cel szczegółowy 1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne,
- Cel szczegółowy 2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich,
- Cel szczegółowy 3. Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

W strategii podkreślono, iż podstawą budowania silnego kapitału społecznego jest wzmacnianie prospołecznych postaw i tożsamości opartych na wspólnym dorobku kulturowym, co osiąga się poprzez szacunek do tradycji oraz poczucie przynależności do wspólnoty i jej historii. Istotnym elementem Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego będą działania ukierunkowane na wzmocnienie i wykorzystanie potencjału kultury i zasobów dziedzictwa narodowego na rzecz utrwalania wzorców i kompetencji sprzyjających rozwojowi kapitału społecznego. Wśród zadań realizowanych w ramach celu szczegółowego 2 wyróżniono następujące priorytety:

- tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocnienia uczestnictwa w kulturze,
- ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury poprzez:
 - dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków,
 - wsparcie zabytków uznanych za Pomniki Historii, między innymi poprzez projekt strategiczny „Rozwój Turystyki Kulturowej” obejmujący działania na rzecz zabytków uznanych za Pomniki Historii na tych szlakach,
 - kontynuację projektu „Krajobraz mojego miasta”, którego celem jest zapobieżenie chaosowi reklamowemu i zrównoważonemu planowaniu przestrzeni miejskiej,
 - rozbudowywanie kolekcji dzieł sztuki współczesnej,
 - poszukiwanie i odzyskiwanie zrabowanych podczas II wojny światowej dzieł sztuki,
- digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury poprzez między innymi realizację projektu strategicznego „Digitalizacja i Rozwój Kultury Cyfrowej”, w ramach którego zostaną podjęte następujące zadania:
 - kontynuacja procesu digitalizacji wszystkich rodzajów zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zasobów muzealnych, archiwalnych, audiowizualnych, bibliotecznych i zabytkowych w państwowych instytucjach kultury i archiwach,
 - systemowe udostępnianie zdigitalizowanych zasobów dziedzictwa kulturowego przez budowę centralnych punktów dostępu do zasobów kultury, nauki i administracji,
 - inwentaryzacja cyfrowych zasobów kultury, obejmująca instytucje kultury, archiwa i inne jednostki, w tym naukowe, prowadzące lub zlecające digitalizację i przechowujące cyfrowe zbiory,
 - podnoszenie kompetencji cyfrowych,
 - nowelizacja przepisów regulujących całość polskiej przestrzeni internetowej,
- umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, między innymi poprzez:
 - realizację do 2022 r. strategicznego projektu „Niepodległa” oraz wykorzystanie instrumentów „polityki pamięci” po 2022 r.
- wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

W Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego wymieniono szereg projektów strategicznych, które przypisano do zakresu interwencji, wśród których należy wymienić:

- Digitalizacja i Rozwój Kultury Cyfrowej,
- Dziedzictwo Buduje Wspólnotę (utworzenie sieci muzeów historycznych, których głównym celem jest opowiadanie o historii Polski z różnych perspektyw)
- Niepodległa (budowa kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100 rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego)
- Program Rozwoju Uniwersytetów Ludowych – których celem jest wzrost poziomu edukacji ustawicznej dorosłych mieszkańców gmin wiejskich i wiejsko miejskich oraz zwiększenie poziomu kapitału społecznego na obszarach wiejskich i w małych miastach.
- Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami,

- Rozwój Turystyki Kulturowej.

4.1.7. Ochrona dziedzictwa niematerialnego

16 sierpnia 2010 r. w Polsce weszła w życie Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 15 lutego 2010 roku, zadania wynikające z realizacji zapisów Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, zostały powierzone Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa, co jest realizacją zapisu artykułu 13 Konwencji, pkt. d, iii, w sprawie powołania instytucji dokumentujących niematerialne dziedzictwo kulturowe i umożliwiających dostęp do tego dziedzictwa.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Leśniewice, w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest zbieżny ze strategicznymi dokumentami wykonanymi na poziomie województwa, prezentowanymi w następujących poniżej dokumentach.

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014–2020 (z perspektywą do 2030 roku).

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014–2020 (z perspektywą do 2030 roku) przyjęta została uchwałą Nr XXXIV/559/2013 Sejmiku Województwa Lubelskiego w dniu 24 czerwca 2013 r. Jest to dokument własny samorządu wojewódzkiego i podstawowy dokument polityki regionalnej określający wizję, cele rozwoju społeczno-gospodarczego województwa, a także działania służące ich realizacji. Uchwałą nr IV/96/2019 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 11 marca 2019 przystąpiono do aktualizacji Strategii oraz opublikowano jako załącznik do wymienionej Uchwały „Zasady, tryb i harmonogram aktualizacji „strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 roku)”. Celem generalnym prowadzonych prac jest opracowanie strategii województwa lubelskiego z horyzontem obowiązywania do 2030 roku uwzględniającej założenia nowego okresu programowania UE na lata 2021-2027 i wymóg spójności z nowymi dokumentami szczebla krajowego.

W strategii za najważniejsze potencjały województwa między innymi uznano walory krajobrazu, które wraz z dziedzictwem kulturowym mogą służyć do rozwijania turystyki. Przyjmuje się, że Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014–2020 przyczyni się m.in. do kulturalnej i społecznej integracji regionu lubelskiego, dlatego w obszarze kultury wyznaczono cel strategiczny nr 4: *Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu*. Dla jego realizacji wskazano cel operacyjny 4.3: *Wzmacnianie społecznej tożsamości regionalnej i rozwijanie więzi i współpracy wewnątrzregionalnej*, między innymi poprzez odwoływanie się do tradycji wielokulturowości i włączania jej do programów edukacyjnych i selektywnie wspieranych działań kulturotwórczych oraz stymulowanie podejmowania wspólnych przedsięwzięć gospodarczych, organizacyjnych i edukacyjnych. W ramach tego celu operacyjnego wskazano 6 kierunków działań w perspektywie do 2020 roku, (jeden cel do 2030 roku):

1. Opracowanie programów edukacyjnych nt. historii regionu, jego tradycji etnicznych i kulturowych, włączenie ich do nurtu edukacji obywatelskiej w szkołach.
2. Wspieranie inicjatyw odtwarzania tradycji kulturowych, gospodarczych i etnicznych regionu, wzmacnianie ich edukacyjnej i kulturotwórczej roli (w perspektywie do 2030 roku).
3. Wspieranie organizacji prowadzących działalność promującą tradycje regionu oraz jego szanse rozwojowe.
4. Stymulowanie podejmowania i wspieranie wspólnych przedsięwzięć gospodarczych, społecznych, edukacyjnych i kulturalnych (np. odtwarzania tradycji) przez społeczności lokalne.
5. Kompleksowe i systemowe oznakowanie tras turystycznych i dziedzictwa kulturowego regionu.
6. Powołanie regionalnego forum terytorialnego.

Historyczne uwarunkowania spowodowały, że region lubelski nie wykształcił silnego poczucia więzi regionalnej i poczucia tożsamości. Podejmowane inicjatywy kulturalne i edukacyjne powinny służyć wzmocnieniu świadomości przynależności do Lubelszczyzny i poczucia regionalnej identyfikacji, przy jednoczesnym zachowaniu różnorodności wewnątrz regionu. Współpraca samorządów lokalnych jest jednym z istotnych kierunków poprawy ich funkcjonowania i podejmowania zadań przekraczających możliwości poszczególnych jednostek.

Wśród podmiotów uczestniczących w realizacji celu dokumentu wymienia: samorzady lokalne; organizacje pozarządowe, w tym m. in. lokalne grupy działania, instytucje edukacyjne, przedsiębiorców i ich organizacje, instytucje kultury, kościoły i związki wyznaniowe.

W Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego wyszczególniono szereg obszarów strategicznych interwencji (OSI), których delimitację przyjęto za Planem zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego. Gmina Leśniewice zaliczona została do Obszaru Przygranicznego – leżąc w strefie oddziaływania tego obszaru funkcjonalnego. Bliskość granicy stwarza szanse na rozwój, ale zarazem wykorzystanie potencjału ekonomicznego napotyka na problemy związane przede wszystkim z ograniczeniami w przepływie osób, kapitału i usług.

4.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego (PZPWL)

Obowiązujący obecnie Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego został przyjęty Uchwałą nr XI/162/2015 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 30 października 2015 r., i zastąpił Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego uchwalony 29 lipca 2002 przez Sejmik Województwa Lubelskiego.

W aktualnie obowiązującym Planie zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego znajdziemy diagnozę zagrożeń dla stanu struktury zabytkowej na terenie ziem województwa:

- postępująca urbanizacja;
- brak kompleksowych działań rewitalizacyjnych (które powinny być uwzględniane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego);
- brak powiązań obiektów nowoprojektowanych z obiektami zabytkowymi;

Z kolei główne potencjały rozwojowe regionu autorzy dokumentu widzą w:

- położeniu na międzynarodowych korytarzach komunikacyjnych;
- potencjale żywicielskim;
- potencjale turystycznym.

Wśród działań ukierunkowanych na zachowanie wartości obiektów dziedzictwa kulturowego jako priorytetowe uznaje się restaurowanie i zabezpieczanie zespołów zamkowych, dworskich, pałacowo-obronnych – w dokumencie wymieniono fortalicję w Sielcu.

W ramach kształtowania i utrwalania tożsamości regionalnej oraz turystycznego wykorzystania potencjału kulturowego w Planie wskazano pasma kulturowe, traktowane jako wielkoprzestrzenne struktury wyznaczone na obszarach koncentracji potencjału kulturowego pozwalającego na ukierunkowanie rozwoju turystyki i zintegrowany rozwój infrastruktury turystycznej i gmina Leśniewice została zaliczona do strefy pogranicza kulturowego. Tuż przy południowej granicy gminy przebiega międzynarodowy szlak kulturowy o znaczeniu międzynarodowym, to jest Szlak Kupiecki Via Mercatoria, który jest wskazany do rozwoju infrastruktury turystycznej.

Dokument wyznacza szereg obszarów funkcjonalnych, rozumianych jako zwarte układy przestrzenne składające się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi, jednolitymi celami rozwoju. Gmina Leśniewice została zaliczona do obszaru funkcjonalnego rozwoju gospodarki żywnościowej oraz przygranicznego obszaru funkcjonalnego leżąc w jego strefie zewnętrznej.

4.2.3. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie Lubelskim na lata 2019–2022

Samorząd Województwa Lubelskiego realizuje zadania z zakresu ochrony zabytków występując w podwójnej roli: po pierwsze jako właściciel obiektów zabytkowych oraz jako jednostka samorządu terytorialnego poziomu regionalnego odpowiedzialna za wykonywanie zadań o charakterze wojewódzkim w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami na poziomie regionu.

Do zadań wynikających z zapisów ustawowych należą przede wszystkim sprawowanie opieki nad zabytkami, do których samorząd województwa posiada tytuł prawny (art. 5 i art. 71 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w związku z art. 6 ust 1 p. 2 ustawy o samorządzie województwa). Choć nie wynika to wprost z przepisu ustawy, to z szerszej zasady prawnej wyrażonej w art. 2 ust 2. ustawy o samorządzie województwa można wyczytać zadanie tworzenia rozwiązań budujących właściwy klimat wokół ochrony dziedzictwa. W tym sensie można przyjąć pogląd, że opieka nad zabytkami sprawowana przez samorząd województwa jako właściciela mienia będącego zabytkami powinna mieć charakter wzorcowy i inspirujący.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019-2022 został przyjęty uchwałą Nr IX/160/2019 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 2 września 2019 r. Głównym celem programu jest wyznaczenie pożądanych kierunków zmian w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami możliwych do rozpoczęcia lub osiągnięcia w perspektywie czasowej 4 lat. Istotnym celem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie województwa lubelskiego, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

W części poświęconej opisowi stanu dziedzictwa kulturowego na terenie województwa w dokumencie wymieniono między innymi cmentarz z I wojny światowej w Trawnikach. W Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019-2022 wyznaczono dwa cele strategiczne: „Wzmocnienie potencjału dziedzictwa kulturowego województwa lubelskiego jako elementu rozwoju społeczno – gospodarczego regionu” oraz „Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny w działaniach promocyjnych i edukacyjnych wpływających na rozwój społeczno – ekonomiczny”, które mają być realizowane poprzez konkretne działania w ramach celów operacyjnych.

Cel strategiczny I: Wzmocnienie potencjału dziedzictwa kulturowego województwa lubelskiego jako elementu rozwoju społeczno – gospodarczego regionu	
Cel operacyjny 1	Ochrona zabytków materialnych i opieka nad zabytkami materialnymi.
Działanie 1.	Działania podnoszące świadomość społeczeństwa o wartościach krajobrazu kulturowego i jego wpływie na budowę wspólnoty społecznej i tożsamości regionu, w szczególności poprzez wprowadzanie nowoczesnej formy ochrony krajobrazu kulturowego w postaci parku kulturowego
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, administracji rządowej odpowiedzialnej za ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, środowiska naukowego, podmiotów gospodarczych działających w obszarze kultury, właścicieli i posiadaczy zabytków.
Działanie 2.	Działania na rzecz opracowania powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami w oparciu o aktualne uregulowania prawne w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, administracji rządowej odpowiedzialnej za ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, podmiotów gospodarczych działających w obszarze kultury, właścicieli i posiadaczy zabytków.
Działanie 3.	Prowadzenie gminnych lub powiatowych ewidencji zabytków.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, administracji rządowej odpowiedzialnej za ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami.
Działanie 4.	Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania zabytków na obszarze województwa lubelskiego, w tym stała ochrona wartościowych układów przestrzennych: urbanistycznych i ruralistycznych, ze szczególnym uwzględnieniem budownictwa drewnianego, zabytków i obszarów przemysłowych, powojennych oraz obiektów archeologicznych.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, środowiska naukowego, podmiotów gospodarczych działających w obszarze kultury, właścicieli i posiadaczy zabytków.
Działanie 5.	Upowszechnianie mechanizmu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego na zasadach określonych przez te jednostki.
Adresat działania:	Działanie skierowane do gmin i powiatów oraz właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych.
Działanie 6.	Podejmowanie planowych działań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pozostającymi w posiadaniu jednostek samorządu terytorialnego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego posiadających zabytki.
Działanie 7.	Promocja instytucji muzeum jako narzędzia ochrony zabytków i miejsca wypracowywania wzorca opieki nad zabytkami. Wykorzystanie nowoczesnych technologii w działalności statutowej muzeów w celu przyciągnięcia odbiorcy.
Adresat działania:	Działanie skierowane do muzeów i organizacji o charakterze para muzealnym, odbiorców oferty kulturalnej tych instytucji
Cel operacyjny 2	Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
Działanie 1.	Poszerzanie form współpracy środowiska naukowego z samorządami w procesie ustalania autentycznych regionalnych wartości kulturowych, w tym określanie wyróżnika autentyczności poszczególnych grup etnograficznych Lubelszczyzny.
Adresat działania:	Działanie skierowane do środowiska naukowego, jednostek samorządu terytorialnego.
Działanie 2.	Podejmowanie starań o umieszczenie wybranych przejawów dziedzictwa niematerialnego na Krajowej Liście Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, instytucji kultury, instytucji oświatowych, organizacji turystycznych, środków masowego przekazu, grup, wspólnot oraz organizacji pozarządowych.
Działanie 3.	Wspieranie aktywności regionalnej mającej na celu uświadomienie wagi niematerialnego dziedzictwa kultury dla zachowania tożsamości oraz prowadzenie planowych działań wspierających dziedzictwo niematerialne, poprzez tworzenie różnych programów edukacyjnych umożliwiających przekazywania przez twórców ludowych swej wiedzy, umiejętności i doświadczeń zawodowych młodemu pokoleniu.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, instytucji kultury, instytucji oświatowych, organizacji turystycznych, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, środków masowego przekazu.
Działanie 4.	Propagowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w szczególności poprzez kultywujące je wydarzenia.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, instytucji kultury, instytucji oświatowych, organizacji turystycznych, zespołów artystycznych, animatorów i twórców kultury, środków masowego przekazu.
Działanie 5.	Upowszechnianie niematerialnego dziedzictwa kulturowego, jako niepowtarzalnej atrakcji turystycznej województwa, w szczególności poprzez wspieranie usług turystycznych na terenach wiejskich.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, instytucji kultury, organizacji turystycznych, twórców kultury, środków masowego przekazu.
Działanie 6.	Wspieranie publikacji regionalnych oraz wydawnictw popularyzujących dziedzictwo kulturowe Lubelszczyzny jako elementu przyczyniającego się do wzmocnienia poczucia wspólnoty regionalnej i tożsamości kulturowej.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, instytucji kultury, instytucji oświatowych, organizacji turystycznych, twórców kultury.
---------------------------	---

Cel strategiczny II: Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny w działaniach promocyjnych i edukacyjnych wpływających na rozwój społeczno – ekonomiczny.	
Cel operacyjny 1	Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny.
Działanie 1.	Poszerzanie wiedzy o dziedzictwie kulturowym i opiece nad nim przy użyciu nowoczesnych technologii, mediów oraz różnorodnych form edukacji społecznej.
Adresat działania:	Działanie skierowane do instytucji kultury, środowiska naukowego, jednostek samorządu terytorialnego, administracji rządowej odpowiedzialnej za ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami, środków masowego przekazu, szkół, instytucji oświatowych, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego.
Działanie 2.	Popularyzacja akcji edukacyjnych na rzecz niematerialnego dziedzictwa kulturowego do wzmacniania społecznej świadomości (poczucia wspólnoty regionalnej) mieszkańców Lubelszczyzny.
Adresat działania:	Działanie skierowane do instytucji kultury, szkół, środowiska naukowego, jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego.
Działanie 3.	Edukacja właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych w zakresie zasad opieki nad nimi i ich ochrony.
Adresat działania:	Działanie skierowane do instytucji kultury, środowiska naukowego, jednostek samorządu terytorialnego, administracji rządowej odpowiedzialnej za ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami.
Działanie 4.	Realizowanie studiów naukowych, wspieranie programów badawczych i dokumentacyjnych oraz organizowanie praktyk studenckich i staży, zmierzających do stworzenia pełnej inwentaryzacji zasobów dziedzictwa kulturowego niematerialnych i materialnego, zwłaszcza zagrożonego.
Adresat działania:	Działanie skierowane do ośrodków naukowych i uczelni, jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, instytucji kultury, instytucji oświatowych, organizacji turystycznych, środków masowego przekazu.
Działanie 5.	Edukacja na rzecz poznawania istniejących na przestrzeni dziejów relacji kultury polskiej z kulturami innych społeczności na terenie Lubelszczyzny.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, instytucji kultury, środowiska naukowego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, szkół, środków masowego przekazu.
Cel operacyjny 2	Promocja dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny.
Działanie 1.	Rozwijanie nowoczesnych form promocji województwa wykorzystującej bogactwo dziedzictwa materialnego i niematerialnego jako czynnika rozwoju społeczno – ekonomicznego i budowania poczucia wspólnoty regionalnej i tożsamości kulturowej.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, administracji rządowej odpowiedzialnej za ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami, instytucji kultury, środowiska naukowego, środków masowego przekazu, organizacji turystycznych.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

Działanie 2.	Promocja istniejących szlaków kulturowych oraz propagowanie ich tworzenia jako istotnych działań dla promocji regionu.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, administracji rządowej odpowiedzialnej za ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami, środków masowego przekazu, instytucji kultury.
Działanie 3.	Wzmacnianie współpracy międzyregionalnej - krajowej i zagranicznej, województwa lubelskiego w zakresie wspólnej promocji dziedzictwa kulturowego, w tym promocja turystyki kulturalnej poprzez organizację międzynarodowych wydarzeń i przedsięwzięć kulturalnych.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, instytucji kultury, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, środków masowego przekazu.
Działanie 4.	Poszerzenie wiedzy społecznej dotyczącej przemysłów kultury jako istotnego potencjału sektora społeczno – ekonomicznego.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, instytucji kultury, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, środków masowego przekazu, instytucji naukowych.
Działanie 5.	Promocja i stwarzanie dogodnych warunków do rozwoju przemysłów kultury jako czynnika stymulującego wzrost gospodarczy.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, instytucji kultury, organizacji turystycznych, twórców kultury, środków masowego przekazu.
Działanie 6.	Promocja krajobrazu kulturowego województwa lubelskiego jako atrakcyjnych miejsc dla aktywności filmowej i przemysłów czasu wolnego.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, podmiotów gospodarczych działających w przestrzeni kultury, właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych, odbiorców produktów kulturalnych.
Działanie 7.	Tworzenie mechanizmów włączających materialne dziedzictwo kulturowe w nowoczesny obieg gospodarczy: przemysłów czasu wolnego i przemysłów kultury, w tym promocja walorów niewykorzystywanych obiektów zabytkowych, jako miejsc dogodnych do nadania im istotnych funkcji społeczno – ekonomicznych.
Adresat działania:	Działanie skierowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego, administracji rządowej odpowiedzialnej za ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami, środki masowego przekazu, instytucji kultury, podmiotów gospodarczych działających w przestrzeni kultury, właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych, odbiorców produktów kulturalnych.

4.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu

4.3.1. Program opieki nad zabytkami powiatu chełmskiego

Do chwili obecnej nie uchwalono Programu, nie istnieje także program za lata ubiegłe.

4.3.2. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktów zbrojnych i sytuacji kryzysowych Powiatu chełmski.

Powiat Chełm posiada aktualny Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktów zbrojnych i sytuacji kryzysowych, który został utworzony w 2018 r. i jest co roku aktualizowany. Dokument nie jest on dostępny na stronach internetowych powiatu chełmskiego prezentowane poniżej uwagi dotyczą modelowego planu ochrony zabytków.

Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, polega na wykonywaniu następujących przedsięwzięć:

- prace przygotowawcze w okresie poprzedzającym wystąpienie konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej,
- prace w okresie podwyższonej gotowości, to jest w okresie narastania bezpośredniego zagrożenia,
- reagowanie w czasie wystąpienia i trwania konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej,
- zabezpieczenie i dokumentowanie po zakończeniu konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej.

4.3.3. Inicjatywy Lokalne o charakterze regionalnym

Lokalna Grupa Działania „Ziemi Chełmskiej”

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemi Chełmskiej” zostało zarejestrowane 9 września 2008 roku i swoim działaniem obejmuje teren 8 gmin należących do powiatu chełmskiego i hrubieszowskiego: Białopole, Dorohusk, Dubienka, Horodło, Kamień, Leśniewice, Wojsławice i Żmudź. Stowarzyszenie jest dobrowolnym, samorządowym zrzeszeniem osób fizycznych i osób prawnych. Celem Stowarzyszenia jest działalność na rzecz rozwoju obszarów wiejskich i ich mieszkańców, wspieranie i upowszechnianie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, rozwoju gospodarki opartej na wiedzy, budowanie partnerstwa i dialogu na rzecz zrównoważonego rozwoju wsi oraz aktywizowanie społeczności lokalnych na obszarach wiejskich, w tym:

- promocja obszarów wiejskich położonych w obszarze działania Stowarzyszenia,
- wspieranie przedsiębiorczości, ochrona zabytków, tradycji i dziedzictwa kulturowego,
- rozwój ekologii, turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki.

Realizując swoje cele Stowarzyszenie uwzględni ochronę oraz promocję środowiska naturalnego, krajobrazu i zasobów historyczno-kulturowych. Ze środków EFS, w ramach POKL Stowarzyszenie zrealizowało między innymi projekt „Współpraca polsko-ukraińska na rzecz rozwoju turystyki na obszarze przygranicznym” obejmujący poprawę atrakcyjności turystycznej oraz wspieranie procesów pełnego wykorzystania potencjału turystycznego obszaru Gmin Leśniewice, Żmudź, Dorohusk, Wojsławice oraz Gminy Huszcza (Ukraina), w tym m.in. zagospodarowanie 5 zbiorników wodnych oraz remonty dróg dojazdowych (okres realizacji 03.08.2013-02.08.2015 – wartość całego projektu 2 926 576,89 €, wartość projektu po stronie LGD 239 852,01 € - 943 785,41 zł).

Podstawą funkcjonowania i realizowania celów statutowych jest Lokalna Strategia Rozwoju, i aktualnie obowiązuje Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Ziemi Chełmskiej” przyjęta w dniu 18 grudnia 2020 r.

Strategia rozwoju turystyki i współpracy transgranicznej gmin: Białopole, Dorohusk, Dubienka, Horodło, Kamień, Leśniowice, Wojsławice, Żmudź i gminy Huszcza

Strategia powstała w 2017 r. na bazie „Strategii rozwoju turystyki i współpracy transgranicznej Gmin Leśniowice, Żmudź, Wojsławice, Dorohusk i Gminy Huszcza”, opracowanej w ramach partnerskiego projektu pn. „*Współpraca polsko-ukraińska na rzecz rozwoju turystyki na obszarze przygranicznym*”, dofinansowanego z Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina. Głównym celem projektu była poprawa atrakcyjności turystycznej oraz wspieranie procesów pełnego wykorzystania potencjału turystycznego obszaru gmin Leśniowice, Dorohusk, Wojsławice i Żmudź (po stronie polskiej) oraz gminy Huszcza (po stronie ukraińskiej).

W strategii dokonano analizy stanu poszczególnych elementów mających wpływ na atrakcyjność gminy i potencjał, który może być wykorzystany dla rozwoju turystyki na terenie poszczególnych gmin objętych Strategią. Z przedstawionej analizy dotyczącej Gminy Leśniowice należy wymienić:

- duży potencjał związany z korzystnym położeniem i warunkami geograficznymi;
- bardzo niski wskaźnik obszarów prawnie chronionej przyrody i niska lesistość gminy mogą niekorzystnie wpływać na atrakcyjność turystyczną gminy;
- istniejący duży potencjał w prehistorii i historii terenów gminy;
- liczne zabytki, w tym wpisane do rejestru zabytków;
- dobrze rozwinięta infrastruktura placówek kulturalnych;
- słabo rozwinięta infrastruktura agroturystyczna (jedno gospodarstwo w całej gminie);
- słabo rozwinięta bazy gastronomiczna;
- słabo rozwinięta sieć tras turystyki pieszej, rowerowej;
- niewystarczający stan zagospodarowania obiektów i terenów sportowo-rekreacyjnych;
- słabe wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych do rozwoju turystycznego;
- słabo rozwinięta infrastruktura drogowa;
- wykorzystanie środków unijnych do rozbudowy infrastruktury wokół zbiornika „Maczuły”;

W strategii sformułowano wizję dla jednostek objętych opracowaniem: Region o osobliwych i unikalnych walorach przyrodniczych, kultywujący tradycje tożsame z początkami jego państwowości. Ośrodek turystyczny, w którym historia zacierza wszelkie granice, a każdy gość może odnaleźć głęboką integrację z naturą”. Wykonaniu tak przyjętej wizji służy misja, którą określono następująco: „Tworzenie i wdrażanie wysokiej jakości, unikalnych produktów turystycznych, tworzenie atmosfery przyjaznej turystom oraz warunków przyjaznych inwestorom, przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju”. Do realizacji przyjętych założeń w Strategii określono cele operacyjne i jednym z nich jest ochrona dziedzictwa historyczno-kulturowego realizowana poprzez:

- Ochronę i renowację zabytków;
- Stworzenie wspólnego kalendarza imprez promujących dziedzictwo historyczno-kulturowe,
- Przeprowadzenie badań archeologicznych i rekonstrukcja historycznych obiektów,
- Stworzenie ośrodków mających na celu odtwarzanie dawnych rzemiosł,
- Wsparcie dla grup rekonstrukcyjnych i pasjonatów.

UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Leśniewice zgodny jest z następującymi dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.

5.1.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Leśniewice

Na terenie gminy Leśniewice nie został uchwalony, jak do tej pory plan zagospodarowania przestrzennego, który jest aktem prawa miejscowego. Jedynym dokumentem określającym w sposób ogólny politykę przestrzenną i lokalne zasady zagospodarowania jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Leśniewice przyjęte Uchwałą Nr VI/33/2015 Rady Gminy Leśniewice z dnia 25 czerwca 2015 r. Studium to nie jest aktem prawa miejscowego. W Studium określono politykę przestrzenną gminy, wynikającą między innymi ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej oraz z występowania obiektów i obszarów chronionych na podstawie przepisów odrębnych.

W Studium wymieniono wszystkie obiekty zabytkowe objęte ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków i wykaz ten jest tożsamy z prezentowanym w niniejszym Programie Opieki nad zabytkami Gminy Leśniewice.

W Studium w rozdziale 2.2.2. wymieniono obiekty objęte „ewidencją gminy”, którą zdefiniowano jako ochrona pośrednia, z dopuszczeniem zmian i adaptacji obiektów po uprzednim uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wymieniona w Studium „ewidencja gminy” nie jest gminną ewidencją zabytków, która została sporządzona w 2018 r. i przyjęta w Gminie Leśniewice Zarządzeniem Wójta Gminy Leśniewice nr 19/2020 z dnia 31 stycznia 2020 r. Obecnie w gminnej ewidencji zabytków Gminy Leśniewice znajduje się 36 obiektów a wymieniona w Studium „ewidencja gminy” zawiera listę 90 obiektów (nie wliczając zabytków wpisanych do rejestru zabytków). Istnieje więc pilna potrzeba weryfikacji listy zawartej w Studium ponieważ zawiera ona dużą liczbę budynków mieszkalnych „chałup”, z których niewiele przetrwało do chwili obecnej. Nieaktualny wykaz obiektów „objętych gminną ewidencją zabytków” został dodatkowo opublikowany jako załącznik nr 2 do Studium z 2015 r. (strony 136-138).

5.1.3. Lokalny program rewitalizacji dla Gminy Leśniewice na lata 2016-2023

Uchwałą nr XVIII/112/2017 Rady Gminy Leśniewice z dnia 30 marca 2017 r. przyjęto do realizacji Program Ochrony Środowiska dla Gminy Leśniewice, jako podstawowy, długoterminowy instrument tworzący zakres i kierunki działań rewitalizacyjnych. Celem działań jest wyprowadzenie obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysu. W dokumencie wskazano trzy obszary problemowe wymagające rewitalizacji a jednym z celów operacyjnych służących ich rewitalizacji jest „Wzrost atrakcyjności przestrzeni publicznych oraz jakości środowiska przyrodniczego i kulturowego”, czemu mają służyć następujące działania:

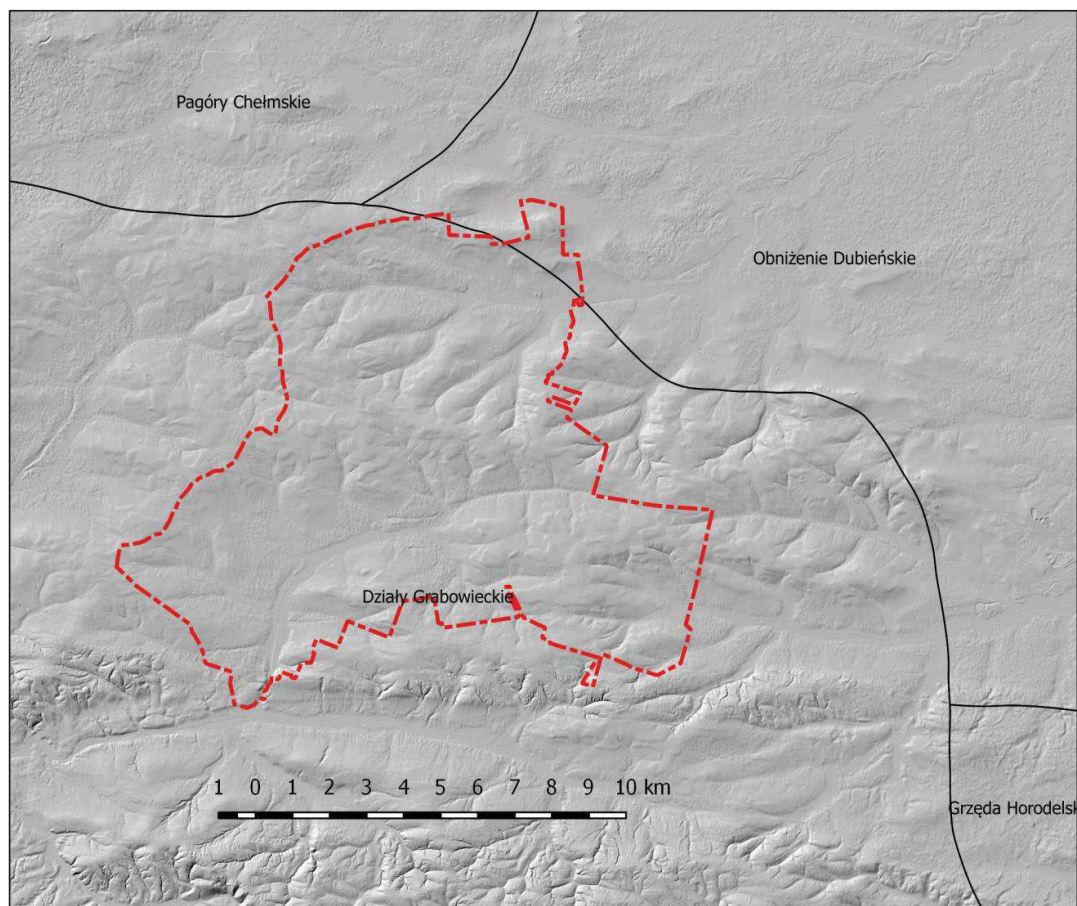

- zagospodarowanie przestrzeni publicznej funkcjonalnie powiązanej z obiektami poddawanyymi rewitalizacji;
- nadanie nowych funkcji społeczno-gospodarczych budynkom;
- renowacja i modernizacja obiektów na obszarze rewitalizacji zmierzająca do stworzenia przestrzeni atrakcyjnej wizualnie i przyjaznej mieszkańcom;
- wzmacnianie walorów przyrodniczych i kulturowych.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Charakterystyka geograficzno-przyrodnicza gminy Leśniewice

Gmina Leśniewice jest położona we wschodniej części województwa lubelskiego, w powiecie chełmskim. Od północy graniczy z gminą Chełm, od wschodu z gminą Kamień, Żmudź, od południa z gminą Wojsławice i od zachodu z gminami Siennica Różana i Kraśniczyn w powiecie krasnostawskim.

Gmina Leśniewice na tle podziału na mezoregiony (wg. Kondrackiego)

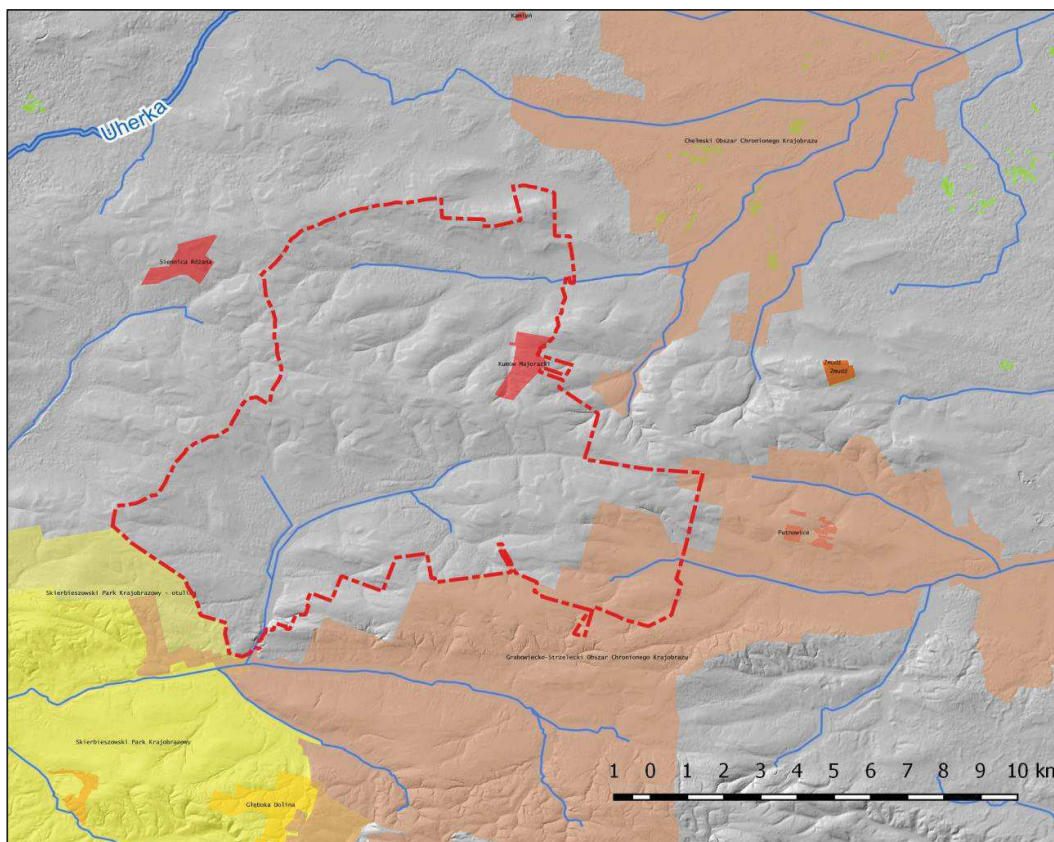
Pod względem fizycznogeograficznym powierzchnia gminy leży w północno-wschodniej części mezoregionu Działów Grabowieckich a bardzo niewielka część na terenie Obniżenia Dorohuckiego. Mezoregion Działów Grabowieckich należy do makroregionu Wyżyny Lubelskiej, na pograniczu dwu prowincji: Wyżyn Polskich oraz Nizy Wschodniobałtycko-Białoruskiego.

Działy Grabowieckie stanowią najwyższą część Wyżyny Lubelskiej, z terenami wyniesionymi na wysokości od 190 do 310 m n.p.m. W większości teren pokrywają lessy leżące na skałach górnej kredy, z okresu trzeciorzędu. Na terenie tym spotyka się suche doliny, przechodzące w charakterystyczne parowy i wąwozy, nazywane „debrami”. Tereny te pokrywają gleby gliniaste, zmieszane z obficie wyorywanym kamieniem wapiennym. Tereny Gminy odwadniają ciek: Krzywólka, Wełnianka oraz Horodyska, będąca głównym ciekim na terenie Gminy. Doliny rzek o równoleżnikowym przebiegu nadają wyżynie wygląd wydłużonych działów między dolinnych, poprzecinanych bocznymi dolinkami i wąwozami z wysokościami względnymi do 100 m. Mezoregion ten leży na rubieży strefy lasów mieszanych, z udziałem buka i jaworu oraz strefy leśno-stepowej ze świetlistymi dąbrowami. Od północy Działy Grabowieckie sąsiadują z mezoregionami Pagórów Chełmskich a od wschodu Obniżenia Dorohuckiego, stanowiącymi przejście do pasa obniżen Polesia Wołyńskiego. Zaliczane do regionu przejściowego pomiędzy Wyżyną Lubelską a Polesiem Wołyńskim Obniżenie Dorohuckie ma zarówno cechy wyżynne (wzgórza ostańcowe) jak i poleskie (zatorfione obniżenia pozadolinne). Teren Obniżenia tworzą piaski plejstoceniowe o niezbyt dużej miąższości zalegające na wapienno-marglistych utworach z okresu górnej kredy (trzeciorzęd). Utwory kredowe uległy procesom krasowym, które na powierzchni objawiają się dużą liczbą zagłębień bezodpływowych, wypełnionych torfem.

Pod względem geologicznym najstarsze są pochodzące z okresu górnej kredy opoki, zalegające zwartymi pokrywami na powierzchni gminy. W dolinach niewielkich cieków przeważają pokrywy czwartorzędowe, w postaci piasków i mułków deluwialnych.

Pod względem klimatycznym tereny gminy Leśniewice charakteryzują się klimatem kontynentalnym, z największą w kraju liczbą dni pogodnych o najmniejszym zachmurzeniu, długim latem oraz długą i chłodną zimą. Z uwagi na dość urozmaiconą rzeźbę terenu klimat wykazuje lokalne zróżnicowanie, wykazując najkorzystniejsze warunki na terenach wyniesionych, poza dolinami. Na terenie gminy występują bardzo korzystne warunki glebowe, co sprzyjało w pradziejach oraz czasach historycznych osadnictwu grup ludzkich.

Obszar gminy charakteryzuje się dużym urozmaiceniem rzeźby terenu, wysokości względne w niektórych rejonach sięgają od 40 - 60 m. Południowa część gminy ze względu na duże walory krajobrazowe i przyrodnicze uznana została w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego (2002) za strefę bogatego przyrodniczo harmonijnego krajobrazu rolniczego o walorach wypoczynkowych z malowniczą doliną rzeki Horodyski i terenami wysoczyzny lessowej. Dolina Horodyski łączy się z korytarzem ekologicznym doliny Wojsławki i z doliną Wieprza stanowiąc korytarz ekologiczny o randze krajowej. Doliny Krzywólki i Wełnianki łączą się z kolei z ekosystemem doliny rzeki Bug, stanowiącym korytarze ekologiczny o znaczeniu europejskim. Gmina Leśniewice leży na obszarze przyrodniczo cennym z licznymi powiązaniem ekologicznymi oraz trzema obszarami chronionymi: w południowo - wschodniej części gminy znajduje się Grabowiecko – Strzelecki Obszar Chronionego Krajobrazu a w części wschodniej, na północ od Alojzowa - fragment Chełmskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, oraz obszar NATURA 2000 Kumów Majoracki PLH060072, będący specjalnym obszarem ochrony siedlisk

5.2.2. Zarys dziejów obszaru gminy

Osadnictwo w Gminie Leśniowice od pradziejów do średniowiecza

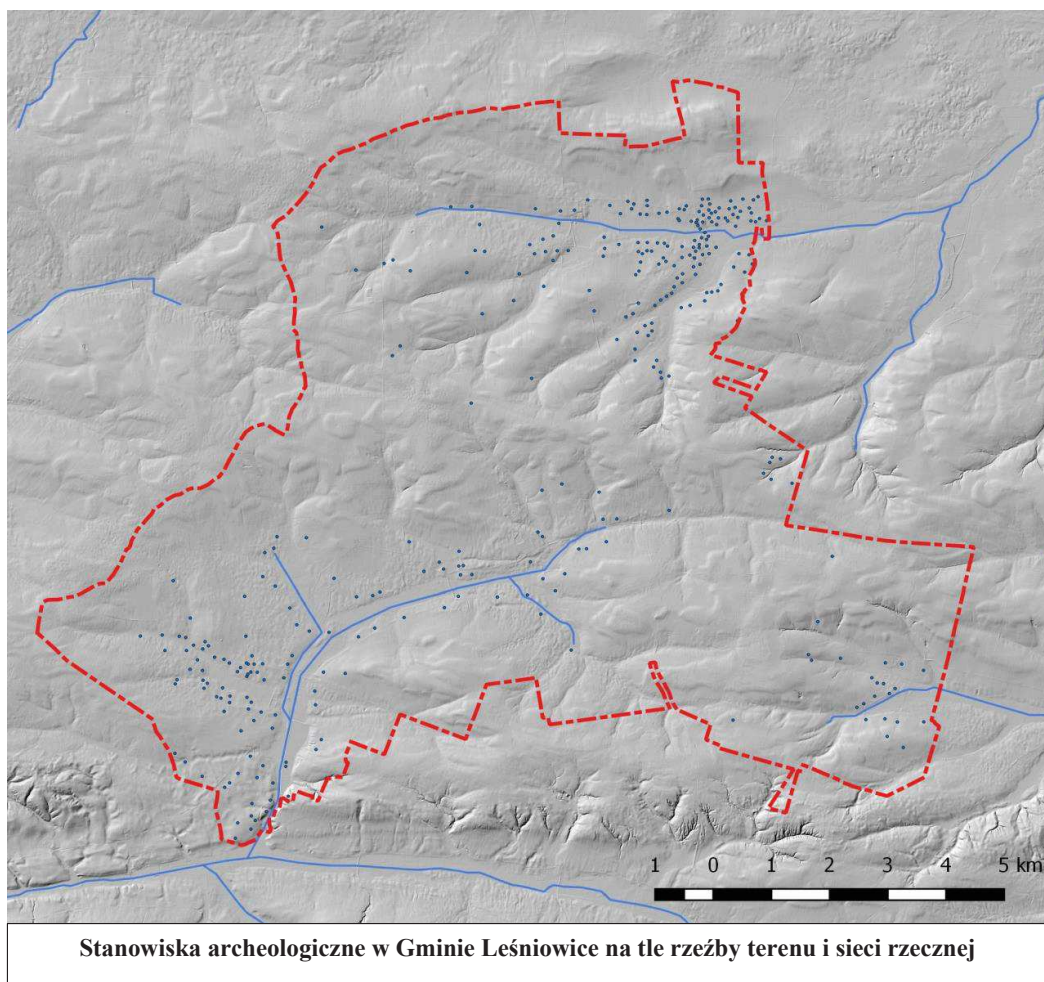
Tereny gminy Leśniowice dzięki urozmaiconej rzeźbie terenu, korzystnym dla rolnictwa warunkom glebowym a także dzięki sprzyjającym warunkom klimatycznym były atrakcyjne dla osadnictwa grup ludzkich od pradziejów do czasów nam współczesnych. Potwierdzeniem tego są bardzo liczne stanowiska archeologiczne odkryte podczas badań powierzchniowych, przeprowadzonych w latach 1984, 1985, 1998 i 2003 w ramach projektu Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). W ramach I etapu AZP przebadano teren prawie całej gminy, co pozwoliło na ujawnienie 322 stanowisk, w zdecydowanej większości nowo odkrytych.

Nowo odkryte stanowiska archeologiczne datowane są od paleolitu schyłkowego poprzez mezolit, neolit, epokę brązu, okres halsztacki, okres lateński, okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze do czasów nowożytnych, poświadczają fakt ciągłego zasiedlenia tych terenów od pradziejów do czasów nam współczesnych. Występujący na stanowiskach archeologicznych materiał zabytkowy (ceramika, narzędzia i półwytwory z krzemienia, narzędzia kamienne) reprezentuje większość kultur archeologicznych występujących na Lubelszczyźnie ze szczególnym nasileniem materiału zabytkowego datowanego na neolit, wczesną epokę brązu i wczesne średniowiecze. Badania powierzchniowe potwierdziły więc metrykę średniowieczną z zachowaną ciągłością osadniczą dla wielu miejscowości.

Na wyszczególnionych w tabeli 3, 322 stanowiskach archeologicznych wyróżniono 814 (!) zespołów zabytkowych (na większości stanowisk reprezentowane były znaleziska przynależne do więcej niż jednej jednostki chronologiczno-kulturowej), grupujących się w prawie 60 jednostkach taksonomicznych, z których najliczniejszą grupę stanowią znaleziska datowane na wczesne średniowiecze, czyli wieki VI-XV, bo jest to 185 zespołów. W większości, bo aż 159 zespołów uzyskało dokładne datowanie a jedynie 26 zespołów reprezentowały materiały datowane ogólnie jako „wczesne średniowiecze”, bez rozbicia chronologicznego. Najliczniej reprezentowane są znaleziska datowane na XII-XIII w. - 59 zespołów. Z najwcześniejszych faz wczesnego średniowiecza, to jest z wieków VII-VIII wyróżniono 3 zespoły a z okresu do X w. łącznie 18 zespołów z okresu kształtowania się wczesnych państwowych.

Drugą pod względem liczebności grupą są stanowiska datowane na epokę brązu, w rozbiciu na wczesny okres epoki brązu – aż 123 zespoły oraz epokę brązu – 43 zespoły. W grupie tej na największej liczbie stanowisk, bo aż 86, reprezentowane były materiały ogólnie określane jako „wczesno brązowe”, bez podanej przynależności kulturowej, następnie znaleziska łączone z kulturą trzciniecką, strzyżowską i mierzanowicką. Z późniejszych okresów epoki brązu i okresu halsztackiego pochodzą liczne stanowiska kultury łużyckiej – 35 zespołów.

Trzecią pod względem liczebności grupą znalezisk – a co trzeba zaakcentować niezwykle cenną i liczną – są znaleziska z okresu neolitu, bo są to aż 104 zespoły, a wśród nich 5 zespołów reprezentujących wczesno neolityczną kulturę archeologiczną związaną z migracjami grup ludzkich z terenów południowej Europy na tereny Polski, to jest Kultury Ceramiki Wstęgowej Rytej (KCWR). Najliczniej reprezentowane są znaleziska związane z Kulturą Pucharów Lejkowatych (49 zespołów), 18 zespołów przypisanych Kulturze Lubelsko Wołyńskiej Ceramiki Malowanej, która należy do dość słabo rozpoznanych i tak liczna reprezentacja na terenie gminy Leśniowice pozwoli w przyszłości na lepsze poznanie tej kultury; Kultury Ceramiki Sznurowej (15 zespołów) oraz Kultury Amfor Kulistych (6 zespołów).

Kolejną grupę, również liczną co znaleziska neolityczne stanowią znaleziska przypisane do okresu nowożytnego, to jest od wieku XVI. W czasie kiedy przeprowadzano większość badań terenowych instrukcja badań Archeologicznego Zdjęcia Polski uwzględniała już wyznaczanie stanowisk z okresu staropolskiego i nowożytnych – do XIX wieku.

Liczną grupę stanowią niezwykle cenne znaleziska 49 zespołów z okresu wpływów rzymskich. W grupie tej, niestety w zdecydowanej większości określanej jako „okres wpływów rzymskich” wydzielono pojedyncze znaleziska ludności kultur przeworskiej, wielbarskiej, zarubinieckiej oraz grupy czerniczyńskiej.

Jak zwykle w przypadku materiału zebranego z powierzchni stanowisk bardzo liczną grupę stanowią znaleziska określane przez archeologów jako: „pradziej” - 58 zespołów. Na znaleziska te składają się materiały, których nie da się przyporządkować konkretnym kulturom archeologicznym, czy też okresom pradziejowym. Spowodowane jest to małą liczebnością materiału zabytkowego, z reguły bardzo rozdrobnionego materiału ceramicznego, mało charakterystycznych znalezisk jak np. odłupki krzemienne, które były w użyciu przez cały okres pradziejów, lub fragmentów przedmiotów o niemożliwej do określenia funkcji a tym samym „nieczyłych” na ich datowanie. Liczną grupę stanowią także znaleziska, które są także ogólnie datowane na „epokę kamienia” (5 zespołów), „epokę kamienia lub brązu” (26 zespołów). Są to przede wszystkim znaleziska zabytków krzemiennych, niemożliwych do przypisania do konkretnego okresu.

Z przedstawionej powyżej analizy materiału zabytkowego, odkrytego podczas badań powierzchniowych należy wysnuć wniosek, że tereny gminy Leśniowice były bardzo intensywnie zasiedlone w pradziejach. Ciągłość osadniczą od neolitu, poprzez epokę brązu, okres wpływów rzymskich do wczesnego średniowiecza zaobserwowano na stanowiskach w Horodysku, Kumowie Majorackim, Sielcu. Od czasów najdawniejszych osadnictwo grup ludzkich koncentrowało się wzdłuż cieków wodnych: Krzywólki i Horodyski, użytkując żyzne gleby.

Dzięki licznym znaleziskom z okresów pradziejowych z terenu gminy Leśniowice, możliwe jest przedstawienie zarysu pradziejów gminy Leśniowice. W próbie tej posiłkować się możemy dodatkowo licznymi znaleziskami zabytków archeologicznych na pozostałych ziemiach Lubelszczyzny czy też Polski, dzięki którym archeolodzy w miarę dobrze rozpoznali i opisali procesy osadnicze zachodzące w pradziejach.

Paleolit – starsza epoka kamienia

Najstarsze ślady pobytu człowieka na terenach dzisiejszej gminy Leśniowice pochodzą z okresu paleolitu, to jest starszej epoki kamienia, a dokładnie z najmłodszej chronologicznie jego fazy: paleolitu schyłkowego, który datowany jest na ziemiach polskich na okres od około 15 000 lat temu. Jest to okres po ustąpieniu z terenów Europy ostatniego lodowca i ponownego wkroczenia na tereny Niżu Europejskiego osadnictwa człowieka. Stanowiska związane z tym

okresem wydzielane są jedynie na podstawie narzędzi i półproduktów służących do wytwarzania narzędzi z krzemienia. Jedynie jak do tej pory stanowisko związane z grupami ludzkimi z tego okresu odkryto w Kasilanie. W okresie tym bardzo nieliczne grupy ludzkie prowadziły koczowniczy tryb życia, przemieszczając się z miejsca na miejsce w poszukiwaniu pożywienia. Zakładano krótkotrwałe obozowiska i po wyczerpaniu się zasobów pożywienia migrowano na sąsiadujące tereny.

Mezolit – środkowa epoka kamienia

Okres mezolitu na ziemiach polskich datuje się na czas od około 8300 do około 4000 lat p.n.e. . Jest to okres ocieplenia klimatu, w którym panowały sprzyjające warunki dla osadnictwa. Tereny w okolicach Wieprza i jego dopływów, z licznymi piaszczystymi pagórkami, były typowymi miejscami obozowisk mezolitycznych myśliwych i rybaków. Jedynymi pozostałościami po ludności mezolitycznej są materiały krzemienne, głównie są to odpadki powstałe podczas wytwarzania narzędzi krzemiennych lub napraw narzędzi krzemiennych. Nielicznie znajdowane gotowe wyroby krzemienne to najczęściej zbrojniki strzał, z reguły takie, które zostały porzucone lub zniszczone w trakcie użytkowania.

Ludność w okresie mezolitu reprezentowała typ gospodarki zbieracko-łowieckiej, co wymuszało przemieszczanie się z miejsca na miejsce w poszukiwaniu terenów obfitujących w pożywienie, często podążając za stadami zwierząt, na które polowano. Charakter gospodarki przyswajającej „dobra” natury rzutował z pewnością na strukturę społeczną, model osadniczy grup ludzkich. Nie dysponujemy z terenów Lubelszczyzny żadnymi danymi dotyczącymi konstrukcji domostw czy też wielkości i rozplanowania obozowisk. Zapewne nie odbiegały one od obiektów znanych z innych obszarów ziem polskich, gdzie stwierdzono istnienie dwóch modeli obozowisk, jedno- lub kilkuzłazowego, zamieszkiwanego przez pojedynczą rodzinę lub grupę 2-3 rodzinną. Owalne lub prostokątne szałas, niekiedy wkopane w ziemię, z jednym lub dwoma wewnątrz ogniskami, budowano w oparciu o konstrukcje żerdziowe przykryte skórą zwierzęcymi, które dodatkowo obciążano na zewnątrz licznymi kamieniami.

Ślady pobytu grup ludzkich z okresu mezolitu na terenie gminy Leśniewice odkryto na trzech stanowiskach: w Kumowie Majorackim, Majdanie Leśniewskim oraz w Rakolupach. Żadne ze znalezisk z okresu mezolitu nie umożliwiają przypisania do konkretnej kultury archeologicznej.

Neolit – młodsza epoka kamienna

Najstarszymi kolonizatorami ziem wchodzących w skład Gminy Leśniewice była ludność pochodzenia południowego tzw. kręgu kultur naddunajskich. Reprezentowana jest ona głównie przez **kulturę ceramiki wstęgowej rytej (KCWR)**. Jej nazwa pochodzi od kulistej formy naczyń glinianych zdobionych ornamentem rytym w postaci wstęg spiralnych i innych wątków geometrycznych. Przedstawiciele tej kultury przywędrowali na obszar dzisiejszej Polski przed ok. 5600 p.n.e. KCWR trwała do ok. 4900 p.n.e. Była to pierwsza w pełni neolityczna kultura na polskich ziemiach. Ludność tej kultury przemieszczała się na południu Polski stosunkowo szybko (3 km na rok), posuwając się wzdłuż linii Wisły i Warty .

Ludność tej kultury zajmowała najlepsze gleby nadające się pod uprawę, przede wszystkim urodzajne gleby lessowe południowej strefy obecnych ziem polskich - tu odkryto najstarsze osady tej kultury, lokalizowane na brzegach dolin rzecznych. Osadnictwo było nietrwałe, po wyeksploatowaniu ziemi przenoszono się na nowe tereny. Osady były zasiedlane przez około 15 lat, po czym przenoszono się w nowe miejsca. Do starych siedzib powracano nie wcześniej niż po 45-60 latach. Podstawową jednostką osadniczą KCWR był dom-gospodarstwo. Kilka takich

domów składało się na osadę, w której mogło mieszkać od 100 do 200 osób przez kilka pokoleń. Wielkość osady mogła dochodzić do 30 ha. Domy miały pokaźne rozmiary. Zbudowane na planie prostokąta, ich długość sięgała 40 m, a szerokość 6-7 m. Konstrukcja budowli opierała się na dębowych słupach wkopanych w ziemię, a przestrzeń między nimi była wypełniona plecionką, uszczelnioną gliną. Całość wraz z dachem podtrzymywał rząd słupów biegnący przez środek domostwa. Pierwsze osady KCWR miały charakter otwarty, pozbawiony jakichkolwiek umocnień. Dopiero w późnej fazie rozwojowej zaczęły się pojawiać osady obronne, zwłaszcza w zachodniej strefie tej kultury. Być może pojawienie się tych prostych fortyfikacji należy łączyć z niepokojami w tym okresie, choć istnieją teorie, które interpretują te umocnienia poprzez powstanie nowej ideologii, kładącej silny nacisk na identyfikację z określonym terytorium. Osiedla KCWR zakładane były na żyznych terasach rzecznych. Na ich skraju zakładano pola otoczone krzewiastymi zaroślami. Uprawiano na nich różnego rodzaju zboża jak: pszenicę płaskurkę, samopszę, orkisz, pszenicę zbitokłosą, jęczmień, proso, groch, soczewicę i mak. Zbierano dzikie jabłka, orzechy, poziomki, czereśnie. Oprócz uprawy zbóż hodowano bydło, owce lub kozy. W późniejszym okresie rozpowszechniła się gospodarka żarowa. Polegała ona na karczowaniu lasu i wypalaniu go. Żyzny popiół zapewniał wystarczająco wysokie plony przez kilka lat. Następnie grupa postępowała tak samo z innym fragmentem lasu.

Na terenie gminy Leśniewice stanowiska związane z ludnością reprezentującą przybyszów z południa, to jest ludności Kultury Ceramiki Wstęgowej Rytej odkryto w Rakołupach Dużych, 3 stanowiskach w Kumowie Plebańskim oraz Pliskowie oraz podczas badań wykopaliskowych na terenie Horodyska.

Najstarszymi kolonizatorami, z którymi wiąże się wprowadzenie gospodarki wytwórczej (rolnictwo, hodowla) na terenach należących obecnie do gminy Leśniewice jest ludność **kultury pucharów lejkowatych (KPL)**, która reprezentowała już zawansowane rolnictwo i hodowlę udomowionych zwierząt. Nazwa - kultura pucharów lejkowatych - pochodzi od charakterystycznych form naczyń glinianych, których część wylewowa była ukształtowana w formie zbliżonej do lejka. Ludność tej kultury zajmuje szczególną rolę w pradziejach ziem polskich, ponieważ zintensyfikowali oni na masową skalę rolnictwo. Wylesiano ogromne obszary by prowadzić na ich uprawy i hodowlę. Wprowadziła też orkę sprzężaną. Jest to najczęściej występująca kultura archeologiczna wczesnej fazy neolitu. Trwała ona na naszych ziemiach od około 3900 lat p.n.e. do około 1900 lat p.n.e. Ludność tej kultury wytwarzała zawansowane narzędzia krzemienne np. sierpy, siekiery kamienne, motyki rogowe, topory kamienne i rogowe. Wysoko zawansowane było tkactwo o czym świadczą liczne znaleziska ciężarków tkackich. Ponadto zajmowała się wydobywaniem i obróbką na masową skalę krzemienia do wyrobu potrzebnych narzędzi. Z kulturą tą wiążą się też pierwsze w Polsce znaleziska drobnych przedmiotów metalowych – głównie miedzianych. Z terenu Gminy Leśniewice mamy potwierdzonych aż 49 stanowisk tej kultury.

Kultura lubelsko-wołyńska (nazywana też kulturą lubelsko-wołyńskiej ceramiki malowanej, kulturą ceramiki wstęgowej malowanej)

Kultura ta należy do najsłabiej poznanych kultur neolitycznych w Polsce i tak liczne jej znaleziska na terenie gminy Leśniewice należy potraktować jako bardzo cenne. Stanowiska z zabytkami kultury lubelsko-wołyńskiej odkryto na 18 stanowiskach: w Alojzowie, Kumowie Majorackim, Kumowie Plebańskim, Poniatówce, Rakołupach Dużych, Sarniaku, . Osadnictwo ludności kultury lubelsko-wołyńskiej skupia się na lessach, w bezpośrednim sąsiedztwie rzek

i strumieni. Najbardziej zwarte zespoły osadnicze występują w dorzeczu Bugu i na skraju Wyżyny Wołyńskiej. Znane z pozostałych ziem Lubelszczyzny osady miały średnicę rzędu 100–200 m. Otaczano je rowami o trójkątnym lub trapezowatym przekroju oraz palisadą; umocnieniami służącymi prawdopodobnie ochronie bydła. Wewnątrz osad znajdowały się niewielkie jamy, zazwyczaj owalne, niekiedy z paleniskiem w środku. Jamy miały zazwyczaj ponad metr średnicy i nie więcej niż metr głębokości. Nie odkryto jak do tej pory śladów naziemnych konstrukcji mieszkalnych.

Zabytki ludności tej kultury datuje się na pierwszą połowę trzeciego tysiąclecia p.n.e. i ludność tej kultury pojawia się po najstarszym osadnictwie ludności kultury pucharów lejkowatych, a zanikają na rzecz ludności kultury amfor kulistych ok. roku 2500 p.n.e.

Kultura amfor kulistych

Chronologicznie kolejną grupą ludności neolitycznej, mniej licznie reprezentowanej na terenie gminy Leśniewice bo na 6 stanowiskach archeologicznych, jest ludność reprezentująca kulturę amfor kulistych. Także w przypadku nazwy tej kultury, została ona zaczerpnięta od charakterystycznej formy naczyń wytwarzanych i użytkowanych przez jej ludność. Badacze przyjmują, że kultura ta powstała na podłożu kultury pucharów lejkowatych. Nasza wiedza o ludności tej kultury pochodzi przede wszystkim z nielicznych znalezisk grobów, w których wyposażeniu znajdowano gładzone krzemienne siekiery z krzemienia pasiastego. Groby ludności tej kultury z reguły występują na wyniosłościach, bardzo często są to pojedyncze groby, bardzo rzadko więcej niż trzy. Zmarli chowani byli w pozycji skurczonej, podczas gdy ludność kultury pucharów lejkowatych grzebała swoich zmarłych w pozycji wyprostowanej. Ponieważ zdarzało się, że wraz z ludźmi grzebano także bydło i inne zwierzęta domowe, wysnuto wniosek, że hodowla odgrywała dużą rolę u ludności tej kultury.

Stanowiska związane z pobytom ludności tej kultury rozpoznano jak do tej pory w: Kumowie Majorackim, Kumowie Plebańskim, dwu stanowiskach w Poniatówce, Rakołupach Dużych, Horodysku.

Kultura ceramiki sznurowej (KCSz)

Okres neolitu zamyka na opisywanym obszarze kultura ceramiki sznurowej. Nazwa pochodzi od charakterystycznego sposobu zdobienia naczyń glinianych odciskami sznura. Posługiwała się już przedmiotami i ozdobami metalowymi (miedź, brąz, srebro i nawet złoto). Społeczność o charakterze, jak się przypuszcza, koczowniczym – pasterskim. Rozpowszechniona szeroko w Europie środkowej i wschodniej. Liczna w Polsce południowej i wschodniej. Okres jej występowania to w przybliżeniu 2800 – 1900 pne. Ludność reprezentująca tą kulturę wypełniła terytoria opuszczane przez społeczności KPL.

Na terenie gminy Leśniewice występuje ona mniej licznie niż znaleziska kultury pucharów lejkowatych ale pod względem liczebności jest to trzecia najliczniej reprezentowana kultura neolityczna, ogółem odkryto do tej pory 15 stanowisk przypisanych ludności kultury ceramiki sznurowej: w Horodysku, Kumowie Majorackim, Leśniewicach Kolonii, Majdanie Leśniewskim, Poniatówce, Rakołupach Dużych, Sielcu.

Epoka brązu

Znaleziska z epoki brązu na terenie gminy Leśniewice należą do najliczniejszych. Na ślady najwcześniejszych osadników związanych z ludnością **kultury mierzanowickiej** z wczesnego okresu epoki brązu natrafiono w Kumowie Plebańskim i Pliskowie. Podobnie jak w przypadku

wymienionych do tej pory kultur, dla opisanego gospodarki, osadnictwa czy obrządku pogrzebowego pomocne nam są dane z innych terenów Polski, gdzie przebadano metodą wykopaliskową stanowiska archeologiczne tej kultury. Wiemy, że ludność tej kultury zamieszkiwała z reguły małe osiedla i sezonowe obozowiska, a do celów mieszkalnych nie gardzono także jaskiniami. Swoich zmarłych grzebano w obrządku szkieletowym, w owalnych lub prostokątnych jamach grobowych a nawet trumnach czy owiniętych w matę lub plecionkę z cienkich patyków. Mężczyźni układani byli na prawym a kobiety na lewym boku, a do grobów wkładano fajansowe kolie, narzędzia kościane i krzemienne, broń – przede wszystkim krzemienne grociki strzał, nieliczne wyroby metalowe i miedziane ozdoby. Ludność kultury mierzanowickiej zajmowała się głównie hodowlą zwierząt: kóz, owiec i bydła rogatego. Nadal duże znaczenie, podobnie jak to miało miejsce w okresach poprzedzających, miała produkcja narzędzi krzemiennych. Kolejną kulturą z okresu wczesnej epoki brązu na terenie gminy Leśniewice jest **kultura strzyżowska**, która występowała w pierwszej połowie II tysiąclecia p.n.e. we wschodniej części Wyżyny Lubelskiej. Charakteryzowała się małymi, otwartymi osadami i krótkotrwałymi obozowiskami, przeważnie na wzniesionych obszarach lessowych, lub cyplach wysokich teras rzecznych. Budownictwo składało się głównie z drewnianych naziemnych budowli zrębowych, ze ścianami oklejonymi gliną, ziemianek, szałasów i spichlerzy do przechowywania zboża. Czasami wewnątrz domostw znajdowały się paleniska. Gospodarka opierała się na hodowli bydła, kóz, owiec, trzody chlewnej, koni, gęsi i psów. Praktykowano także łowiectwo, rybołówstwo i zbieractwo. Dość dobrze rozwinięty był także handel, o czym świadczą dość liczne importy. Pochówki, o obrządku szkieletowym, praktykowano na terenie osad i na cmentarzyskach. Ciała układano najczęściej na wznak, w groby płaskie, jamowe, owalne i prostokątne, czasami z kamienną obudową. Zmarłego wyposażano w ozdoby z muszli, fajansu lub miedzi, a także w wyroby krzemienne, kościane i ceramiczne. Jako tzw. kultura późnosznurowa wnosi wkład w następującą po niej kulturę trzciniecką. Jej stanowiska stwierdzono w Kumowie Majorackim, Kumowie Plebańskim, Sielcu, Horodysku. Podczas badań wykopaliskowych w Horodysku natrafiono na 7 grobów ludności tej kultury z wyposażeniem w naczynia i narzędzia krzemienne. Kolejną kulturą z wczesnego okresu epoki brązu, liczniej występującą na terenach gminy Leśniewice, reprezentują znaleziska związane z **kulturą trzciniecką** (około 1900 -1000 p.n.e). Znaleziska przypisane ludności tej kultury zostały zarejestrowane w Kumowie Majorackim, Kumowie Plebańskim, Leśniewicach, Leśniewicach Kolonii, Nowym Folwarku, Pliskowie, Poniatówce, Rakołupach, Rakołupach Dużych, Wygnańce. Ludność tej kultury posiadała umiejętność wytopu metali, w szczególności brązu i wytwarzała z niego zarówno narzędzia, broń jak i ozdoby. Nie odstąpiła jednak od wytwórczości krzemieniarskiej i właściwie przez cały okres jej trwania posługiwała się wyrobami krzemiennymi. Ludność tej kultury prowadziła raczej osiadły tryb życia trudniąc się głównie rolnictwem, to jest uprawą roli oraz głównie hodowlą. Nie gardzono także tradycyjnymi sposobami zdobywania pożywienia, to jest łowiectwem i zbieractwem. W odróżnieniu od ludności kultury mierzanowickiej w obrządku pogrzebowym ludności kultury trzcinieckiej obok grobów szkieletowych, wśród których nie stosowano zasad ułożenia w grobie, stosowano ciałopalenie. Spalone kości składano bądź to bezpośrednio do jam ziemnych (groby ciałopalne jamowe) jak i do popielnic. Niektórzy badacze utożsamiali ją z ludnością prasłowiańską co nie jest jednoznaczne i do dziś toczą się spory o jej przynależność etniczną.

Liczniej niż znaleziska kultury trzcinieckiej, na terenie gminy Leśniewice reprezentowane są stanowiska ludności **kultury lużyckiej**. Znaleziska zabytków przypisywanych ludności tej kultury powszechnie występują na terenie Polski i Europy i datowane są od epoki brązu do epoki

żelaza. Mieszczą się więc w dość rozległym przedziale chronologiczno-kulturowym, zarówno w środkowej jak i młodszej epoce brązu do epoki żelaza (od 1700-1500 p.n.e, faza środkowa do 700-400 p.n.e, faza późna sięgająca do epoki żelaza - tzw. Halsztat D). Należy do tzw. Kręgu kultur pól popielnicowych do którego zaliczana jest głównie ze względu na formę pochówków ciałopalnych, w których zwęglone szczątki umieszczano w urnach i zakopywano w ziemi. Na cmentarzyskach znajdowane są liczne urny, często z bogatym wyposażeniem. Ludność tej kultury opanowała w wysokim stopniu umiejętność wytopu metali kolorowych, a w późnej fazie swojego rozwoju, także żelaza. Charakteryzowała się bogatym zdobnictwem wytwarzanych przedmiotów i naczyń. Zamieszkiwała zamknięte osady, nierzadko mające charakter obronny oraz budowała trudno dostępne warownie. Z terenu Polski znane są grodziska tej kultury. Na terenie gminy Leśniewice na ślady osad ludności tej kultury natrafiono w Horodysku, Sielcu, Wierzbicy i Wygnańce.. Rozróżnienie na osady i ślady osadnictwa związane jest jedynie z frekwencją materiału zabytkowego, i w przypadku większej liczby artefaktów znalezisko określa się jako „osadę”, co oczywiście nie zawsze musi odzwierciedlać długotrwałość lub krótkotrwałość zasiedlania danego miejsca.

Okres lateński

Wśród stanowisk zarejestrowanych na podstawie znalezionych na powierzchni materiałów zabytkowych na terenie gminy Siennica Różany znalazły się znaleziska datowane na okres **Okres lateński** – okres w pradziejach Europy Środkowej i Zachodniej trwający od 400 p.n.e. do początku naszej ery. W tym czasie Europa znajdowała się pod kulturowymi wpływami stylu lateńskiego wywodzącymi się z obszarów zamieszkałych przez Celtów. Również do kręgu związanego z tzw. zespołem kultur pól popielnicowych należą występujące na terenie gminy Leśniewice stanowiska ludności **kultury pomorskiej**, znane na naszym terenie głównie z grobów popielnicowych znajdujących nie rzadko pod „kloszami” z dużych naczyń glinianych. Na obszarze swojego występowania występuje obrządek ciałopalny. Jego charakterystycznym elementem, są popielnice, na których umieszczano, w górnej części naczynia, schematyczne przedstawienie twarzy ludzkiej, symbolizującej zmarłego, czasem z dodatkowymi scenami rodzajowymi lub wyobrażeniami przedmiotów codziennego użytku i uzbrojenia (miecze, oszczepy, tarcze) umieszczanymi na brzusku. Popielnice przykryte były pokrywkami niekiedy stylizowanymi na nakrycie głowy. Dodatkowo czasami nakładano na nie naszyjniki lub napierśniki, a plastyczne przedstawienia uszu zdobiono kolczykami. Zwyczaj dekorowania popielnic symbolicznymi twarzami ludzkimi zanikł w IV w p.n.e. Popielnice (zazwyczaj 5-6, maksymalnie do 30 sztuk) z popiołami zmarłych ustawiano w prostokątnych skrzyniach z kamiennych płyt, stąd też inna nazwa tej kultury – kultura grobów skrzynkowych. Ubogie wyposażenie grobowe stanowią ozdoby oraz narzędzia, bardzo rzadko broń. Stanowiska związane ze śladami osadnictwa tej kultury zarejestrowano na terenie: Leśniewic-Kolonii, Pliskowa, Rakołup Dużych, Sielca, – na jej zarejestrowano kilka stanowisk kultury pomorskiej, w tym bardzo duże stanowisko tej kultury z elementami kultury zarubinieckiej; na terenie Woli Siennickiej, Zagrody.

Okres Wpływów Rzymskich i Wędrówek Ludów .

Na terenie gminy Leśniewice Łaziska odkryto 49 stanowisk z tego okresu, zamykającego się w przedziale czasowym III wieku pne do V wieku naszej ery i reprezentowanego głównie przez stanowiska **kultury przeworskiej** (9 stanowisk na terenie gminy) oraz **kultury wielbarskiej**. Znamy niewiele osad ludności kultury przeworskiej, zaś wiedzę czerpano głównie

z badań obiektów sepulkralnych, to jest cmentarzysk. Geneza tej kultury jest nie jednoznaczna. Powstała prawdopodobnie na bazie kultury pomorskiej okresu lateńskiego. Tworzyły ją plemiona zaliczane przez starożytnych autorów do, między innymi ludów germańskich. Dla terenów Polskich mieli to być Wandalowie. Nie brak jednak teorii o miejscowym - autochtonicznym pochodzeniu ludności, pozostającej pod wpływem starożytnego Rzymu i ludów migrujących przez jego prowincje. Liczni badacze sugerują że, ludność zamieszkująca w tym czasie tereny w dorzeczu Wisły mogła stanowić element protosłowiański. Znaleźiska przedmiotów kultury materialnej manifestują się elementami uzbrojenia, są to miecze, „umba” tarcz, noże, groty włóczni i strzał, oraz bogatym zdobnictwem przedmiotów metalowych, zarówno z metali szlachetnych, jak i brązu, miedzi. Są to głównie różnego rodzaju zapinki (fibule), guzy, pierścienie itp. Często spotykane są rzymskie denary zarówno z okresu Republiki jak i cesarstwa. Stanowiska ze znaleziskami tej kultury jak do tej pory odkryto w Horodysku, Leśniowicach, Majdanie Leśniowskim, Nowym Folwarku, Rakolupach Dużych, Sielcu.

Kultura wielbarska, dawniej **kultura gocko-gepidzka**, związana z żywiołem germańskim a której nazwa pochodzi od cmentarzyska w Malborku-Wielbarku; wykształciła się na przełomie er a zanika w II w. n.e. Ludność tej kultury rozprzestrzeniła się na terenach zachodniego Mazowsza, Podlasia, Lubelszczyzny i Wołynia, gdzie widoczne są powiązania z kulturą czernichowską (także obecnej na terenie gminy Leśniowice). Obrządek pogrzebowy ludności kultury wielbarskiej charakteryzują groby szkieletowe i ciałaopalne (z przewagą popielnicowych), płaskie i kurhanowe, konstrukcje kamienne, kręgi, stele. Charakterystyczne wytwory ludności tej kultury to ozdoby brązowe, złote lub srebrne zdobione techniką filigranowania i granulacji. Charakterystyczne zabytki to bransolety zakończone głowami węży, wisioriki gruszkowate, klamerki esowate, srebrne paciorki i wisioriki opasane. Przewodnym typem ceramiki są duże dwuuszne naczynia zdobione ornamentem na przemian gładzonych i chropowatych trójkątów. Znaleźiska zabytków kultury wielbarskiej odkryto w Kumowie Majorackim, Kumowie Plebańskim, Leśniowice Kolonii, Poniatówce. Oprócz znalezisk, które zostały przypisane konkretnym kulturom odkryto 29 zespołów bez określania przynależności kulturowej a oznaczone jako Okres Wpływu Rzymskich. Trudno więc przyporządkować je konkretnej kulturze ale, przez analogie, możemy mówić o plemionach wędrujących przez tereny Polski np. Gotów.

Wczesne średniowiecze i średniowiecze

Okres ten jest nierozzerwalnie związany z żywiołem słowiańskim i początkami Państwowości Polskiej. Najstarsze znaleziska z terenu gminy Leśniowice pochodzą z Sielca, gdzie na trzech stanowiskach z okresu wczesnego średniowiecza rozpoznano ceramikę datowaną na VII-VIII w., pozostałe stanowiska z późniejszych wieków wczesnego średniowiecza odkryto praktycznie w każdej miejscowości na terenie gminy. Jak wspomniano we wstępie tego rozdziału, stanowiska z tego okresu należą do najliczniej reprezentowanych na terenie gminy. W okresie tym dominowały osady otwarte w formie mniejszych lub rozległych osad, niekiedy wzmocnionych ostrokołem. W południowej części gminy, nad szerokim lessowym tarasem wzniesionym ponad 20 metrów nad dno doliny Horodyski znajdują się datowane na XII-XIII/IV w. grodzisko. Grodzisko to należy do nielicznych zachowanych tego typu obiektów na Lubelszczyźnie, z dobrze zachowanymi wałami ziemnymi i fosą. Stanowi cenne źródło do poznania budownictwa obronnego z okresu wczesnego średniowiecza. W pobliżu grodziska znajdowały się rozległe osady otwarte, w których zapewne zamieszkiwała ludność chroniąca się w momentach zagrożeń w pobliskim grodzisku.

Ślady archeologiczne w postaci fragmentów ceramiki związane z późniejszym osadnictwem po XV w. zarejestrowane na licznych stanowiska z terenu gminy może być już z rycerskimi nadaniami, które z czasem przechodzą w większe jednostki tworzące majątki szlacheckie zaliczane do okresu Staropolskiego. Z okresu tego dysponujemy już źródłami pisanymi, z których pochodzą wzmianki o najstarszych miejscowościach w gminie. Dla porządku poniższe informacje dotyczące najstarszych wzmianek o miejscowościach w gminie podajemy w porządku alfabetycznym.

- Alojzów** jako *Aloizów* w 1827 (Tabella miast, wsi, osad Królestwa Polskiego z wyrażeniem ich położenia i ludności, t. 1, Warszawa 1827);
- Horodysko** jako *Horodyszcz* w 1673 r. (Biblioteka Poturzycka hr. Dzieduszyckich, rękopis nr 334/11 i 319 w Bibliotece UAN im. Stefanyka we Lwowie), jako *Horodysko* w 1882 (Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich t. III)
- Janówka** jako *Janów* w 1839 (Topograficzna Karta Królestwa Polskiego, 1839),
- Kasilan** jako *Kasilan maydan* w 1827, w Tabella miast, wsi, osad Królestwa Polskiego z wyrażeniem ich położenia i ludności, t. 1, Warszawa 1827, jako *Maydan Kasilan* w 1839 (Topograficzna Karta Królestwa Polskiego, 1839), jako *Kasilan* w 1882 (Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich t. III);
- Kumów Majoracki**
- Kumów Plebański** jako *Cumow* w 1417 (Zbiór dokumentów małopolskich, t. VI, wydał. S. Kuraś),
Kumów Poduchowny w 1921 (Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1924),
Kumów Plebański i Kumów Majoracki w 1952 (Wykaz gromad PRL według stanu z dnia 1 VII 1952, Warszawa 1952),
- Leśniewice** jako *Lesuiowice* w 1434 (Zbiór dokumentów małopolskich, t. V, wydał. S. Kuraś)
jako *Leśniewice rakolupskie i Leśniewice pliskowskie* w 1827 (Tabella miast, wsi, osad Królestwa Polskiego z wyrażeniem ich położenia i ludności, t. 1, Warszawa 1827)
- Leśniewice Kolonia** po raz pierwszy nazwa *Leśniewice Kolonia* w 1970 (Urzędowe nazwy miejscowości i obiektów fizjograficznych, Warszawa 1953-1982),
- Majdan Leśniowski** jako *maydan Lesniowicki* w 1796 (Geograficzno-statystyczne opisanie parafii Królestwa Polskiego w 1796 przez K. Pertheesa Geografa Króla St. Augusta),
jako *Majdan Leśniowski* w 1921 (Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1924);
- Nowy Folwark** jako *Nowy Folwark* w 1886 (Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich t. VII);
- Plisków** jako *Pliszkow* w 1434 (Zbiór dokumentów małopolskich, t. V, wydał. S. Kuraś);
- Poniatówka** jako *Politówka* w (1921 Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1924),
jako *Poniatówka* w (1970 Urzędowe nazwy miejscowości i obiektów fizjograficznych, Warszawa 1953-1982),

Rakołupy Kuraś),	jako <i>Rakołupy</i> w 1434 (Zbiór dokumentów małopolskich, t. V, wydał. S. Kuraś), jako <i>Rakołupy Duże i Małe</i> w (1952 Wykaz gromad PRL według stanu z dnia 1 VII 1952, Warszawa 1952);
Sarniak	jako <i>Sarniak</i> w 1952 (Wykaz gromad PRL według stanu z dnia 1 VII 1952, Warszawa 1952),
Sielec Kuraś),	<i>de Sielec</i> w 1440 (Zbiór dokumentów małopolskich, t. II, wydał. S. Kuraś) <i>Syelcze</i> w 1448 (Zbiór dokumentów małopolskich, t. III, wydał. S. Kuraś) <i>Siedlisza</i> w 1564, <i>Siedliska</i> w 1633,
Teresin	jako <i>Teresin</i> w 1839 (Topograficzna Karta Królestwa Polskiego, 1839);
Wierzbica	jako <i>Wierzbica</i> w 1661 (Zerela do istoriji Ukrainy-Rusy, Lwów 1897);
Wygnańce	jako <i>Vyhnaycze</i> w 1505 (Matricularum Poloniae summaria excussis codicibus, qui in Charophylacio Maximi Varsoviensai asservantur, wyd. T. Wierzbowski, Varsoviae 1905-1908), <i>Wygnanice</i> 1564, <i>Vygnance</i> 1650, <i>Wygnaniec</i> 1884

Historia osadnictwa zaobserwowana w źródłach pisanych dotyczących osad w gminie Leśniewice powiela się także w przypadku pozostałych terenów województwa lubelskiego. Brak jest źródeł historycznych zwłaszcza do końca XIV w. ale pośrednio historycy wysuwają przypuszczenia, że w II i III ćwierci XIV w. szczególnie dotkliwe były zniszczenia spowodowane walkami z Litwą o opanowanie Rusi południowo-zachodniej. Doskonałe źródło do poznania najwcześniejszych dziejów Polski, jakim jest Liber beneficiorum Jana Długosza (powstałe w latach 1470 – 1480), w którym podawano dane dotyczące świętopietrza (denar od łebka dla papieża – stąd świętopietrze) w odniesieniu do każdej osady, ma w przypadku Lubelszczyzny największe braki.

Wczesne średniowiecze i średniowiecze to okres burzliwych wydarzeń a historia ziem w tym okresie wiąże się ściśle z tak zwanymi Grodami Czerwieńskimi. Historycy uważają, że do X w. tereny te były pod władzą państwa wielkomorawskiego lub Czechów. Następnie teren ten przeszedł we władania Mieszka I. Według letopisu Nestora, w 981 r. Grody Czerwieńskie opanował książę kijowski Włodzimierz a w 1018 r. zdobył je Bolesław Chrobry, ale już w 1031 r. przyłączył je do Rusi Jarosław Mądry, i w ten sposób weszły one w skład silnego Księstwa Halicko-Włodzimierskiego. Ziemie te to tereny pogranicza, na którym dwa kształtujące się państwa feudalne Polski i Rusi toczyły walkę. W 1240 r. tereny ziemi chełmskiej zostały dodatkowo spustoszone najazdem tatarskim. W okresie przynależności terytorialnej do Rusi Halickiej daje się zauważyć wzrost znaczenia Ziemi Chełmskiej. Ma to związek z okresem rządów Daniela Romanowicza. Książę ten, wobec zagrożenia ze strony Tatarów i bojarstwa, wiązał się politycznie, kulturalnie i gospodarczo z Krakowem, a stolicą swojego księstwa w latach 1237-1264 uczynił Chełm. Około roku 1240 przeniósł do Chełma biskupstwo wschodnie ufundowane przez siebie w roku 1220, którego siedzibą pierwotnie był Uhrusk. Rozwój Chełma, jako stolicy książęcej osłabł z chwilą śmierci księcia Daniela w roku 1264 a rolę Chełma jako centralnego grodu przejął Bełz. Okręg chełmski określa się mianem księstwa chełmskiego, a po śmierci Daniela dzielnicą władali jego synowi, aż do wygaśnięcia dynastii w XIV w. Na tron księstwa halicko-włodzimierskiego wstąpił książę czerski Bolesław Trojdenowicz, a po jego śmierci w 1340 r. o sukcesję wystąpił Kazimierz Wielki, ale po wyprawie z 1344 r. księstwo zostało zajęte przez Lubarta, księcia łuckiego. Roszczenia do tronu książęcego na Rusi wysuwali

także Litwini, którzy już w roku 1340 pod wodzą księcia Luberta Giedyminowicza opanowali Ziemię Chełmską, Wołyń i Ziemię Bełską. Ludwik Węgierski próbował, bez rezultatu, podbić księstwo i do 1366 r. księstwem chełmsko-bełskim zarządzał książę litewski Jerzy Narymuntowicz. Po zwycięskiej wyprawie wojsk polskich w 1366 księstwo to stało się lennem Polski a w 1378 królowa Jadwiga połączyła te ziemie z Polską, na trwałe – do rozbiorów w XVIII w. Losy Ziemi Chełmskiej na przestrzeni dziejów były nierozzerwalnie związane ze stosunkami, jakie panowały między państwem polskim a jego wschodnimi sąsiadami. Ziemia Chełmska jak i całe pogranicze polsko-ruskie było areną rozgrywek politycznych i rywalizacji zbrojnej.

Chełm był miastem królewskim, należącym do województwa ruskiego. Tworzył ośrodek administracyjny Ziemi Chełmskiej, w której skład wchodziły powiat chełmski i krasnostawski. Posiadał urząd kasztelański, podwojewódziński, urzędy ziemskie i grodzkie. Odbywały się w nim sejmiki, które wybierały dwóch posłów. Bezpośrednią kontrolę sprawowali starosta i burgrabia jako jego zastępca. Na czele miasta stał wójt mianowany przez króla.

Rozwój gospodarczy Ziemia Chełmska zawdzięczała szlakom kupieckim, które przezeń przebiegały na przełomie XII i XIII przez ziemie wschodnie, w tym ziemie dzisiejszej gminy Leśniewice ciągnął się szlak, który łączył handel arabski z Europą Zachodnią. Jego znaczenie jeszcze bardziej wzrosło po zniszczeniach mongolskich.

Natomiast w wieku XV znaczenia nabrał szlak kupiecki Wrocław – Lublin – Lwów, który konkurował ze starszą, niegdyś monopolistyczną, drogą handlową Wrocław – Kraków – Lwów. Szlak omijający stołeczny Kraków na korzyść bardziej na wschód położonego Lublina, również miał charakter europejskiej drogi kulturowej. W 1450 r. oraz 1454 r. król polski Kazimierz Jagiellończyk wystawił dokumenty, w których zezwolił kupcom jeździć z Rusi do Wrocławia. Wskazał w nich trasę pomiędzy Śląskiem a Lwowem obowiązującą mieszczan lubelskich: Bolesławiec – Wieluń – Brzeźnica – Radomsko – Przedbórz – Żarnów – Opoczno – Skrzywno – Radom – Zwolen – Kazimierz – Lublin – Krasnystaw – Hrubieszów. W 1455 r. polecił urzędnikom respektować swobodę podróżowania nią wobec wszystkich kupców. Dokumenty te zapoczątkowały międzynarodową karierę nowego szlaku handlowego, łączącego najważniejsze ośrodki Śląska (wówczas w Królestwie Czeskim) oraz Rusi (w granicach Królestwa Polskiego). Trakt Wrocław – Lublin – Lwów wykorzystywali kupcy do prowadzenia handlu: sukniem, wołami, woskiem, futrami. Na otwarciu drogi radomsko-lubelskiej, która umożliwiała omijanie uciążliwego składu w Krakowie, zyskali przede wszystkim mieszczaństwo lubelskie. Dzięki dogodnemu położeniu miasta oraz przywilejom królewskim, stali się pośrednikami w wielkim handlu, zwłaszcza podczas jarmarków. Do beneficjentów szlaku należeli również kupcy z Wrocławia, utrzymujący żywe kontakty z Europą zachodnią, jak również kupcy ze Lwowa, uczestniczący w handlu wschodnim. Trakt łączący Wrocław i Lwów za pośrednictwem Lublina odgrywał międzynarodową rolę i umożliwiał wymianę kulturową pomiędzy cywilizacją łacińską i bizantyjską, a więc Zachodem i Wschodem Europy.

W 1596 r. w Brześciu między częścią biskupów prawosławnych Rzeczypospolitej a Kościołem katolickim doszło do unii kościelnej. W wyniku Unii Brzeskiej powstał Kościół unicki, stanowiący część Kościoła katolickiego, podporządkowanego zwierzchnictwu papieża. Wśród części biskupstw prawosławnych, które przystąpiły do unii brzeskiej, było także biskupstwo chełmskie z biskupem Dymitrem Zbirujskim. Chełm odtąd stał się ważnym ośrodkiem kościoła greckokatolickiego.

Bliskie sąsiedztwo Krasnegostawu, w którym pomiędzy 1440 a 1657 rokiem odbyło się 13 sejmików szlacheckich (z których sejmik z 1440 r. był sejmikiem generalnym ziemi chełmskiej) wpływało na pewno ożywczo na pobliskie tereny obecnej gminy Leśniewice.

Powstanie Chmielnickiego w 1648 r. kończy okres prosperity Rzeczypospolitej Obojga Narodów, a rozpoczyna kilkudziesięcioletni okres wojen z Kozakami, Tatarami, Rosjanami Szwedami, Węgrami i Turkami, w czasie których zarówno Korona jak i Litwa poniosły duże straty ludnościowe i materialne. W XVII w. zanotowano w Polsce jedynie 32 dni pokoju. W 1655 r. doszło do najazdu Kozaków z Moskalami, w 1656 przez ziemie te przemaszerowały wojska Karola X Gustawa w pogoni za Stefanem Czarnieckim a w 1657 r. ziemie te zostały spustoszone przez wojska węgierskiego księcia Rakoczego. Także w następnych latach ziemie powiatu chełmskiego nie zaznały spokoju: w 1672 były miejscem koncentracji wojsk hetmana Jana Sobieskiego w jego wyprawie na Tatarów. Do ponownego wyniszczenia tych ziem doszło podczas III wojny północnej (1700-1721) oraz pod koniec wieku XVIII podczas insurekcji kościuszkowskiej.

Po trzecim rozbiórce region chełmski znalazł się pod władzą Austrii, a następnie Rosji. W czasach zaborów mieszkańcy ziemi chełmskiej uczestniczyli w walce o zachowanie odrębności oraz odzyskanie niepodległości. Symbolem tego okresu jest los unitów, walczących o zachowanie swej wiary. Równie dramatyczny wymiar miały walki w okresie powstania styczniowego, które w okolicach Chełma przybrały szczególnie intensywny charakter. W 1837 r. po klęsce powstania listopadowego województwo przemianowano na gubernię a powiaty na okręgi (cyrkule). Po powstaniu styczniowym władze carskie przystąpiły do akcji rusyfikacyjnej, która na terenie Ziemi Chełmskiej miała szczególnie duże nasilenie. Nastąpiły krwawe prześladowania unitów, zwieńczone kasatą unii w 1875 roku. W 1912 r. powołano gubernię chełmską, obejmująca swym zasięgiem część dawnej Ziemi Chełmskiej. Oderwanie Chełmszczyzny wywołało olbrzymie oburzenie we wszystkich ziemiach polskich.

Podczas I wojny światowej w 1915 roku na terenie tym toczyły się walki z udziałem wielu tysięcy żołnierzy trzech armii. Latem 1915 roku armie niemiecka i austro-węgierska ruszyły w pościg za armią rosyjską, na obszarze odpowiadającym dzisiejszemu województwu lubelskiemu doszło do ogromnych zniszczeń, wywołanych zarówno działaniami wojennymi, jak i celowym podpalaniem wsi i miasteczek przez cofającą się armię rosyjską. Według danych statystycznych największe straty na terenie odpowiadającym dzisiejszemu województwu lubelskiemu zewidencjonowano w powiecie chełmskim – 41,9%. Zawarcie 9 marca 1918 r. separatystycznego pokoju w Brześciu Litewskim, między państwami centralnymi (Niemcy, Austro-Węgry i ich sojusznicy) a Ukraińską Republiką Ludową, na mocy którego cały Wołyń, Chełmszczyznę i Podlasie odstąpiono Ukrainie, chociaż na tych terenach zamieszkiwało jedynie 23,1% Ukraińców spotkało się z olbrzymim sprzeciwem nie tylko społeczności lokalnej ale wywołało gorący sprzeciw na wszystkich ziemiach polskich. Ostatecznie do ratyfikacji traktatu nie doszło, na co wpływ miało nie tyle zgodne potępienie tego aktu przez opinię publiczną, co niewywiązywanie się ukraińskiego rządu Pawła Skoropadskiego ze zobowiązań zbożowych oraz zbliżająca się klęska Niemiec i Austro-Węgier. 2 listopada 1918 r. oddziały Polskiej Organizacji Wojskowej pod dowództwem rotmistrza Gustawa Orlicz-Dreszera zajęły Chełm i rozbroiły załogę austriacką.

Krótko po odzyskaniu niepodległości, w 1920 r. pojawiło się nowe, śmiertelne zagrożenie ze strony sowieckich wojsk I Konnej Armii Budionnego, której wcześniej nie udało się zdobyć Lwowa. Budionny w połowie sierpnia skierował wszystkie siły na ziemię krasnostawską, aby zdobyć miasto. Krasnystaw był obleżony, a na jego terenie rozgrywały się ciężkie walki. Przełomową dla bezpieczeństwa miasta okazała się bitwa pod Komarowem 31 sierpnia, w wyniku której armia Budionnego wycofała się na wschód

Po odzyskaniu niepodległości tereny gminy Leśniewice weszły w skład powiatu Chełmskiego, który należał do województwa lubelskiego. Z powodu dużych zasobów rolniczych regionu i struktury ekonomicznej powiat wraz z Lubelszczyzną zostały włączone do Centralnego Okręgu Przemysłowego, który został podzielony na trzy strefy a powiat Chełmski znalazł się w lubelskiej strefie B – aprowizacyjnej.

We wrześniu 1939 r. toczyły się walki z Niemieckim najeźdźcą, który 12 i 13 września zajął Zamość i Tomaszów Lubelski, 18 września Krasnystaw ale walki na terenie powiatu krasnostawskiego i ziemi chełmskiej trwały do 26 września. Tereny gminy Leśniewice dostał się pod okupację niemiecką, chociaż według pierwotnej wersji paktu Ribbentrop - Mołotow, tak jak całe województwo lubelskie miał się znaleźć w sowieckiej strefie wpływów. Powiat chełmski niemal przez cały okres trwania wojny stanowił miejsce działania polskich ugrupowań partyzanckich i ruchu oporu. 17 kwietnia 1944 roku odbyła się bitwa o Wojsławice. Było to największe starcie partyzantów z Niemcami i ich kolaborantami w powiecie chełmskim. Niemcy próbowali spacyfikować Wojsławice. Natrafili na placówki AK-BCh które powstrzymały atak dając czas na ewakuację miejscowości. Po wjeździe Niemców do Wojsławic nastąpił atak sił partyzanckich. Ze względu na użycie przez hitlerowców artylerii i broni pancernej pod osłoną nocy partyzanci wycofali się z pola boju. Niemcy nie zrealizowali planów pacyfikacji Wojsławic, ponieśli spore straty. Na zorganizowanie powtórnej ekspedycji zabrakło już im czasu.

Latem 1944 roku Nikita Chruszczow dokonał nieudanej próby przyłączenia Podlasia, ziemi chełmskiej i Nadsania do Ukrainy. We wrześniu podpisano porozumienie lubelskie, na mocy którego rozpoczęły się przesiedlenia do ZSRR Ukraińców mieszkających m.in. w powiecie chełmskim. Podobne rozporządzenie dotyczyło powrotu do Polski wszystkich Polaków i Żydów, którzy mieszkali w Polsce przed wybuchem wojny.

5.2.3. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne jest źródłem tożsamości i ciągłości różnych grup społecznych na danym terenie. Termin ten został przyjęty przez organizację UNESCO w październiku 2003 r. w Paryżu w Konwencji o ochronie dziedzictwa niematerialnego.

Zgodnie z treścią artykułu 2 Konwencji dziedzictwem niematerialnym są: „praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedza i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturowa - które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności.

Niematerialne dziedzictwo kulturowe, zgodne z definicją podaną powyżej, przejawia się w następujących dziedzinach:

- tradycje i przekazy ustne, których nośnikiem jest język: bajki, legendy, przysłowia, zagadki, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, modlitwy, śpiewy, lamentsy pogrzebowe, zawołania, zaklęcia;
- sztuki widowiskowe;
- zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne: rytuały i zwyczaje doroczne, sytuacyjne, rodzinne, chrzciny, wesela, pogrzeby, ceremonie lokalne, zwyczaje odpustowe,

- pielgrzymki, gry i zabawy, folklor dziecięcy, sposoby świętowania, praktyki nawiązywania kontaktów międzyludzkich, gwarę;
- umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym;
 - wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata: tradycyjne sposoby leczenia, zamawiania medyczne, meteorologia ludowa, wiedza o wszechświecie.

Dziedzictwo niematerialne na terenie gminy zostało zachowane i kultywowane jest głównie poprzez zachowanie obrzędowości zwyczajów dorocznych, tradycji związanych ze świętami kościelnymi, zachowanie obrzędowości ludowej oraz silną tradycję patriotyczną, najczęściej manifestowaną poprzez oprawę religijno-patriotyczną. Obrzędowość kościelna to także dbałość o miejsca kultu: kościoły, kapliczki i krzyże przydrożne.

Z działalnością Kół Gospodyń Wiejskich wiąże się historia trzech zespołów ludowych działających na terenie Gminy: „Kumowianki”, „Sielanki” oraz „Rakołupianki”. Do zadań członkiń Kół Gospodyń Wiejskich nie tylko należało wykonywanie wieńców dożynkowych, szydełkowanie ale również ocalanie spuścizny niematerialnej, czyli pielęgnowanie tradycji, przekazywanie wiedzy młodzieży, kultywowanie obrzędów i wykonywanie pieśni regionalnych. Członkinie wymienionych zespołów co roku zdobywają nagrody na festiwalu Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu Dolnym, Festiwalu Zespołów Śpiewaczych w Werbkowicach a Zespół Śpiewaczy „Sielanki” otrzymał nagrodę w 44 edycji Nagrody im. Oskara Kolberga „Za zasługi dla kultury Ludowej” przyznawanej przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Zespół "Sielanki" z Sielca jest najdłużej działającą grupą śpiewaczą na terenie gminy, bo swoją działalność artystyczną rozpoczął w 1976 r. i działał do początku 2020 r. Zespół „Sielanki” promował gminę na imprezach powiatowych, wojewódzkich i oczywiście trudno sobie wyobrazić jakąkolwiek uroczystość gminną bez ich udziału. Członkinie zespołu brały udział w warsztatach pomagających wiejskim zespołom śpiewaczym i Panie zostały zakwalifikowane do grupy promującej tradycyjne wykonania pieśni ludowych. Niektóre utwory prezentowane przez "Sielanki" są unikatowe, gdyż członkinie zespołu stanowią ostatnie pokolenie pamiętające dokładne, oryginalne wykonania z naleciałościami gwarowymi obecnymi na Wołyniu. Dzięki połączeniu tradycyjnych pieśni z Leśniewic z piosenkami pochodzącymi z prawej strony Bugu, "Sielanki" stworzyły wyjątkową grupę artystyczną i zdobyły mnóstwo nagród podczas licznych konkursów i przeglądów. Zasłużoną nagrodą dla zespołu było wydanie w 2009 roku publikacji zawierającej transkrypcje wybranych pieśni wykonywanych przez śpiewaczki pt. „Tradycyjne pieśni polskie z obu stron Bugu”. W 2016 r. podczas Ogólnopolskiego Festiwalu Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu Dolnym, zespół zdobył najwyższą nagrodę „Kazimierską Baszę”. W roku 2019 Zespół „Sielanki” z rąk Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego otrzymały Nagrodę im. Oskara Kolberga „Za zasługi dla kultury ludowej”.

Zespół Kumowianki" z Kumowa powstał w 1984 r. Na początku panie zbierały się w szkole na wspólne śpiewanie. Pierwszy występ miał miejsce podczas dożynek i późniejsza kariera potoczyła się już gładko. W programie artystycznym zespołu znalazły się pieśni ludowe i religijne, a także widowiska obrzędowe. Teksty widowisk pisały: Maria Pawlak i Maria Semeniuk, teksty piosenek pozyskiwano natomiast od starszych wiekiem mieszkańców z terenu gminy. W 2004 roku starsze pokolenie przekazało spuściznę w ręce młodszych koleżanek. Nowe „Kumowianki" debiutowały podczas gminnego Dnia Kobiet w SP Leśniewice. W 2019 r. w Muzeum Wsi Lubelskiej „Kumowianki” wzięły udział w wydarzeniu muzealnym „Pierzak”

i wystąpiły ze spektaklem, przybliżającym zwyczaje i obrzędy towarzyszące tradycyjnemu darciu pierza.

Zespół "Rakołupianki" z Rakołup jest najkrócej działającym zespołem pieśni ludowej na terenie Gminy. Zespół powstał w 2006 r. Zadebiutował występem na I spotkaniach Rakołupskich z kulturą i sztuką ludową. Śpiewaczki już trzykrotnie występowały na przeglądach artystycznych w Chełmie, swój repertuar zaprezentowały też podczas Ogólnopolskiego Festiwalu Śpiewaków i Kapel Ludowych w Kazimierzu Dolnym. Panie wielokrotnie występowały też podczas uroczystości gminnych.

Na obszarze gminy działają liczne Koła Gospodyń Wiejskich. Do najprężniejszych należą:

Koło Gospodyń Wiejskich w Majdanie Leśniowskim, które ma bardzo długą historię istnienia, sięgającą lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku. Na początku było Kołem społecznym, organizacją mieszkańców wsi. Obecnie kultywujemy działalność naszych babć i matek. Koło liczy 20 członków. W 2019 roku KGW w Majdanie Leśniowskim zostało wpisane do Rejestru Kół, ma pełną osobowość prawną, może prowadzić działalność zarobkową i uzyskiwać przychody. Koło współpracuje z jednostkami i instytucjami działającymi na terenie Gminy Leśniowice i nie tylko. Koło systematycznie bierze udział w takich imprezach jak: „Dzień strażaka”, „Dzień rodziny”, „Gminne Dożynki”, „Święto pieczonego ziemniaka”, „Dożynki parafialne”, „Święto Niepodległości”, „Chełmski Jarmark Bożonarodzeniowy”, „Finał Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy” oraz w „Żniwowaniu” czy też „Słowińskiej Biesiadzie”. Działalność KGW przynosi też bardzo dużą satysfakcję dla członków z otrzymanych wyróżnień i nagród otrzymywanych podczas dożynek, jarmarków oraz różnego rodzaju konkursów.

Koło Gospodyń Wiejskich w Horodysku powstało w lutym 2019 r. Celem koła jest prowadzenie działalności oświatowo - kulturalnej w środowiskach wiejskich. Koło tworzy dwadzieścia członkiń, które poprzez swoje działania chcą kultywować tradycje ludowe i regionalne. W 2020 r. Panie z KGW w Horodysku zgłosiły do konkursu „Piękno tradycji we współczesnym świecie” film o Żniwowaniu, który powstał w ramach zadania "Spotkania z żywą tradycją w Horodysku" zrealizowanego z dofinansowaniem ze środków Narodowego Centrum Kultury w ramach programu „EtnoPolska 2020”. Zdjęcia do filmu powstały m.in. podczas wydarzenia, które odbyło się 19 lipca 2020 r. nad Zalewem Maczuły. Organizatorami Żniwowania w Horodysku, poza KGW z Horodyska, byli Wójt Gminy Leśniowice wraz z ośrodkiem kultury. Impreza cieszyła się ogromnym zainteresowaniem i zgromadziła kilkusetosobową publiczność. Żniwowanie w Horodysku było częścią większego projektu, w ramach którego zorganizowane zostały również Noc Świętojańska i Festiwal Ziemniaka.

Koło Gospodyń Wiejskich w Pliskowie także powstało w marcu 2019 r. Koło tworzy dziewiętnaście Pań i pomimo bardzo krótkiego okresu działalności KGW Plisków wygrało w 2020 r. konkurs tygodnika „Nowy Tydzień” na najlepsze Koło Gospodyń Wiejskich w powiecie chełmskim a członkinie Koła mogą pochwalić się licznymi sukcesami jak, zdobycie 1 miejsca na Kiermaszu Wielkanocnym w Chełmie, zajęcie 1 miejsca na Gminnych Dożynkach za najładniejszy wieniec dożynkowy; zajęcie 2 miejsca w konkursie kulinarnym „Miód dobry na wszystko” podczas XXIII Nadbużańskiego Święta Pszczoły w Rudzie Hucie; zajęcie 2 miejsca w konkursie na „Najsmaczniejszą potrawę z kaszy” w Dorohusku.

Koło Gospodyń Wiejskich „Na Dolince” z Kumowa Majorackiego powstało w 2021 roku i jest najmłodszym kołem na terenie gminy. Jego głównym celem jest promowanie kultury ludowej a w szczególności regionalnej i lokalnej. Koło zajmuje się również promowaniem produktów lokalnych, szczególnie wędlin i wyrobów z mięsa. Na swoim koncie ma już pierwsze wyróżnienia: 1 miejsce w gminnym konkursie na pisanek wielkanocną oraz wyróżnienie w wojewódzkim konkursie na stroik wielkanocny.

Różnorodność historyczno-kulturowa obszaru gminy ma odzwierciedlenie w kultywowaniu tradycji i zwyczajów. Przejawia się to poprzez, między innymi, rozwijanie lokalnego rękodziela, dbałość o zabytki sakralne i świeckie oraz imprezy promujące produkty lokalne. Produkt, który wśród mieszkańców jest najbardziej rozpoznawalny i kojarzony z gminą Leśniewice powinien być zgłoszony na Krajową Listę Produktów Tradycyjnych w Ministerstwie Rolnictwa. Krajową Listę Produktów Tradycyjnych utworzono na mocy ustawy z dnia 17 grudnia 2004 r. o rejestracji i ochronie nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych oraz o produktach tradycyjnych. Jednym z głównych celów powstania tej listy jest promocja i rozpowszechnianie informacji o produktach wytwarzanych tradycyjnymi, historycznie ugruntowanymi metodami na terenie kraju, po to, aby następnie móc je skuteczniej promować także za granicą.

Równie ważnym elementem spójności obszaru są wspólne doświadczenia historyczne, świadczące o zaangażowaniu mieszkańców w walkę o odzyskanie niepodległości. Gmina Leśniewice posiada także bogaty kalendarz imprez cyklicznych, w których uczestniczy nie tylko społeczność lokalna a wśród nich należy wymienić:

- Gminny Konkurs Palma, Pisanka, Ornament Pisanki – organizowany w marcu,
- Konkurs filmowy „Moja mała ojczyzna, moje miejsce na ziemi” – organizowany w maju.
- Noc Świętojańska oraz otwarcie sezonu letniego – organizowane w czerwcu na terenie zbiornika wodnego „Maczuły”,
- Turniej Gmin "Między nami sąsiadami" – organizowany w czerwcu przy współudziale LGD „Ziemi Chełmskiej”
- Żniwowanie – organizowane w lipcu na terenie zbiornika wodnego „Maczuły”
- Gminne Dożynki – organizowane w sierpniu,
- W kręgu Słowian – organizowane w sierpniu,
- Festiwal ziemniaka – organizowany we wrześniu
- Gminne Obchody Święta Niepodległości – organizowane 11 listopada,
- Gminny Konkurs na ozdoby choinkowe – organizowany w listopadzie-grudniu.

Dzięki uczestnictwu w Lokalnej Grupie Działania „Ziemi Chełmskiej” gmina Leśniewice została włączona w kalendarz stałych imprez odbywających się w innych gminach należących do LGD, spośród których należy wymienić:

- Spotkania Trzech Kultur (gm. Wojsławice),
- Dni Jakuba Wędrowca (gm. Wojsławice),
- Turniej Gmin „Między Nami Sąsiadami” (obszar LGD),
- Rakołupskie Spotkania z Kulturą i Sztuką Ludową (gm. Leśniewice).

5.2.3. Infrastruktura kultury oraz oświatowa na terenie Gminy Leśniowice

Na terenie Gminy działa Samorządowy Ośrodek Kultury w Leśniowicach, który rozpoczął swoją działalność w marcu 2000 r. Zgodnie z założeniami planu pracy Samorządowy Ośrodek Kultury realizuje następujące zadania:

- wspiera inicjatywy społeczne poprzez współprace z zespołami śpiewaczymi, kołami zainteresowań, kołami gospodyń wiejskich, twórcami ludowymi, Klubem Sportowym „Astra” oraz z szkołami z terenu gminy,
- aktywizuje społeczność gminy do uczestnictwa w życiu kulturalnym poprzez organizację ogólnie dostępnych imprez kulturalno-sportowych, konkursów recytatorskich, plastycznych, ekologicznych, rysunkowych i historycznych,
- promocja gminy oraz informacja turystyczna.

W ramach Samorządowego Ośrodka Kultury funkcjonuje świetlica wiejska w Rakołupach Dużych oraz Gminna Biblioteka Publiczna w Leśniowicach.

Oprócz Samorządowego Ośrodka Kultury w Leśniowicach na terenie gminy funkcjonują:

- Dom Spotkań „Na pograniczu kultur” w Kumowie Plebańskim,
- Ośrodek Dokumentacji Życia, Kultury i Twórczości na Wsi Leśniowskiej w Kumowie Plebańskim,
- Dom przyjęć „Słowianka” w dawnej Szkole Podstawowej w Rakołupach.

Dom spotkań „Na pograniczu kultur”, w którym mieści się sala Dokumentacji Życia, Kultury i Twórczości na Wsi Leśniowskiej w Kumowie Plebańskim.

11 kwietnia 2014 r. odbyło się uroczyste otwarcie Domu spotkań „Na pograniczu kultur” powstałego w ramach projektu „Współpraca polsko-ukraińska na rzecz rozwoju turystyki na obszarze przygranicznym”. Dom spotkań „Na pograniczu kultur” w Kumowie Plebańskim powstał w budynku po miejscowej szkole podstawowej. W ramach projektu „Współpraca polsko-ukraińska na rzecz rozwoju turystyki na obszarze przygranicznym” obiekt przeszedł gruntowny remont, został wyposażony w nowe meble, kompletny ciąg kuchenny, warsztat tkacki, piec do wypalania gliny. Zostało również zagospodarowane otoczenie budynku postawiona została altana i plac zabaw dla dzieci. Zgodnie z założeniami projektu Dom spotkań ma być miejscem integracji mieszkańców polsko-ukraińskiego pogranicza, pełnić funkcję transgranicznego ośrodka współpracy kulturalnej i promocji turystyki na tym terenie. W budynku mieści się także Ośrodek Dokumentacji Życia, Kultury i Twórczości na Wsi Leśniowskiej, gdzie zgromadzono rekwizyty z widowisk zebrane przez zespół „Kumowianki”. W Ośrodku realizowane są również warsztaty i szkolenia dotyczące tradycyjnej kultury. Posiada stałą wystawę przedmiotów użytkowych i narzędzi rolniczych ukazujących historię życia na wsi, pracę ich mieszkańców oraz pamiątki pozostałe po ich życiu.

Dom przyjęć „Słowianka” oraz Izba Pamięci „Marynka” w budynku dawnej Szkoły Podstawowej w Rakołupach. Izba pamięci „Marynka” powstała w 2007 roku z inicjatywy Stowarzyszenia Miłośników Ziemi Leśniowskiej i Okolic (obecnie już nie istniejące) przy współpracy Szkoły Podstawowej w Rakołupach. Znajdujące się w niej eksponaty pochodzą od mieszkańców okolicznych wsi.

W związku z reformą oświaty, od 1 września 2019 r. na terenie gminy funkcjonują dwie szkoły podstawowe prowadzone przez Leśniowskie Stowarzyszenie Oświatowo – Samorządowe tj. Szkoła Podstawowa w Leśniowicach oraz Szkoła Podstawowa w Sielcu, która z dniem 1 września 2019 roku została przeniesiona do budynku po byłym gimnazjum. W szkole w Sielcu działalność prowadzi zespół ludowy „Jagódki” oraz prowadzone są zajęcia z tańca ludowego w zespole Mini Jagódki.

Oprócz organizacji samorządowych zajmujących się profesjonalnie animacją życia kulturalnego na terenie gminy niezwykle ważną rolę pełnią organizacje pozarządowe, które są rzeczywistą miarą zaangażowania mieszkańców w życie gminy i regionu. Wśród tych organizacji należy wymienić przede wszystkim Koła Gospodyń Wiejskich, ludowe zespoły śpiewacze, Młodzieżową Orkiestrę Dętą z Leśniowic.

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. *Dz. U. z 2021 r. poz. 710 ze zm.*), formami ochrony zabytków są:

- ✓ wpis do rejestru zabytków;
- ✓ uznanie za pomnik historii;
- ✓ utworzenie parku kulturowego;
- ✓ ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Leśniowice funkcjonuje jedna z wymienionych wyżej form ochrony: wpis do rejestru.

Ustawa wymienia kolejno: prowadzenie robót budowlanych w otoczeniu zabytku, prowadzenie badań konserwatorskich i architektonicznych. Należy uzyskać zgodę konserwatora również na przemieszczanie zabytku nieruchomego, trwałe przeniesienie zabytku ruchomego, dokonywanie podziału zabytku nieruchomego oraz zmianę jego przeznaczenia i sposobu korzystania z tego zabytku, a także na umieszczanie urządzeń technicznych i reklamowych oraz podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku. W przypadku archeologii niezbędne jest uzyskanie pozwolenia na badania archeologiczne oraz na poszukiwania prowadzone przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania. Pozwolenie WKZ ma formę decyzji administracyjnej, tak więc w toku postępowania mają zastosowanie przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego.

Prowadzenie jakichkolwiek działań, prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych w obiekcie zabytkowym, jak i na obszarach wpisanych do rejestru zabytków wymaga uzyskania pozwolenia konserwatorskiego zgodnie z art. 36 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710 ze zm.).

Art. 36. 1. Pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

- 1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;*
- 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;*
- 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;*
- 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;*
- 5) prowadzenie badań archeologicznych;*
- 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;*
- 7) trwale przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;*
- 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;*
- 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;*
- 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru: urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16b i 16c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073) oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;*
- 11) podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru; z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą zaprojektowanej zieleni;*
- 12) poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.*

Tryb wydawania pozwoleń reguluje *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków*. Rozporządzenie to precyzuje zakres wniosku i załączników dla każdego typu działań przy zabytku.

5.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Leśniewice znajduje się siedem zespołów zabytków i zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków.

Wszystkie zostały wymienione w tabeli nr 1 poniżej. Są to tym samym najcenniejsze element krajobrazu kulturowego na terenie gminy podlegający ścisłej ochronie konserwatorskiej, wynikającej z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Tabela nr 1: Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w Gminie Leśniewice

	MIEJSCOWOŚĆ	ZAKRES WPISU DO REJESTRU ZABYTKÓW	NR WPISU DO REJ
1	DĘBINA	„zespół dworsko-parkowy: park i aleja wjazdowa, na działkach wskazanych w dec., w gran. wg zał. wyrysów”	A/6
2	KUMÓW	„zespół kościelny: kościół paraf. pw. Nawiedzenia NMP wraz z wyposażeniem w zabytki ruchome, dzwonnica, kostnica, ogrodzenie kościoła z bramą, drzewostan, w gran. cmentarza kościelnego”	A/317
3	KUMÓW	„cmentarz rzymskokat., w gran. wg zał. planu oraz kaplica Rzewuskich na cmentarzu parafialnym wraz z zabytkowym wyposażeniem”	A/318
4	SIELEC	„pozostałości fortalicji składającej się z bastei, muru obronnego, ruin kaplicy, resztek umocnień ziemnych, figura NMP na kolumnie, w gran. wg zał. planu”	A/314
5	SIELEC	„założenie dworsko-parkowe: dwór, układ zieleni, starodrzew, figura NMP Assunty, w gran. wg zał. planu”	A/314
6	HORODYSKO	„grodzisko wczesnośredniowieczne”	C/33
7	LEŚNIEWICE d. Plisków	„cmentarzisko kurhanowe (3 mogiły), wg opisu w decyzji”	C/48

5.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt 1 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Z przyczyn bezpieczeństwa zgromadzonych zabytków w programie opieki nad zabytkami nie podaje się szczegółów dotyczących zabytków ruchomych .

5.3.3. Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Dokumenty te zostały szczegółowo omówione w rozdziale poświęconym relacji gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Gminna ewidencja zabytków formalnie nie stanowi formy ochrony zabytków wymienionych w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 710 ze zm.). Pomimo to, w piśmiennictwie prawniczym, w związku z zapisami art. 7 pkt 4 i art. 19 ust. 1 i 1 a u.o.z.o.z.) ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami pojawił i funkcjonuje termin „nienazwanych form ochrony zabytków” w odniesieniu do gminnej ewidencji zabytków, w związku z przypisanymi tej ewidencji skutkami prawnymi (wspomniany wyżej art. 19 ust. 1 i 1 a u.o.z.o.z.). Pomimo nieujęcia gminnej ewidencji zabytków w art. 7 u.o.z.o.z. to może być ona kwalifikowana jako forma ochrony zabytków. Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez burmistrza (prezydenta miasta, wójta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granice niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886) określają zakres informacji, który powinna zawierać karta adresowa zabytku nieruchomego. Znowelizowane w 2019 roku rozporządzenie nakłada na wojewódzkich konserwatorów zabytków obowiązek poinformowania o zamiarze włączenia karty ewidencyjnej zabytku do wojewódzkiej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku, o zamiarze wyłączenia karty ewidencyjnej zabytku z wojewódzkiej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty - wojewódzki konserwator zabytków zawiadamia niezwłocznie właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, a także wójta (burmistrza, prezydenta miasta) o włączeniu karty

ewidencyjnej, wraz z odpowiednio potwierdzoną kopią takiej karty. Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty ewidencyjnej zabytku, o sporządzeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty ewidencyjnej zabytku z wojewódzkiej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty ewidencyjnej zabytku, o włączeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku do wojewódzkiej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty ewidencyjnej zabytku z wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Kolejnym etapem obowiązku informacyjnego jest obowiązek powstający na etapie wykonywania gminnej ewidencji zabytków. O zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku, o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty, wójt (burmistrz, prezydent miasta) zawiadamia niezwłocznie właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości, która przestała być zabytkiem na gminy, które zamierzają prowadzić gminną ewidencję zabytków, obowiązek informacyjny o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku, o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty, wójt (burmistrz, prezydent miasta) zawiadamia niezwłocznie właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości, która przestała być zabytkiem. Zawiadomienia o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku będącego historycznym układem urbanistycznym lub ruralistycznym, historycznym zespołem budowlanym, terenem, na którym znajduje się znaczna ilość zabytków archeologicznych lub nieruchomością o nieuregulowanym stanie prawnym do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej takiego zabytku, o zamiarze wyłączenia karty adresowej takiego zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty dokonuje się w drodze obwieszczenia umieszczonego na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw znacząco wzmocniła rangę gminnej ewidencji zabytków nakładając obowiązek uzyskania pozwolenia na budowę lub rozbiórkę w stosunku do obiektów budowlanych i obszarów niewpisanych do rejestru ale ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Włączenie zabytku do gminnej ewidencji zabytków skutkuje ich ochroną (obiekty i obszary) i ujęcie w gminnej ewidencji zabytków uwzględnia się w:

- miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy - Wojewódzki Konserwator Zabytków może wyznaczyć nakazy i zakazy dotyczące obszarów bądź budynków;
- studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin i innych dokumentach planistycznych - Wojewódzki Konserwator Zabytków może wyznaczyć nakazy i zakazy dotyczące obszarów bądź budynków;
- decyzji o warunkach zabudowy - Gmina przed wydaniem decyzji przesyła ją do uzgodnienia Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków;
- decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego - Gmina przed wydaniem decyzji przesyła ją do uzgodnienia Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków;
- decyzji o realizacji inwestycji drogowej, lokalizacji linii kolejowej lub realizacji inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego - wojewoda lub starosta przed wydaniem decyzji przesyła ją do uzgodnienia Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków;
- prawie budowlanym – pozwolenia na budowę lub rozbiórkę uzgadniane są z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

W art. 24 ustawy o ochronie zabytków opiece nad zabytkami (*Dz. U. z 2021 r. poz. 710 ze zm.*) ustawodawca nałożył na Ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określenie, w drodze rozporządzenia, przesłanek, od których spełnienia jest uzależnione wyłączenie kart ewidencyjnych i adresowych z ewidencji. Wobec niezrealizowania tego obowiązku należy domniemywać, że wyłączenie zabytku z gminnej ewidencji zabytków jest możliwe w odniesieniu do zabytku, który utracił wartości, na podstawie których został włączony do ewidencji albo jego wartość nie zostanie potwierdzona w nowych ustaleniach. O wyłączeniu z gminnej ewidencji zabytków decyduje wójt z urzędu lub na wniosek właściciela zabytku – **w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków**. W przypadku wyłączenia zabytku z gminnej ewidencji zabytków na wójtce spoczywa obowiązek poinformowania właściciela lub posiadacza zabytku, zgodnie z Rozporządzeniem z dnia 10 września 2019 r. (*Dz. U. z 2019 r. poz. 1886*)

Gmina Leśniewice posiada Gminną Ewidencję Zabytków, przyjętą Zarządzeniem Wójta Gminy Leśniewice nr 19/2020 z dnia 31 stycznia 2020 r.

5.4.1. Zabytki nieruchome ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Leśniewice

Gminna Ewidencja Zabytków jest dokumentem otwartym. Zgodnie z art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w gminnej ewidencji zabytków mogą być ujęte inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków).

Tabela nr 2: Zabytki nieruchome w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Leśniewice – w zestawieniu ujęto także obiekty wpisane do rejestru zabytków. Stanowiska archeologiczne zostały ujęte w tabeli nr 3.

	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	DATOW.
1.	DĘBINA	Zespół dworsko-parkowy	II poł. XIX w., 1921-1939 r.
2.	HORODYSKO	Zespół ogrodowo-szkolny	1911 r.
3.	HORODYSKO	Budynek szkoły w zespole ogrodowo-szkolnym	1911 r.
4.	HORODYSKO	Ogród szkolny w zespole ogrodowo-szkolnym	1911 r.
5.	KASIŁAN	Park podworski	XIX w., pod 1921 r.
6.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Zespół kościelny	1821 – 1907 r.
7.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kościół par. pw. Nawiedzenia NMP w zespole kościelnym	1821 – 1826 r.
8.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Dzwonnica w zespole kościelnym	1821 – 1826 r.
9.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kostnica w zespole kościelnym	1821 – 1826 r.
10.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Ogrodzenie z bramą w zespole kościelnym	1821 – 1826 r.
11.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Drzewostan w granicach cmentarza kościelnego w zespole kościelnym	1821 – 1907 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

12.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kapliczki w murze ogrodzeniowym w zespole kościelnym	XIX/XX w.
13.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Park kościelno-ogrodowy	XIX-XX w.
14.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Cmentarz rzymskokatolicki	II poł. XVIII w.
15.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kaplica grobowa Rzewuskich na cmentarzu rzymskokatolickim	IV ćw. XVIII w. lub pocz. XIX w.
16.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Mogiła Szymona Ignatowskiego uczestnika powstania styczniowego na cmentarzu rzymskokatolickim	Ok. 1930 r.
17.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Mogiła Napoleona Węglińskiego b. ofiecrza wojsk Królestwa Polskiego Szymona na cmentarzu rzymskokatolickim	Po 1873 r.
18.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Młyn razowy	Koniec XIX w.
19.	LEŚNIEWICE	Cmentarz polskokatolicki	I poł. XX w.
20.	LEŚNIEWICE	Mogiły ofiar terroru niemieckiego na cmentarzu polskokatolickim	I poł. XX w.
21.	LEŚNIEWICE	Mogiły działaczy ruchu robotniczego na cmentarzu polskokatolickim	I. 70-te XX w.
22.	PLISKÓW KOŁONIA	Ogród folwarczny	I ćw. XIX w.
23.	PONIATÓWKA	Park pofolwarczny	Pocz. XX w.
24.	RAKOŁUPY	Cmentarz prawosławny, ob. rzymskokatolicki	II poł. XIX w.
25.	RAKOŁUPY	Mogiły partyzantów na b. cmentarzu prawosławnym	ok. 1944 lub 1945 r.
26.	RAKOŁUPY DUŻE	Oficyna pałacowa	Pocz. XIX w.
27.	RAKOŁUPY DUŻE	Park pałacowy	II ćw. XIX w.
28.	SIELEC	Założenie dworsko-parkowe	Poł. XIX w.
29.	SIELEC	Dwór w założeniu dworsko-parkowym	Poł. XIX w.
30.	SIELEC	Figura z rzeźbą Najświętszej Panny Marii Assunty	Poł. XIX w.
31.	SIELEC	Park w założeniu dworsko-parkowym	II poł. XIX w.
32.	SIELEC	Pozostałości fortelicji	ok. 1590 – 1601 r.
33.	SIELEC	Cmentarz prawosławny	II poł. XIX w.
34.	SIELEC	Kaplica grobowa na cmentarzu prawosławnym	II poł. XIX w.
35.	SIELEC	Kapliczka św. Anny	XVII w. ?
36.	SIELEC	Szkoła ob. dom mieszkalny	1890 – 1910 r.

5.4.2 Stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Leśniewice

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem”. Są to więc pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany oraz relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej. Zabytki archeologiczne stanowią szczególną grupę zabytków, ponieważ są to obiekty rozproszone i są obecne praktycznie wszędzie, także z dala od terenów współcześnie zamieszkałych. Zgodnie z prawem każdy obiekt archeologiczny, niezależnie od własności gruntu, na którym został odnaleziony, jest własnością państwa. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego uznaje zabytki archeologiczne za źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Badania archeologiczne prowadzone na stanowiskach mogą mieć charakter inwazyjny (niszczący) oraz badania nieinwazyjne z wykorzystaniem metod geofizycznych, teledetekcyjnych. Obie metody badań dają możliwość poznania poszczególnych stanowisk, zabytków czy problemów związanych z szeroko rozumianą przeszłością, w tym zwłaszcza w sytuacjach zagrożenia zniszczeniem lub uszkodzeniem substancji zabytkowej (nawarstwień, obiektów, materiałów i ich kontekstów).

Podstawą do ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest prowadzony od 1978 r. ogólnopolski program badawczo – konserwatorski Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). Program ten systematyzuje zasób wiedzy o terenie poprzez terenową prospekcję archeologiczną z uwzględnieniem informacji o wcześniejszych badaniach, zawartych w archiwach, zbiorach muzealnych, instytucjach naukowo badawczych oraz publikacjach naukowych i popularno-naukowych. Dokumentacja AZP, na którą składają się karty ewidencyjne reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania kraju. Do zbioru włączane są nowe karty ewidencyjne, które zgodnie z nowym rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (Dz. U. 2019 poz. 1886) noszą nazwy „Karta ewidencyjna zabytku archeologicznego lądowego”; „Karta ewidencyjna zabytku archeologicznego podwodnego śródlądowego”; „Karta ewidencyjna zabytku archeologicznego podwodnego morskiego”. Karty ewidencyjne zabytków archeologicznych są włączane w zasób wojewódzkiej ewidencji zabytków i dokumentacja stanowisk archeologicznych w ewidencji wojewódzkiej jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie i musi być odzwierciedlana w prowadzonych przez gminy Gminnych Ewidencjach Zabytków.

Jeśli na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne mają być prowadzone roboty budowlane albo roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności istnieje obowiązek przeprowadzenia badań archeologicznych.

Obowiązek przeprowadzenia badań archeologicznych reguluje art. 31 ustawy o ochronie zabytków, w myśl którego osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego, jest obowiązana pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków. Zgodnie zaś z art. 31 ust. 2 ustawy o ochronie

zabytków zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych ustala wojewódzki konserwator zabytków w drodze decyzji wyłącznie w takim zakresie, w jakim roboty budowlane albo roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, zniszczą lub uszkodzą zabytek archeologiczny. Zatem obowiązek przeprowadzenia prac archeologicznych istnieje tylko wówczas, kiedy występuje ryzyko przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego i o ile przeprowadzenie badań jest niezbędne w celu ochrony zabytków.

Na terenie gminy Leśniewice zlokalizowano 322 stanowiska archeologiczne, które zostały ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków prowadzonej przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Lublinie Delegatura w Chełmie. Wszystkie stanowiska ujęte w GEZ Gminy Leśniewice zostały zweryfikowane pod kątem zgodności z aktualnymi danymi adresowymi, to jest aktualną nazwą miejscowości. Prezentowane w tabeli nr 3 lista 322 stanowisk zawiera wszystkie stanowiska występujące w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków z aktualnie obowiązującą formą nazwy miejscowości.

Prawie wszystkie stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Leśniewice są to stanowiska nowoodkryte podczas badań powierzchniowych, przeprowadzonych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). Archeologiczne Zdjęcie Polski to ogólnopolski program badawczo-ewidencyjny opracowany w Ośrodku Dokumentacji Zabytków i wdrożony do realizacji w 1978 r. Jego celem jest rozpoznanie, metodą badań powierzchniowych i poprzez kwerendę źródłową, stanowisk archeologicznych na terenie całego kraju oraz budowa archiwum informacji o stanowiskach archeologicznych rozpoznanych tą metodą. Na potrzeby realizacji programu obszar kraju podzielono na tzw. arkusze i tereny gminy Leśniewice znajdują się na następujących arkuszach AZP – w nawiasach podano rok, w którym przeprowadzono badania AZP: 82-90 (2003 r.), 82-91 (2003 r.), 83-89 (1998 r.), 83-90 (1984 r.), 83-91 (1985 r.). Na obszarze 82-90 znajduje się stanowisko Sielec 82-90/1-1: fortalicjum i zamek, na którym w latach 60-tych XX w. prowadzono badania architektoniczne, których celem było zbadanie i zrekonstruowanie przebiegu muru obronnego. Na obszarze tym w 1978 r. prowadzone były także badania rozpoznawcze, w wyniku których odkryto szereg stanowisk, które były w latach późniejszych weryfikowane w trakcie badań Archeologicznego Zdjęcia Polski.

Na obszarze 83-90 zlokalizowane jest wpisane do rejestru zabytków wczesnośredniowieczne grodzko, na którym w latach 1967, 1968 i 1971 prowadzone były badania wykopaliskowe przez archeologów z Muzeum Lubelskiego. Badania te pozwoliły na poznanie konstrukcji wałów grodziska oraz majdanu. Na terenie grodziska zlokalizowane jest cmentarzysko szkieletowe, które także zostało objęte badaniami wykopaliskowymi. W pobliżu grodziska znajduje się otwarta osada (stanowisko Horodysko 83-90/71-13), na której w latach 2004-2005 przeprowadzono badania wykopaliskowe. Stanowisko to obecnie znajduje się pod zalewem „Maczuły”. Badania te potwierdziły długotrwałe zasiedlenie tego miejsca od okresu neolitu do wczesnego średniowiecza. Dla pełnego poznania tego bardzo ważnego stanowiska celu stworzono interdyscyplinarny zespół badaczy dysponujący odpowiednim zapleczem naukowym i technicznym, którego nadrzędnym zadaniem było wprowadzenie tych danych do obiegu naukowego wraz z popularyzacją wyników badań i ochroną dziedzictwa kulturowego. Końcowym efektem była publikacja monografii stanowiska pt. **„Horodysko. Od epoki kamienia do wczesnego średniowiecza”**, Lublin 2016, pod redakcją Tomasza Dzieńkowskiego. Obecnie w pobliżu miejsca prowadzonych badań znajduje się tablica informacyjna.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

Dokumentacje z badań AZP na wymienionych obszarach zawierają rzetelną kwerendę materiałów archiwalnych, a materiał kartograficzny w nich zawarty odpowiada standardom dokumentacji AZP tworzonym w danym okresie i jest całkowicie wystarczająca dla dokładnej lokalizacji poszczególnych punktów osadniczych.

Jak wspomniano w efekcie wymienionych badań na terenie gminy ujawniono 322 stanowiska archeologiczne, co jest bardzo dużą liczbą i można skonkludować, że teren gminy jest bardzo intensywnie nasycony znaleziskami archeologicznymi poświadczając atrakcyjność tych terenów dla osadnictwa grup ludzkich od czasów najdawniejszych. Odkryte stanowiska dostarczały najczęściej licznego materiału zabytkowego, który w większości przypadków pozwalał na datowanie w ramach okresów archeologii Polski a także często przypisanie konkretnym kulturom archeologicznym. Najliczniej na stanowiska archeologiczne na terenie gminy występował materiał zabytkowy datowany od wczesnego średniowiecza poprzez średniowiecze do czasów niemalże nam współczesnych, ale co bardzo ważne, nie mniej licznie reprezentowane są okresy prądziejowe od schyłkowego paleolitu do końca okresu wpływów rzymskich z niezwykle licznymi stanowiskami z okresu neolitu i wczesnego okresu epoki brązu.

Tabela 3: Wykaz stanowisk archeologicznych z terenu gminy w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków.

	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA MIEJSCOWOŚCI I UŻYTA NA KARCIE KESA	NR OBSZARUAZP	NR ST. NA OBSZ.	CHRONOLOGIA	FUNKCJA
1.	ALOJZÓW	Alojzów	83 - 91	20	neolit wczesne średniowiecze (XIV w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
2.	ALOJZÓW	Alojzów	82 - 91	51	neolit neolit wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze prądzieje	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa osada
3.	ALOJZÓW	Alojzów	82 - 91	52	neolit wczesny okres epoki brązu	osada śląd osadnictwa
4.	ALOJZÓW	Alojzów	82 - 91	53	wczesny okres epoki brązu	śląd osadnictwa
5.	ALOJZÓW	Alojzów	82 - 91	54	późny neolit / wczesny okres epoki brązu	śląd osadnictwa
6.	ALOJZÓW	Alojzów	82 - 91	55	nieokreślony	kopce kurhany?
7.	ALOJZÓW	Alojzów	82 - 91	56	neolit / wczesny okres epoki brązu	śląd osadnictwa
8.	DĘBINA	Dębina	82 - 90	94	okres nowożytny (XVII w.) okres nowożytny (XVIII-XIX w.)	śląd osadnictwa osada
9.	DĘBINA	Dębina	82 - 90	95	okres nowożytny (XVIII-XIX w.)	osada
10.	HORODYSKO	Horodysko	84 - 90	66	prądzieje	śląd osadnictwa
11.	HORODYSKO	Horodysko	84 - 90	87	okres wpływów rzymskich	śląd osadnictwa
12.	HORODYSKO	Horodysko	84 - 89	66	wczesny okres epoki brązu	osada
13.	HORODYSKO	Horodysko	84 - 89	67	neolit wczesny okres epoki brązu prądzieje	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa
14.	HORODYSKO	Horodysko	84 - 89	68	epoka kamienia lub epoka brązu	śląd osadnictwa
15.	HORODYSKO	Horodysko	84 - 89	69	neolit wczesny okres epoki brązu	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
16.	HORODYSKO	Horodysko	84 - 89	70	epoka kamienia lub epoka brązu	śląd osadnictwa
17.	HORODYSKO	Horodysko	84 - 89	71	epoka kamienia lub epoka brązu –	śląd osadnictwa

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA MIEJSCOWOŚĆ I UŻYTA NA KARCIE KESA	NR OBSZAR UAZP	NR ST. NA OBSZ.	CHRONOLOGIA	FUNKCJA
18.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	27	neolit epoka brązu wczesne średniowiecze (XII-XIII w.)	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa
19.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	28	wczesny okres epoki brązu	śląd osadnictwa
20.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	29	wczesne średniowiecze (XII-XIII w.)	śląd osadnictwa
21.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	30	wczesne średniowiecze (XII-XIII w.)	śląd osadnictwa
22.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	31	neolit ?	śląd osadnictwa
23.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	32	wczesny okres epoki brązu	śląd osadnictwa
24.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	33	pradzieje	śląd osadnictwa
25.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	34	neolit wczesne średniowiecze (do X w.)	osada śląd osadnictwa
26.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	35	pradzieje	śląd osadnictwa
27.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	36	neolit	osada
28.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	37	neolit wczesny okres epoki brązu pradzieje	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa
29.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	38	wczesny okres epoki brązu epoka brązu okres wpływów rzymskich pradzieje	śląd osadnictwa osada osada śląd osadnictwa
30.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	39	wczesny okres epoki brązu	śląd osadnictwa
31.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	40	wczesny okres epoki brązu	osada ?
32.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	41	pradzieje	śląd osadnictwa
33.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	42	wczesne średniowiecze (do X w.)	śląd osadnictwa
34.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	57	wczesny okres epoki brązu	osada
35.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	58	neolit wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze (do X w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada
36.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	59	pradzieje	osada
37.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	60	neolit wczesne średniowiecze (IX-X w.)	śląd osadnictwa osada
38.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	61	neolit wczesny okres epoki brązu okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (X-XII w.) pradzieje	śląd osadnictwa osada osada osada osada
39.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	62	epoka brązu wczesne średniowiecze (ok. X w.)	osada śląd osadnictwa
40.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	66	wczesne średniowiecze (XII-XIII w.)	śląd osadnictwa
41.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 89	68	neolit wczesny okres epoki brązu	osada śląd osadnictwa
42.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 90	26	wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze (X-XIII/XIV w.)	skarb grodzisko
43.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 90	28	neolit	śląd osadnictwa
44.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 90	33	wczesny okres epoki brązu okres wpływów rzymskich średniowiecze	osada śląd osadnictwa osada
45.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 90	34	wczesny okres epoki brązu okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (XIII w.) pradzieje	osada osada osada osada

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA MIEJSCOWOŚĆ I UŻYTA NA KARCIE KESA	NR OBSZAR UAZP	NR ST. NA OBSZ.	CHRONOLOGIA	FUNKCJA
46.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 90	35	neolit wczesny okres epoki brązu epoka brązu okres wpływów rzymskich B2 wczesne średniowiecze pradzieje	śląd osadnictwa osada osada osada osada
47.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 90	70	neolit	śląd osadnictwa
48.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 90	71	wczesny okres epoki brązu okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (VII-IX w.)	osada osada osada
49.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 90	72	wczesny okres epoki brązu	osada
50.	HORODYSKO	Horodysko	83 - 90	73	wczesny okres epoki brązu okres wpływów rzymskich	osada osada
51.	JANÓWKA	Janówka	83 - 90	76	wczesny okres epoki brązu	śląd osadnictwa
52.	JANÓWKA	Wierzbica	83 - 90	78	wczesny okres epoki brązu	osada
53.	KASIŁAN	Kasiłan	82 – 90	96	neolit / brąz – okres nowożytny (XVI-XVII w.) okres nowożytny (XVIII-XIX w.)	osada osada osada
54.	KASIŁAN	Kasiłan	82 – 90	97	neolit średniowiecze (XV w.) okres nowożytny (XVIII-XIX w.)	osada osada osada
55.	KASIŁAN	Kasiłan	82 – 90	98	pradzieje okres nowożytny (XVIII-XIX w.)	śląd osadnictwa osada
56.	KASIŁAN	Kasiłan	82 – 90	99	neolit / brąz okres nowożytny (XVI w.) okres nowożytny (XVIII-XIX w.)	śląd osadniczy osada osada
57.	KASIŁAN	Kasiłan	82 – 90	100	paleolit schyłkowy okres nowożytny (XVI w.)	śląd osadniczy śląd osadniczy
58.	KASIŁAN	Kasiłan	82 – 90	101	epoka brązu wczesne średniowiecze (po X w.) późne średniowiecze	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa
59.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	3	neolit wczesny okres epoki brązu epoka brązu okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (do X w.) nowożytność pradzieje	osada osada osada osada osada osada osada
60.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	4	epoka kamienia-epoka brązu neolit wczesny okres epoki brązu epoka brązu okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (XII-XIII w.)	osada osada osada osada osada
61.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	24	epoka brązu wczesne średniowiecze (IX-X w.)	osada osada
62.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	25	epoka kamienia – epoka brązu	śląd osadnictwa
63.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	26	epoka kamienia - epoka brązu epoka brązu wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) pradzieje	osada osada osada śląd osadnictwa

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA MIEJSCOWOŚĆ I UŻYTA NA KARCIE KĘSA	NR OBSZAR UAZP	NR ST. NA OBSZ.	CHRONOLOGIA	FUNKCJA
64.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	27	epoka kamienia – epoka brązu neolit neolit wczesny okres epoki brązu	osada śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa
65.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	28	mezolit neolit epoka kamienia - epoka brązu	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada
66.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	29	epoka kamienia - epoka brązu	osada
67.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	30	epoka kamienia - epoka brązu	śląd osadnictwa
68.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	31	neolit epoka brązu epoka kamienia - epoka brązu	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada
69.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	32	wczesne średniowiecze (X w.)	osada
70.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	33	pradzieje wczesne średniowiecze (X – XII w.) okres nowożytny	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa
71.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	34	neolit wczesny okres epoki brązu epoka kamienia – epoka brązu	osada śląd osadnictwa śląd osadnictwa
72.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	35	wczesny okres epoki brązu	śląd osadnictwa
73.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	36	wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze (X w.)	śląd osadnictwa osada
74.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	40	wczesny okres epoki brązu	osada
75.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	41	wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
76.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	42	neolit wczesne średniowiecze (X w.) okres nowożytny	osada śląd osadnictwa śląd osadnictwa
77.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	43	epoka kamienia – epoka brązu wczesny okres epoki brązu epoka brązu średniowiecze	osada osada śląd osadnictwa osada
78.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	44	neolit neolit epoka kamienia – epoka brązu wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze	śląd osadnictwa osada osada śląd osadnictwa śląd osadnictwa
79.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	45	neolit neolit epoka kamienia – epoka brązu wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze (XII-XIII w.)	grób osada osada osada osada
80.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	46	neolit	śląd osadnictwa
81.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	47	epoka brązu średniowiecze	osada śląd osadnictwa
82.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	48	neolit wczesny okres epoki brązu epoka kamienia-epoka brązu	osada osada osada

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA MIEJSCOWOŚĆ I UŻYTA NA KARCIE KEŚA	NR OBSZAR UAZP	NR ST. NA OBSZ.	CHRONOLOGIA	FUNKCJA
83.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	49	epoka brązu wczesne średniowiecze (do X w.)	osada osada
84.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	50	wczesny okres epoki brązu epoka brązu wczesne średniowiecze (X-XI w.)	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa
85.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	51	neolit epoka brązu wczesne średniowiecze (do X w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa
86.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	52	epoka kamienia-epoka brązu wczesne średniowiecze (do X w.)	osada osada
87.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	53	wczesny okres epoki brązu	osada
88.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	54	epoka kamienia - epoka brązu okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
89.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	58	wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze (do X w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	osada osada śląd osadnictwa
90.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	60	wczesny okres epoki brązu okres nowożytny (XVI-XVIII w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
91.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	61	okres nowożytny (XVII w.)	śląd osadnictwa
92.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	62	epoka kamienia - epoka brązu	osada
93.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	63	epoka kamienia - epoka brązu	osada
94.	KUMÓW MAJORACKI / SIELEC	Kumów Majoracki	82 - 90	64	wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
95.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	65	epoka kamienia - epoka brązu	osada
96.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	66	neolit wczesny okres epoki brązu epoka kamienia - epoka brązu	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada
97.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	67	epoka brązu	osada
98.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 90	68	neolit epoka brązu epoka kamienia - epoka brązu wczesne średniowiecze (X w.)	osada osada osada osada
99.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 91	86	neolit wczesny okres epoki brązu epoka brązu okres nowożytny (XVI-XVII w.) pradzieje	osada śląd osadnictwa osada osada osada
100.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 91	87	neolit / wczesny okres epoki brązu epoka brązu późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.) pradzieje	osada osada osada osada osada
101.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 91	88	epoka brązu okres nowożytny (XV-XVII w.)	śląd osadnictwa osada
102.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 91	89	pradzieje wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA MIEJSCOWOŚCI I UŻYTA NA KARCIE KESA	NR OBSZAR UAZP	NR ST. NA OBSZ.	CHRONOLOGIA	FUNKCJA
103.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 91	90	wczesny okres epoki brązu epoka brązu wczesne średniowiecze (X-XII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	osada osada osada osada osada
104.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 91	91	pradzieje	śląd osadnictwa
105.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 91	92	neolit / wczesny okres epoki brązu	śląd osadnictwa
106.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 91	93	wczesne średniowiecze (do X w.)	śląd osadnictwa
107.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 91	94	okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa
108.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 91	95	neolit	osada
109.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 91	96	wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osada
110.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 91	97	wczesny okres epoki brązu okres wpływów rzymskich (C2)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
111.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Majoracki	82 - 91	98	pradzieje okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa osada
112.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 90	6	neolit / epoka brązu – wczesny okres epoki brązu epoka brązu wczesne średniowiecze (do X w.) okres nowożytny (XVII-XIX w.)	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa
113.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 90	7	neolit epoka brązu wczesne średniowiecze (ok. X w.) wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.)	śląd osadnictwa osada osada osada osada
114.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 90	55	wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze (do X w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	osada osada śląd osadnictwa
115.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Plebański	82 - 90	56	wczesne średniowiecze (do X w.)	osada
116.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 90	57	epoka kamienia – epoka brązu pradzieje	osada śląd osadnictwa
117.	KUMÓW PLEBAŃSKI / KUMÓW MAJORACKI	Kumów Plebański	82 - 90	59	wczesne średniowiecze średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
118.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 90	69	neolit wczesny okres epoki brązu epoka kamienia – epoka brązu wczesne średniowiecze (do X w.) średniowiecze	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa
119.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	1	nieokreślony wczesne średniowiecze (ok. X w.) wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	Kurhany śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada osada
120.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	2	neolit wczesne średniowiecze (XII-XIII w.)	osada cmentarzysko,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA MIEJSCOWOŚĆ I UŻYTA NA KARCIE KESA	NR OBSZAR UAZP	NR ST. NA OBSZ.	CHRONOLOGIA	FUNKCJA
					wczesne średniowiecze (ok. X w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.) pradzieje	osada śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa
121.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	3	mł. okres przedrzytm – ok. wp. rzymskich wczesne średniowiecze (ok. XII-XIII w.) wczesne średniowiecze (ok. X w.) późne średniowiecze (XIV – XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	osada grodzisko i osada osada osada osada
122.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	5	neolit neolit epoka brązu okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (ok. X w.) wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa osada osada osada osada
123.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	6	XV-XVII w	Kościół
124.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	7	przed XVIII w.	Młyn wodny
125.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	11	wczesne średniowiecze (ok. X w.) wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV – XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	osada osada osada osada
126.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	12	wczesne średniowiecze (VII-IX w.) wczesne średniowiecze (XII-XIII w.)	osada osada
127.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	13	pradzieje wczesne średniowiecze (VIII-IX w.) wczesne średniowiecze XII-XIII w. okres nowożytny (XVI-XVII w.) okres nowożytny (XIX-XX w.)	śląd osadnictwa osada osada osada śląd osadnictwa
128.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	14	neolit – wczesny okres epoki brązu okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (ok. X w.) wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada osada osada osada
129.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	15	neolit epoka brązu wczesne średniowiecze (ok. X w.) wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.)	śląd osadnictwa osada osada osada osada
130.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	16	wczesne średniowiecze (ok. X w.) wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.) okres nowożytny (XIX-XX w.)	śląd osadnictwa osada osada osada osada
131.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	17	wczesny okres epoki brązu wczesny okres epoki brązu epoka brązu	osada osada osada

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA MIEJSCOWOŚĆ I UŻYTA NA KARCIE KESA	NR OBSZAR UAZP	NR ST. NA OBSZ.	CHRONOLOGIA	FUNKCJA
					okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (do X w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) pradzieje	śląd osadnictwa osada osada osada
132.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	18	neolit wczesny okres epoki brązu wczesny okres epoki brązu epoka brązu okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (IX-X w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	osada śląd osadnictwa osada osada śląd osadnictwa osada osada
133.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	19	neolit – wczesny okres epoki brązu	śląd osadnictwa
134.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	20	XVI-XIX w.	Cegielnia
135.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	99	? nieokreślony neolit / wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	kopce? śląd osadnictwa osada osada osada
136.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	100	wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada
137.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	101	pradzieje wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa osada osada osada
138.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	102	późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa osada
139.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	103	neolit wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa osada osada osada
140.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	104	pradzieje wczesne średniowiecze (ok. X w.) wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada osada osada
141.	KUMÓW MAJORACKI	Kumów Plebański	82 - 91	105	pradzieje wczesne średniowiecze (ok. X w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	osada śląd osadnictwa osada
142.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	106	wczesne średniowiecze (ok. X w.) wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada
143.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	107	wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	osada śląd osadnictwa osada
144.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	108	wczesne średniowiecze (XII-XIII w.)	śląd osadnictwa
145.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	109	neolit wczesne średniowiecze (ok. X w.) wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada osada osada

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA MIEJSCOWOŚĆ I UŻYTA NA KARCIE KĘSA	NR OBSZAR UAZP	NR ST. NA OBSZ.	CHRONOLOGIA	FUNKCJA
146.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	110	pradzieje późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII)	śląd osadnictwa osada osada
147.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	111	pradzieje okres lateński wczesne średniowiecze (ok. X w.) wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.)	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa
148.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	112	okres nowożytny (XVI-XVII w.)	osada
149.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	113	wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa osada osada osada
150.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	114	wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.) okres nowożytny (XVIII-XIX w.)	śląd osadnictwa osada osada śląd osadnictwa
151.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	115	wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada
152.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	116	późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa osada
153.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	117	wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	osada osada osada
154.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	118	okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa
155.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	119	wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada
156.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	120	późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	osada osada
157.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	121	pradzieje późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.) okres nowożytny (XVIII-XIX w.)	śląd osadnictwa osada osada śląd osadnictwa
158.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	122	wczesne średniowiecze (ok. X w.) wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa osada
159.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	123	wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.) okres nowożytny (ok. XVIII w.)	osada śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada
160.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	124	epoka brązu wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.) pradzieje	osada osada osada osada
161.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	125	wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa osada osada

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA MIEJSCOWOŚĆ I UŻYTA NA KARCIE KĘSA	NR OBSZAR UAZP	NR ST. NA OBSZ.	CHRONOLOGIA	FUNKCJA
162.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	126	wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	osada osada
163.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	127	pradzieje wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa osada osada osada
164.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	128	wczesne średniowiecze (ok. X w.) wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	osada osada osada osada
165.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	129	okres wpływów rzymskich B2/C1 okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
166.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	130	wczesny okres epoki brązu wczesny okres epoki brązu epoka brązu – okres halsztacki wczesne średniowiecze późne średniowiecze (XIV-XV w.)	osada osada śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada
167.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	131	neolit wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze (do X w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa osada osada
168.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	132	okres nowożytny (XVI-XVII w.)	osada
169.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	133	wczesne średniowiecze (X-XI w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa osada osada
170.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	134	wczesne średniowiecze (XII-XIII w.)	osada
171.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	135	wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa osada osada
172.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	136	pradzieje wczesny okres epoki brązu wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze (po X w.) okres nowożytny(XVI-XVII w.)	osada osada osada osada osada
173.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	137	neolit neolit wczesny okres epoki brązu pradzieje	śląd osadnictwa osada osada osada
174.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	138	okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa
175.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	139	pradzieje późne średniowiecze (XIV-XV w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
176.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	140	wczesny okres epoki brązu okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa osada
177.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	141	neolit wczesne średniowiecze (ok. X w.)	osada osada
178.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	142	pradzieje neolit neolit wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze późne średniowiecze (XIV-XV w.)	osada osada osada osada osada osada

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA MIEJSCOWOŚĆ I UŻYTA NA KARCIE KĘSA	NR OBSZAR UAZP	NR ST. NA OBSZ.	CHRONOLOGIA	FUNKCJA
179.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	143	wczesny okres epoki brązu	osada
180.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	144	pradzieje wczesne średniowiecze (ok. X w.)	śląd osadnictwa osada
181.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	145	pradzieje neolit wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze (do X w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.)	osada osada osada osada osada
182.	KUMÓW PLEBAŃSKI	Kumów Plebański	82 - 91	146	pradzieje wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	osada osada osada osada
183.	LEŚNIEWICE	Leśniewice Kumów Majoracki	82 - 90	2	Nieokreślony	kurhan
184.	LEŚNIEWICE	Leśniewice	82 - 90	37	okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa
185.	LEŚNIEWICE	Leśniewice	82 - 90	38	epoka kamienia - epoka brązu	śląd osadnictwa
186.	LEŚNIEWICE	Leśniewice	83 - 90	2	wczesne średniowiecze (XII-XIII w.)	osada
187.	LEŚNIEWICE	PLISKÓW	83 - 90	9	wczesny okres epoki brązu epoka brązu okres lateński	osada osada osada
188.	LEŚNIEWICE	Leśniewice	83 - 90	19	pradzieje okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (XII-XIII w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada
189.	LEŚNIEWICE	Leśniewice	83 - 90	20	wczesny okres epoki brązu okres wpływów rzymskich - wczesne średniowiecze (X-XII w.)	osada śląd osadnictwa osada
190.	LEŚNIEWICE	Leśniewice	83 - 90	21	wczesny okres epoki brązu okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (po X w.)	osada osada osada
191.	LEŚNIEWICE	Leśniewice	83 - 90	44	wczesny okres epoki brązu okres wpływów rzymskich	osada osada
192.	LEŚNIEWICE	Leśniewice	83 - 90	45	neolit okres wpływów rzymskich średniowiecze	osada śląd osadnictwa śląd osadnictwa
193.	LEŚNIEWICE	Leśniewice	83 - 90	46	wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
194.	LEŚNIEWICE	Leśniewice	83 - 90	51	neolit wczesny okres epoki brązu młodszy okres przedrzymski wczesne średniowiecze średniowiecze	śląd osadnictwa osada osada osada osada
195.	LEŚNIEWICE	Leśniewice	83 - 90	82	pradzieje	osada
196.	LEŚNIEWICE- KOLONIA	Leśniewice- Kolonia	83 - 90	63	neolit wczesny okres epoki brązu	śląd osadnictwa cmentarzysko
197.	LEŚNIEWICE- KOLONIA	Leśniewice- Kolonia	83 - 90	64	? neolit neolit wczesny okres epoki brązu okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (IX-XII w.)	cmentarzysko ? osada osada osada śląd osadnictwa śląd osadnictwa
198.	LEŚNIEWICE- KOLONIA	Leśniewice- Kolonia	83 - 90	65	wczesny okres epoki brązu okres lateński wczesne średniowiecze (po X w.)	osada osada osada

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIOWICE NA LATA 2022 – 2025

	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA MIEJSCOWOŚĆ I UŻYTA NA KARCIE KEŚA	NR OBSZAR UAZP	NR ST. NA OBSZ.	CHRONOLOGIA	FUNKCJA
199.	LEŚNIOWICE- KOLONIA	Leśniowice- Kolonia	83 - 90	66	wczesny okres epoki brązu okres wpływów rzymskich - wczesne średniowiecze (VIII – IX w.)	osada osada osada
200.	LEŚNIOWICE- KOLONIA	Janówka	83 - 90	75	wczesny okres epoki brązu	śląd osadnictwa
201.	MAJDAN LEŚNIOWSKI	Majdan Leśniowski	82 - 90	39	epoka kamienia – epoka brązu	śląd osadnictwa
202.	MAJDAN LEŚNIOWSKI	Majdan Leśniowski	83 - 90	15	wczesny okres epoki brązu średniowiecze	śląd osadnictwa osada
203.	MAJDAN LEŚNIOWSKI	Majdan Leśniowski	83 - 90	16	mezolit	śląd osadnictwa
204.	MAJDAN LEŚNIOWSKI	Majdan Leśniowski	83 - 90	17	wczesny okres epoki brązu	osada
205.	MAJDAN LEŚNIOWSKI	Majdan Leśniowski	83 - 90	18	pradzieje	śląd osadnictwa
206.	MAJDAN LEŚNIOWSKI	Majdan Leśniowski	83 - 90	39	pradzieje	śląd osadnictwa
207.	MAJDAN LEŚNIOWSKI	Majdan Leśniowski	83 - 90	40	wczesny okres epoki brązu	osada
208.	MAJDAN LEŚNIOWSKI	Majdan Leśniowski	83 - 90	41	neolit neolit wczesne średniowiecze	osada osada osada
209.	MAJDAN LEŚNIOWSKI	Majdan Leśniowski	83 - 90	42	wczesny okres epoki brązu okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (XII-XIII w.)	osada osada osada
210.	MAJDAN LEŚNIOWSKI	Majdan Leśniowski	83 - 90	43	neolit wczesne średniowiecze	osada osada
211.	MAJDAN LEŚNIOWSKI	Leśniowice	83 - 90	81	wczesny okres epoki brązu	osada
212.	NOWY FOLWARK	Nowy Folwark	83 - 90	52	neolit wczesny okres epoki brązu	osada osada
213.	NOWY FOLWARK	Nowy Folwark	83 - 90	53	okres lateński	osada
214.	NOWY FOLWARK	Nowy Folwark	83 - 90	67	wczesny okres epoki brązu	śląd osadnictwa
215.	NOWY FOLWARK	Nowy Folwark	83 - 90	68	neolit wczesny okres epoki brązu	śląd osadnictwa osada
216.	NOWY FOLWARK	Horodysko	83 - 90	69	neolit wczesny okres epoki brązu	osada osada
217.	PLISKÓW	Plisków	83 - 90	60	neolit wczesny okres epoki brązu	śląd osadnictwa osada
218.	PLISKÓW	Plisków	83 - 90	61	wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze	osada osada
219.	PLISKÓW	Plisków	83 - 90	62	neolit pradzieje	osada śląd osadnictwa
220.	PLISKÓW	Plisków Kolonia	83 - 90	47	neolit wczesny okres epoki brązu epoka brązu wczesne średniowiecze	śląd osadnictwa osada osada osada
221.	PLISKÓW	Plisków Kolonia	83 - 90	48	neolit wczesny okres epoki brązu epoka brązu wczesne średniowiecze	osada osada osada osada
222.	PLISKÓW	Plisków Kolonia	83 - 90	49	młodszy okres przedrzymski	osada

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA MIEJSCOWOŚĆ I UŻYTA NA KARCIE KĘSA	NR OBSZAR UAZP	NR ST. NA OBSZ.	CHRONOLOGIA	FUNKCJA
223.	PLISKÓW KOLONIA	Plisków Kolonia	83 - 90	50	neolit	osada
224.	PONIATÓWKA	Poniatówka	83 - 91	4	neolit	grób
225.	PONIATÓWKA	Poniatówka	83 - 91	29	wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze (do X w.)	osada osada
226.	PONIATÓWKA	Poniatówka	83 - 91	30	neolit wczesne średniowiecze (do X w.)	śląd osadnictwa osada
227.	PONIATÓWKA	Poniatówka	83 - 91	39	neolit	śląd osadnictwa
228.	PONIATÓWKA	Poniatówka	83 - 91	40	epoka kamienia	śląd osadnictwa
229.	PONIATÓWKA	Poniatówka	83 - 91	41	neolit neolit	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
230.	PONIATÓWKA	Poniatówka	83 - 91	42	wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze (IX-X w.)	śląd osadnictwa osada
231.	PONIATÓWKA	Poniatówka	83 - 91	43	wczesne średniowiecze	osada
232.	PONIATÓWKA	Poniatówka	83 - 91	44	epoka kamienia wczesne średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
233.	PONIATÓWKA	Poniatówka	83 - 91	45	wczesny okres epoki brązu okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (po X w.)	osada osada osada
234.	PONIATÓWKA	Poniatówka	83 - 91	46	okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (po X w.) średniowiecze	osada osada śląd osadnictwa
235.	PONIATÓWKA	Poniatówka	83 - 91	47	epoka kamienia wczesny okres epoki brązu okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (po X w.)	śląd osadnictwa osada osada osada
236.	PONIATÓWKA	Poniatówka	83 - 91	48	neolit wczesny okres epoki brązu okres wpływów rzymskich C2 wczesne średniowiecze (po X w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada osada
237.	PONIATÓWKA	Poniatówka	83 - 91	49	neolit – wczesny okres epoki brązu wczesny okres epoki brązu okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze	osada osada osada osada
238.	PONIATÓWKA	Poniatówka	83 - 91	50	wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze –	osada śląd osadnictwa
239.	PONIATÓWKA	Poniatówka	83 - 91	51	neolit okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (IX-X w.)	osada osada osada
240.	PONIATÓWKA / WYGNAŃCE	Poniatówka	83 - 91	52	epoka kamienia neolit okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (VII-X w.)	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa osada
241.	PONIATÓWKA	Poniatówka	83 - 91	55	wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
242.	RAKOŁUPY	Rakołupy	83 - 89	3	wczesne średniowiecze (do X w.)	osada
243.	RAKOŁUPY	Rakołupy	83 - 89	4	średniowiecze	śląd osadnictwa
244.	RAKOŁUPY	Rakołupy	83 - 89	5	pradzieje	śląd osadnictwa
245.	RAKOŁUPY	Rakołupy	83 - 90	37	epoka brązu okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze	śląd osadnictwa osada osada

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA MIEJSCOWOŚĆ I UŻYTA NA KARCIE KĘSA	NR OBSZAR UAZP	NR ST. NA OBSZ.	CHRONOLOGIA	FUNKCJA
246.	RAKOŁUPY	Rakołupy	83 -90	38	wczesny okres epoki brązu średniowiecze	śląd osadnictwa osada
247.	RAKOŁUPY	Rakołupy	83 - 90	54	wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze (X-XIII w.)	osada osada
248.	RAKOŁUPY	Rakołupy	83 - 90	55	wczesny okres epoki brązu	osada
249.	RAKOŁUPY	Rakołupy	83 - 90	56	mezolit epoka brązu	śląd osadnictwa osada
250.	RAKOŁUPY	Rakołupy	83 - 90	57	neolit wczesny okres epoki brązu epoka brązu wczesne średniowiecze	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa śląd osadnictwa
251.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy	83 - 90	22	wczesny okres epoki brązu okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze	osada osada osada
252.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy	83 -90	23	wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze	śląd osadnictwa osada
253.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy	83 -90	24	neolit wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze okres nowożytny	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada
254.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy	83 -90	25	wczesny okres epoki brązu okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze	śląd osadnictwa osada osada
255.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy	83 -90	36	wczesny okres epoki brązu epoka brązu okres wpływów rzymskich C wczesne średniowiecze (po X w.) okres nowożytny	osada osada osada osada osada
256.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonja	83 - 89	6	pradzieje	śląd osadnictwa
257.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonja	83 - 89	7	neolit	osada
258.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonja	83 - 89	8	pradzieje	śląd osadnictwa
259.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonja	83 - 89	9	neolit epoka brązu	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
260.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonja	83 - 89	10	neolit	śląd osadnictwa
261.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonja	83 - 89	11	neolit okres lateński wczesne średniowiecze (IX-X w.) okres nowożytny 1665	śląd osadnictwa osada osada śląd osadnictwa
262.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonja	83 - 89	12	wczesne średniowiecze (ok. X w.)	osada
263.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonja	83 - 89	13	pradzieje wczesne średniowiecze (ok. X w.) okres nowożytny	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa
264.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonja	83 - 89	14	pradzieje okres lateński średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada
265.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonja	83 - 89	15	neolit	śląd osadnictwa

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA MIEJSCOWOŚĆ I UŻYTA NA KARCIE KESA	NR OBSZAR UAZP	NR ST. NA OBSZ.	CHRONOLOGIA	FUNKCJA
266.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonia	83 - 89	16	epoka brązu	śląd osadnictwa
267.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonia	83 - 89	17	pradzieje wczesny okres epoki brązu wczesne średniowiecze (ok. X w.)	śląd osadnictwa osada osada
268.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonia	83 - 89	18	neolit epoka brązu	śląd osadnictwa osada
269.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonia	83 - 89	19	neolit okres lateński	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
270.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonia	83 - 89	20	wczesny okres epoki brązu	osada
271.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonia	83 - 89	21	okres nowożytny (XV-XVI w., XVIII- XIX)	ślady zabudowy dworskiej
272.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonia	83 - 89	22	neolit neolit wczesny okres epoki brązu neolit - wczesny okres epoki brązu	śląd osadnictwa osada osada osada
273.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonia	83 - 89	23	wczesny okres epoki brązu młodszy okres wpływów rzymskich średniowiecze	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa
274.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonia	83 - 89	24	neolit – wczesny okres epoki brązu epoka brązu okres nowożytny XVI w.	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa
275.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonia	83 - 89	25	wczesny okres epoki brązu okres lateński wczesne średniowiecze (XII-XIII w.)	osada śląd osadnictwa śląd osadnictwa
276.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonia	83 - 89	26	neolit wczesne średniowiecze (do X w.)	osada osada
277.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonia	83 - 89	63	neolit wczesny okres epoki brązu pradzieje	osada osada osada ?
278.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonia	83 - 89	64	pradzieje wczesne średniowiecze (X-XII w.) okres nowożytny (XV-XVI w.)	śląd osadnictwa osada śląd po budowli
279.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonia	83 - 89	65	neolit wczesne średniowiecze (ok X w.)	osada? osada
280.	RAKOŁUPY DUŻE	Rakołupy Duże Kolonia	83 - 89	67	neolit	śląd osadnictwa
281.	RAKOŁUPY MAŁE	Rakołupy Małe	83 - 90	58	neolit / wczesny okres epoki brązu	śląd osadnictwa
282.	RAKOŁUPY MAŁE	Rakołupy Małe	83 - 90	59	neolit wczesny okres epoki brązu	śląd osadnictwa osada
283.	SARNIAK	Sarniak	83 - 91	56	neolit	śląd osadnictwa
284.	SIELEC	Sielec	82 - 90	1	pradzieje wczesne średniowiecze (do X w.) średniowiecze (XV w.) nowożytność (XVI w.) średniowiecze - nowożytność (XV- XVIII w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa zamek fortalicjum osada
285.	SIELEC	Sielec	82 - 90	16	okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (IX-X w.) wczesne średniowiecze (XI-XII w.)	śląd osadnictwa osada osada

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA MIEJSCOWOŚĆ I UŻYTA NA KARCIE KESA	NR OBSZAR UAZP	NR ST. NA OBSZ.	CHRONOLOGIA	FUNKCJA
					wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.) okres nowożytny (XVI-XVIII w.)	osada osada osada osada
286.	SIELEC	Sielec	82 - 90	17	wczesne średniowiecze (VIII-IX w.) wczesne średniowiecze (XII-XIII w.)	nieznane nieznane
287.	SIELEC	Sielec	82 - 90	18	wczesne średniowiecze (VII-VIII w.) wczesne średniowiecze (XII-XIII w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa
288.	SIELEC	Sielec	82 - 90	19	pradzieje wczesne średniowiecze (VII-VIII w.) wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) okres nowożytny	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa
289.	SIELEC	Sielec	82 - 90	20	neolit wczesne średniowiecze (VII-VIII w.) wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) okres nowożytny (XVIII-XIX w.)	osada śląd osadnictwa śląd osadnictwa
290.	SIELEC	Sielec	82 - 90	21	neolit neolit wczesny okres epoki brązu młodszy okres przedrzymski okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (do X w.) wczesne średniowiecze (XII-XII w.)	osada osada śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada osada osada
291.	SIELEC	Sielec	82 - 90	22	neolit neolit wczesne średniowiecze (do X w.) wczesne średniowiecze (IX-X w.)	osada osada osada śląd osadnictwa
292.	SIELEC	Sielec	82 - 90	70	okres nowożytny (XVI-XVII w.)	osada
293.	SIELEC	Sielec	82 - 90	71	neolit okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	śląd osadnictwa osada
294.	SIELEC	Sielec	82 - 90	72	neolit wczesne średniowiecze (do X w.) okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	osada osada osada
295.	SIELEC	Sielec	82 - 90	73	średniowiecze (XIV-XV w.)	osada
296.	SIELEC	Sielec	82 - 90	74	średniowiecze (XIV-XV w.)	osada
297.	SIELEC	Sielec	82 - 90	75	wczesne średniowiecze (do X w.) wczesne średniowiecze (po X w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada
298.	SIELEC	Sielec	82 - 90	76	wczesne średniowiecze (po X w.) wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) średniowiecze (XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	osada osada osada osada
299.	SIELEC	Sielec	82 - 90	77	okres nowożytny (XVI w.) okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	śląd osadniczy osada
300.	SIELEC	Sielec	82 - 90	78	okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (po X w.) późne średniowiecze (XV w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.) okres nowożytny (XVIII-XIX w.)	osada osada śląd osadnictwa osada osada
301.	SIELEC	Sielec	82 - 90	79	wczesne średniowiecze (po X w.) późne średniowiecze (XV-XVI w.) okres nowożytny (XVIII-XIX w.)	osada przeprawa?, wał?, grobla? przeprawa?, wał?, grobla?

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA MIEJSCOWOŚĆ I UŻYTA NA KARCIE KĘSA	NR OBSZAR UAZP	NR ST. NA OBSZ.	CHRONOLOGIA	FUNKCJA
302.	SIELEC	Sielec	82 - 90	80	pradzieje wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XV-XVI w.) okres nowożytny (XVIII-XIX w.)	śląd osadnictwa osada osada osada
303.	SIELEC	Sielec	82 - 90	81	pradzieje wczesne średniowiecze (VIII-IX w.) późne średniowiecze (XV-XVI w.) okres nowożytny (XVIII w.)	śląd osadnictwa osada osada osada
304.	SIELEC	Sielec	82 - 90	82	pradzieje	śląd osadnictwa
305.	SIELEC	Sielec	82 - 90	83	pradzieje wczesne średniowiecze (po X w.) okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	śląd osadnictwa osada osada
306.	SIELEC	Sielec	82 - 90	84	okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (po X w.) późne średniowiecze (XV w.) okres nowożytny (XIX w.)	osada osada śląd osadnictwa osada
307.	SIELEC	Sielec	82 - 90	85	wczesny okres epoki brązu okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze (do X w.) okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada
308.	SIELEC	Sielec	82 - 90	86	wczesne średniowiecze (po X w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.)	osada osada
309.	SIELEC	Sielec	82 - 90	87	pradzieje wczesne średniowiecze (po X w.) okres nowożytny (XVII-XVIII)	śląd osadnictwa osada osada
310.	SIELEC	Sielec	82 - 90	88	epoka brązu wczesne średniowiecze (VIII-IX w.) wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) okres nowożytny (XVI-XVII w.) okres nowożytny (XVIII-XIX w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada osada
311.	SIELEC	Sielec	82 - 90	89	okres nowożytny (XVI-XVII w.) okres nowożytny (XVIII-XIX w.)	śląd osadnictwa osada
312.	SIELEC	Sielec	82 - 90	90	wczesne średniowiecze (do X w.) okres nowożytny (XVII w.) okres nowożytny (XVIII-XIX w.)	śląd osadnictwa osada osada
313.	SIELEC	Sielec	82 - 90	91	okres nowożytny (XVI-XVII w.) okres nowożytny (XVIII-XIX w.)	osada śląd osadnictwa
314.	SIELEC	Sielec	82 - 90	92	neolit wczesny okres epoki brązu okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada
315.	SIELEC	Sielec	82 - 90	93	wczesny okres epoki brązu okres halsztacki wczesne średniowiecze (do X w.)	osada osada osada
316.	WIERZBICA	Janówka	83 - 90	77	wczesny okres epoki brązu	osada
317.	WIERZBICA	Wierzbica	83 - 90	79	wczesny okres epoki brązu	osada
318.	WIERZBICA	Wierzbica	83 - 90	80	neolit epoka brązu wczesne średniowiecze –	osada śląd osadnictwa śląd osadnictwa
319.	WYGNAŃCE	Wygnańce	83 - 91	28	wczesny okres epoki brązu	śląd osadnictwa
320.	WYGNAŃCE	Wygnańce	83 - 91	31	wczesny okres epoki brązu okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze średniowiecze	osada osada osada śląd osadnictwa

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA MIEJSCOWOŚCI I UŻYTA NA KARCIE KESA	NR OBSZAR UAZP	NR ST. NA OBSZ.	CHRONOLOGIA	FUNKCJA
321.	WYGNAŃCE	Wygnańce	83 - 91	53	neolit wczesny okres epoki brązu epoka brązu	ślady osadnictwa ślady osadnictwa osada
322.	WYGNAŃCE	Wygnańce	83 - 91	54	epoka kamienia	ślady osadnictwa

5.5 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Niewątpliwie do najcenniejszych zabytków na terenie Gminy Leśniewice należą obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków.

Zespół dworsko-parkowy: park i aleja wjazdowa w Dębinie

Zespół w Dębinie wpisany do rejestru zabytków pod nr A-6.

Ze względu na wartość drzewostanu oraz zachowany układ przestrzenny park zaliczany jest do cenniejszych zespołów podworskich byłego województwa chełmskiego.

Na początku XIX w. folwark w Dębinie należał do dóbr ziemskich wchodząc w skład klucza Sielec. Właścicielami na początku byli Uhrowieccy a następnie Rzewuscy herbu Krzywda, mieszkający w ziemi chełmskiej województwa ruskiego od XVI w. Na mocy testamentu z 1807 r. całość majątku Sielec wraz Dębiną i Kasianem odziedziczył syn Seweryna Rzewuskiego Jakób Rzewuski. W 1838 r. Dębinę przejął kolejny sukcesor Dominik Rzewuski i w 1880 r. Dębina została wyłączona z klucza Sielec i przekazane synowi Dominika, także Dominikowi Rzewuskiemu. Jest bardzo prawdopodobne, że właśnie wtedy w miejscu istniejącego wcześniej folwarku, powstał zespół dworski i rezydencja Dominika. Dominik zmarł w 1919 r. pozostawiając majątek piątce dzieci. Z tego okresu zachowany jest plan zespołu, który wykazuje, że posiadał od dawna ukształtowany układ: park zajmował północną część, w części południowej znajdował się dwór z aleją dojazdową. Za dworem znajdował się ogród warzywny, czytelny do dziś dzięki szpalerom grabowym. Niegdyś kwatera ogrodu warzywnego otoczona była kanałem wodnym, tworząc często występujący na terenie ziemi chełmskiej w wiekach XVIII i XIX ogród włoski. Na południe od ogrodu warzywnego znajdował się ogród owocowy. Na planie czytelne są także drogi biegnące do dworu: od południa, która była obsadzona kasztanowcami, droga przez ogród, która łączyła się z jarem dochodząc do traktu do Sielca. W okresie międzywojennym zespół uległ znacznym przeobrażeniom, wówczas właścicielem dóbr pomiędzy 1921 a 1946 r. była Irena Apolonia z Rzewuskich Iżycka. W 1946 r. wskutek reformy rolnej własność została odebrana Rzewuskim i została przekazana Spółdzielni Produkcyjnej, która została zlikwidowana po 1957 r. a ziemie dworskie zostały sprzedane lub oddane w użytkowanie miejscowym rolnikom.

Do dziś zachował się tylko układ przestrzenny z aleją kasztanową wzdłuż zachodniej granicy parku. Park pierwotnie obejmował około 10 hektarów, obecnie jedynie 1,5 hektara. Od północy łączy się z gradowym lasem liściastym. Obecnie w parku najcenniejsze są graby, jesiony i kasztanowce.

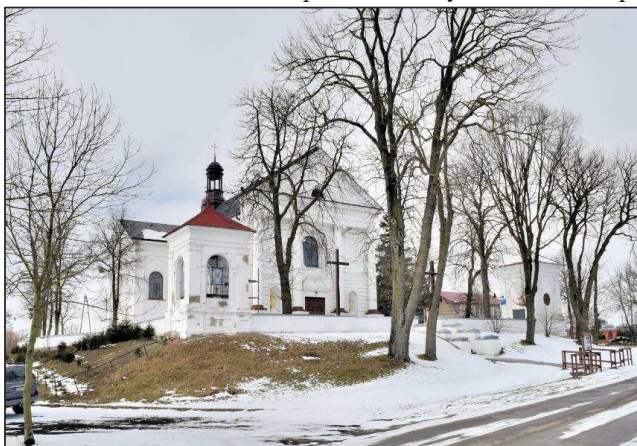

Zespół kościelny w Kumowie Plebańskim

Zespół kościelny wpisany do rejestru zabytków pod nr A-317.

W skład zespołu wchodzi: kościół parafialny pw. Nawiedzenia NMP wraz z wyposażeniem w zabytki ruchome, dzwonnica, kostnica, ogrodzenie kościoła z bramą, drzewostan, w granicach cmentarza kościelnego. Cały zespół pod względem rozplanowania, stylu stanowi zwartą kompozycję geometryczną, zachowaną z niewielkimi zmianami do dziś.

W 1907 r. z fundacji hr. Witolda Poletyły kościół powiększono zachowując kompozycję stylową, wybudowano neoklasycystyczne kapliczki w narożach muru ogrodzeniowego, wprowadzono kute bramy w ogrodzeniu. Dachy wszystkich obiektów zespołu miały kolor czerwony, kontrastujący z jasnym kolorem elewacji budowli. Na osi symetrii zespołu znajduje się kościół wybudowany na planie krzyża łacińskiego z prezbiterium skierowanym na zachód (kościół nie orientowany), w narożach cmentarza przykościelnego kaplice z wnękami zwieńczone daszkami dwuspadowymi, mur ogrodzeniowy z cegły, otynkowany z dwiema bramami. Bramy i furki żelazne, ażurowe, kute. Zespół obsadzony kasztanami, lipami i klonami.

Parafię w Kumowie Plebańskim erygowano w 1437 r. i wtedy to wybudowano pierwszy kościół z fundacji biskupa chełmskiego Jana Zaborowskiego, zwanego Biskupcem. Kościół ten został spalony przez Tatarów około 1534 r. Kolejny kościół zbudowany przez biskupa Gomulickiego w 1592 r. został spalony w 1696 r. Trzeci kościół zbudowany w 1697 r. staraniem księdza Rostkowskiego został rozebrany około 1820 r. Obecny zespół kościelny w stylu

klasycystycznym powstawał w latach 1821 – 1907. Budynek kościoła zbudowano w latach 1821-1826 z fundacji biskupa lubelskiego Adolfa Skarszewskiego, późniejszego Prymasa Polski.

Kościół murowany z cegły, otynkowany, wymurowany na planie krzyża łacińskiego z prostokątną nawą i węższym, zamkniętym trójbocznie prezbiterium. Po bokach symetryczne kaplice boczne i zakrystie. Bryła nieprzekształcona, przykryta dachem dwuspadowym, nad prezbiterium trójspadkowy. Na kalenicy ośmioboczna sygnaturka zwieńczona hełmem. Fasada w formie portyku przyściennego, dwukondygnacyjna, trzyosiowa z czterema kolumnami jońskimi na cokołach dźwigającymi belkowanie oraz trójkątny szczyt ujęty wydatnym gzymsem kroksztynowym. Dolna część fasady boniowana. Wewnątrz kościoła drewniane ołtarze: główny i dwa boczne z 2 ćwierćwiecza XVIII w., ołtarz główny z obrazem Matki Boskiej z Dzieciątkiem z 2 połowy XVII w., ambona z 2 ćw. XVIII w., organy z 1826 r., stalle, ławki i konfesjonał z 1 połowy XIX w.

Dzwonnica zbudowana około 1821-1826. Dzwonnica murowana z cegły, otynkowana. Bryła dwukondygnacyjna przykryta dachem namiotowym zwieńczonym sterczyną z krzyżem. Dach pierwotnie pokryty gontem, pomalowany czerwona farbą. Elewacje ujęte w narożach pilastrami tokańskimi na wysokich cokołach, profilowane gzymсы wieńczące. Piętro z arkadowymi prześwitami.

Kostnica wybudowana około 1821-26, z cegły, otynkowana. Bryła jednokondygnacyjna przykryta dachem namiotowym zwieńczonym sterczyną z krzyżem, pierwotnie pokryty gontem pomalowanym na czerwony kolor. Elewacje ujęte w narożach pilastrami toskańskim na wysokim cokole, zwieńczone gzymsem koronującym. W elewacjach z płytkim arkadowymi wnękami na osiach, obramione opaskami.

Kaplica grobowa Rzewuskich na cmentarzu rzymskokatolickim w Kumowie Plebańskim

Cmentarz rzymskokatolicki oraz kaplica Rzewuskich na cmentarzu parafialnym wraz z zabytkowym wyposażeniem wpisane do rejestru zabytków pod nr A/318.

Kaplica grobowa Rzewuskich zbudowana w 4 ćwierćwieczu XVIII w. lub na początku XIX w. W kaplicy pochowany jest między innymi zmarły w 1779 r. Wacław Rzewuski hetman wielki koronny, poeta i dramatopisarz. Kaplica zlokalizowana w północnej części cmentarza.

Kaplica orientowana, murowana z cegły, otynkowana, na planie prostokąta z poprzecznie prostokątnym przedsiönkiem od frontu, z kryptą grobową. Bryła złożona z dwu prostopadłościanów, jednokondygnacyjna, zamknięta dachem dwuspadowym pokrytym blachą malowaną na czerwony kolor. W przedsiönku sklepienie kolebkowe, wewnątrz kaplicy sklepienie uległo zniszczeniu w latach 70-tych XX w. Elewacje ujęte w narożach pilastrami, artykułowane profilowanym

gzymsem wieńczącym, w elewacji frontowej w osi półkuliście zamknięty otwór wejściowy, w elewacjach bocznych kaplicy okienka półkuliście zamknięte, w elewacjach przedsiönka blendy okienne półkuliście zamknięte.

Pozostałości fortalicji oraz założenie dworsko-parkowe w Sielcu

Pozostałości fortalicji składającej się z bastei, muru obronnego, ruin kaplicy, resztek umocnień ziemnych, figura NMP na kolumnie oraz założenie dworsko-parkowe: dwór, układ zieleni, starodrzew, wpisane do rejestru zabytków pod nr A/314 w 1981 r.

Zespół usytuowany jest na północnej krawędzi doliny Krzywólki, od południa i od wschodu ograniczony podmokłymi łąkami oraz rozlewiskami Krzywólki. Zachował się częściowo obwód warowny podzamcza z basteją północno-zachodnią, pozostałości fosy od północ i zachodu, część muru kurtyny zachodnie i południowej oraz fundamenty bastej: półd-zach i półd-wsch. Część północno-wschodnia jest obecnie nieczytelna. Pierwotnie z bastejami w narożnikach, zamkiem usytuowanym w południowo-zachodniej części założenia, możliwe, że na miejscu obecnego dworu. Prawdopodobnie zamek wydzielony był wewnętrzną fosą. W obrębie murów, na podzamczu znajdował się obszerny dziedziniec gospodarczy z budynkami gospodarczymi oraz głównym wjazdem od zachodu. Od południa na dziedzińcu usytuowana była kaplica, która została rozebrana około 1950 r., zachowana obecnie kondygnacja piwniczna ze sklepieniem kolebkowym. Na północ od zamku ulokowany był pałac z XVIII w., wybudowany w miejscu XVII wiecznej siedziby po zrujnowaniu zamku. Wokół pałacu znajdował się park, obejmujący teren całej dawnej

fortalicji. Pałac został rozebrany po połowie XIX w. a siedzibą Rzewuskich stał się zachowany do dzisiaj dwór. Obecnie w dworze znajduje się szkoła podstawowa a budynek został gruntownie wyremontowany.

Zespół fortalicji zbudowany około 1560-1601 zapewne przez Mikołaja Uhrowieckiego, starostę chełmskiego, po raz pierwszy wzmiankowany w 1601 r. W latach 1622 – 1629 był on własnością Krystyny z Uhruska Zbigniewowej Sienieńskiej, chorążyny lubelskiej (siostry Mikołaja). Potem, do 1678 – Daniłowiczów, następnie Zofianny z Daniłowiczów Janowej Cetnerowej, starościny szczurowieckiej i do 1690 Cetnerów. Wtedy Dorota Cetnerówna wniosła go w posagu Stanisławowo Mateuszowi

Rzewuskiemu, hetmanowi wielkiemu koronnemu. Od 1690 r. do 1944 r. we władaniu rodu Rzewuskich, po 1944 r. przeszły na Skarb Państwa. Zespół zamkowy został zniszczony w 1678 r. wskutek wybuchu prochów i od tego czasu pozostaje w ruinie. W XVIII, XIX w. oraz w latach 1945-50 dokonywano częściowych rozbiórek. Zachowana Basteja północno-zachodnia oraz fragment murów kurtyny zachodniej. W latach 70-tych XX w. basteja została gruntownie wyremontowana.

Basteja północno-zachodnia wmurowana na rzucie koła z wcięтым kątem prostym od strony dziedzińca (w miejscu styku kurtyn), podpiwniczona, dwukondygnacyjna (obniżona po pożarze z 1914), z pochyłymi ścianami. Wewnątrz ściany są otynkowane, ze skośnie rozglifionymi, dwukondygnacyjnymi wnękami zamkniętymi odcinkowo. Na dole we wnękach umieszczone są prostokątne, poziome okna i od północy otwór wejściowy, przekształcone z dawnych strzelnic. U góry strzelnice sklepione odcinkowo. Po 1914 basteję przykryto (zniszczonym obecnie) stożkowym dachem z lukarnami, kryty gontem.

Dwór murowany i otynkowany, na rzucie prostokąta. Część południowa elewacji frontowej jest pięcioosiowa, parterowa, z niewielkim ryzalitem, który poprzedza czterokolumnowy portyk z trójkątnym szczytem. Część północna – piętrowa, z prostokątnym ryzalitem od frontu i półokrągłym, parterowym z boku. Elewacja wschodnia ośmioosiowa. Elewacje artykułowane gzymsem cokołowym i wieńczącym. Poszczególne części budynku nakryte są dachami dwuspadowymi.

Park otaczający zespół dworski i zamkowy o powierzchni 4 hektarów z układem kompozycyjnym o charakterze osiowym i symetrycznym. Główna aleja dojazdowa, obsadzona kasztanowcami, jesionami i klonami, prowadzi do dworu, przed którym znajduje się gazon. Za

dworem zachował się sad i warzywniak. W parku ciągną się szpalery jesionów oraz aleje lipowe i grabowe.

Przy bramie wjazdowej (obecnie po zewnętrznej stronie obwodu murów, pierwotnie na dziedzińcu zamkowym) stoi kamienna, barokowa figura Najświętszej Marii Panny Assunty z 2 połowy XVII wieku. Rzeźba jest umieszczona na wysokiej kolumnie kompozytywnej, oplecionej winoroślą, z czworobocznym cokołem.

Grodzisko wczesnośredniowieczne w Horodysku

Grodzisko wpisane jest do rejestru zabytków pod nr C/36. Dobrze czytelne w terenie grodzisko na planie zbliżonym do elipsy usytuowane jest na stoku lessowej wysoczyzny ponad doliną Horodyski. Na grodzisku w latach 1967-68 oraz w 1971 r. przeprowadzono stacjonarne badania wykopaliskowe przez archeologów z Muzeum Okręgowego w Lublinie: A. Kloss, W. Misiewicz i Z. Ślusarskiego.

badania wykopaliskowe przez archeologów z Muzeum Okręgowego w Lublinie: A. Kloss, W. Misiewicz i Z. Ślusarskiego.

Grodzisko ma wymiary około 100 m. x 85 m. i otoczone jest wałem i fosą. Wał wewnętrzny o szerokości 10-15 m i wysokości 1-3 m o konstrukcji drewniano-gliniano-ziemnej, prawdopodobnie jądro wału stanowiła konstrukcja skrzyniowa wypełniona gliną. Nasyp ziemny wału umocniony był na szczycie

konstrukcją palisadową. Z zewnątrz dostępu broniła fosa szerokości około 5 m i głębokości 2-3 m. Na majdanie grodziska odkryto jedynie dwie jamy, w których znaleziono materiał ceramiczny datowany na XII-XIII w. Innych śladów zabudowy nie odkryto. W północnej części grodziska zlokalizowane jest cmentarzysko szkieletowe, na których przebadano 30 pochówków bez wyposażenia. W pobliżu grodziska, między innymi w dolinie Horodyski archeolodzy natrafili na duże osady otwarte datowane na wczesne średniowiecze, związane zapewne funkcjonalnie z grodziskiem.

Kapliczki i krzyże przydrożne

Liczne na terenie Polski kapliczki i krzyże przydrożne są materialnym świadectwem wierzeń, zwyczajów ale także wydarzeń historycznych, które upamiętniały wydarzenia, bardzo często o wymiarze jednostkowym, odnoszącym się do konkretnej rodziny czy postaci. Miejsce, w którym postawiono kapliczkę bądź krzyż nigdy nie było przypadkowe i zawsze miał swoje uzasadnienie. Kapliczki najczęściej mają charakter dziękczynny oraz błagalny. Ich fundatorami najczęściej byli mieszkańcy danej wsi, często pojedyncze osoby czy też rodziny ale także właściciele okolicznych ziem.

W gminnej ewidencji zabytków Gminy Leśniewice ujęto do tej pory 1 figurę z rzeźbą Najświętszej Panny Marii Assunty w zespole pałacowo-parkowym w Sielcu (wpisana do rejestru

zabytków) oraz kapliczka św. Anny „na wodzie” w Sielcu. Kapliczka stoi w pobliżu źródła, przy którym w XVII w. miał objawić się wiejskiej dziewczynie św. Anna. Miejsce objawień zaczęli odwiedzać ludzie, wierzący, że woda ze źródła pomaga w różnych chorobach. Okoliczni unicy i katolicy przychodzili do tego miejsca z wiarą w uzdrowienia. Świadectwem uzdrowień były wota wieszane przy ikonie św. Anny w cerkwi, którą ufundowano nieopodal rynku w Sielcu. Kult rozrastał się przez następne dwa wieki i gdy po powstaniu styczniowym cerkiew przejęli prawosławni, ludzie mijali świątynię i chodzili modlić się na łąki. Na miejscu objawień wybudowano kaplicę. Do niej przychodziły pielgrzymki, nawet z bardzo daleka a pątnicy czerpali stąd wodę i łaski. Obecna kapliczka typu domkowego zwana „na wodzie” pochodzi z początku XX w. a św. Anna z Sielca znana jest z łask na Wołyniu, Lwowszczyźnie i oczywiście w okolicach Chełma. 26

lipca każdego roku, w dzień św. Anny przyjeżdżają tutaj katolicy a w latach 80-tych XX w. przywrócono dawny odpust, z kolei prawosławni licznie nawiedzają kapliczkę w dniu 7 sierpnia. Kapliczka ta jest żywym świadectwem ekumenizmu, jaki dokonuje się za sprawą kultu św. Anny.

Gminna Ewidencja Zabytków jest zbiorem otwartym i w porozumieniu z Lubelskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków Wójt Gminy Leśniewice może ująć w gminnej ewidencji zabytków kolejne kapliczki.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Dla oceny stanu i perspektyw dziedzictwa kulturowego gminy Leśniewice oraz możliwości gminy w tym zakresie, przeprowadzono analizę SWOT (Strength – siła, Weakness - słabość, Opportunity - szansa, Threat – zagrożenie).

Po stronie słabych stron i zagrożeń uwzględniono także zagrożenia systemowe, których występowanie wynika ze słabości stanowionego prawa, niewystarczającej presji ze strony aparatu Państwa a nie jest spowodowane działaniem, bądź zaniechaniem działania ze strony administracji lokalnej czy też właścicieli lub użytkowników obiektów zabytkowych.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIOWICE NA LATA 2022 – 2025

MOCNE STRONY Gminy Leśniowice	SŁABE STRONY Gminy Leśniowice
<ul style="list-style-type: none"> • atrakcyjne dla rozwoju turystyki walory przyrodnicze i krajobrazowe terenów gminy, sprzyjające rozwojowi agroturystyki, turystyki weekendowej z naciskiem na zdrowy styl życia i wypoczynek na łonie natury • istniejący zbiornik retencyjno-rekreacyjny „Maczuły” z pobliskim grodziskiem w Horodysku jako atrakcje przyciągające turystów • zasoby kulturowe gminy: zabytkowe parki krajobrazowe, fortalicje, dwory, kościoły, kapliczki przydrożne, cmentarz w Kumowie Plebańskim z kaplicą Rzewuskich z czytelnym oznakowaniem i profesjonalnymi tablicami informacyjnymi na obiektach • kapliczka św. Anny „na wodzie” w Sielcu przyciągająca pielgrzymów z kościoła rzymskokatolickiego i prawosławnego i jednoczących wiernych wokół św. Anny z Sielca • istniejąca infrastruktura szlaków rowerowych sprzyjająca rozwojowi turystyki kwalifikowanej • LGD „Ziemi Chełmskiej” jako animator i organizator pasm turystycznych na terenie Gminy Leśniowice i gmin sąsiadujących • ciekawe najdawniejsze dzieje terenów Gminy z cmentarzyskiem kurhanowym w Pliskowie, grodziskiem w Horodysku • ciekawa przeszłość terenów Gminy na styku wielu kultur z dziedzictwem kulturowym prawosławia – cmentarz z pozostałościami cerkwi w Sielcu • aktywność mieszkańców gminy przejawiająca się w działalności zespołów ludowych „Kumowianki, „Sielanki”, „Rakołupianki” • rozbudowane i prężnie działające instytucje kultury z Samorządowym Ośrodkiem Kultury w Leśniowicach, Domem spotkań „Na pograniczu kultur” w Kumowie Plebańskim 	<ul style="list-style-type: none"> • peryferyjne położenie na uboczu głównych powiązań komunikacyjnych województwa lubelskiego • niska lesistość gminy, niski wskaźnik obszarów prawnie chronionej przyrody • praktycznie nie istniejąca baza gospodarstw agroturystycznych, brak miejsc noclegowych • brak lokalnego produktu, kojarzonego z gminą, na przykład kulinarnego • sezonowość ruchu turystycznego • brak dostępu do obiektów zabytkowych w rejestrze zabytków, które są w posiadaniu prywatnym • wysoki koszt rewaloryzacji i rewitalizacji obiektów zabytkowych • niewykorzystanie przez sąsiadujące samorządy nowej formy ochrony krajobrazu kulturowego polegającej na utworzeniu parku kulturowego • niewystarczające wykorzystanie zasobów środowiska kulturowego gminy oraz sąsiadujących gmin w ramach Lokalnej Grupy Działania • brak nowoczesnej informacji turystycznej – nieatrakcyjna oferta edukacyjna dla młodzieży i dorosłych: brak folderów, ulotek, „gadżetów” promujących gminę • brak skutecznego systemu zachęt ze strony państwa do podejmowania prac adaptacyjnych, konserwatorskich w obiektach zabytkowych • niewiedza właścicieli obiektów zabytkowych o obowiązkach wynikających z figurowania obiektu w gminnej ewidencji zabytków, • niewystarczające środki finansowe w budżecie na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego • polityka finansowa rządu, której skutkiem jest deficyt budżetowy gmin poprzez nakładanie na samorządy nowych zadań bez dodatkowego wsparcia finansowego na ich realizację • niewystarczające działania związane z promocją gminy: brak zintegrowanego podejścia do turystyki, to jest kompleksowej

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIOWICE NA LATA 2022 – 2025

<ul style="list-style-type: none"> • aktywni mieszkańcy zaangażowani w ochronę dziedzictwa narodowego – Izba Pamięci „Marynka” w Rakolupach, Ośrodek Dokumentacji Życia, Kultury i Twórczości na Wsi Leśniowskiej w Kumowie Plebańskim • dynamicznie działające gospodarstwo agroturystyczne „Pod Bocianim Gniazdem” w Nowym Folwarku jako przykład dobrych praktyk • potencjał wytyczenia nowych szlaków pieszo-rowerowych w oparciu o tereny przyrodnicze, zabytki gminy oraz miejsca historycznych wydarzeń • aktualna gminna ewidencja zabytków nieruchomości • w miarę korzystna struktura własności obiektów zabytkowych: zabytki najcenniejsze we władaniu świadomych właścicieli z sektor prywatnego dbających o swoją własność • niezwykle ciekawa historia terenów gminy mająca duży potencjał dla inicjatyw popularyzatorskich historii gminy • nastawienie na rozwój rolnictwa ekologicznego • liczne kapliczki i krzyże przydrożne, których obecność uatrakcyjniła szlaki turystyki pieszej i rowerowej • aktywna i zaangażowana społeczność lokalna udzielająca się w lokalnych stowarzyszeniach (np. w Kołach Gospodyń Wiejskich) • potencjał demograficzny z wysokim odsetkiem ludności w wieku produkcyjnym • dobre warunki edukacyjne w poszczególnych miejscowościach gminy • opieka społeczności lokalnej nad kapliczkami i krzyżami przydrożnymi • kalendarz imprez cyklicznych organizowanych i współorganizowanych przez Gminę Leśniowice, 	<p>oferty turystycznej np.: regionu, w tworzeniu której uczestniczą podmioty gospodarki turystycznej, instytucje społeczne i instytucje publiczne</p> <ul style="list-style-type: none"> • brak aktywności ze strony lokalnych stowarzyszeń w promocji gminy, współpracy z organizacjami otoczenia biznesu i tworzenia oferty inwestycyjnej gminy • niewystarczająca promocja atrakcji turystycznych i brak sieciowania usług na obszarze LGD – brak organizatora turystyki • niewystarczające wykorzystanie potencjału krajobrazowego gminy dla rozwoju turystyki i rekreacji • brak zainteresowania tradycją i folklorem ze strony młodzieży, • niski poziom kompetencji medialnych, cyfrowych i językowych • zanikanie dawnej zabudowy wiejskiej wskutek nieskutecznych zapisów w istniejących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego • kształtowanie nowej zabudowy wsi, bez uwzględniania tradycji budowlanej • obowiązek opieki nad zabytkami a zasady dofinansowania obiektów zabytkowych pozostających w ewidencji zabytków (nie wpisanych do rejestru) przerzucający koszty utrzymania obiektów na barki właścicieli • niska skuteczność ochrony obszarowej środowiska kulturowego (znacznie niższa w stosunku do ochrony środowiska przyrodniczego) • nieskuteczna ochrona najcenniejszych zabytków wpisanych do rejestru zabytków skutkująca złym stanem zachowania i dewastacją fortalicjum w Sielcu
--	---

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

<ul style="list-style-type: none"> • aktywni i skuteczni w pozyskiwaniu środków zewnętrznych samorządowcy oraz przedsiębiorczy i aktywni mieszkańcy działający w organizacjach pozarządowych, między innymi w Lokalnej Grupie Działania „Ziemi Chełmskiej” • wysokie kompetencje oraz przychyłność władz samorządowych • wzrost wykształcenia i zamożności obywateli • przedsiębiorczość i powszechna zaradność społeczeństwa • brak uciążliwego przemysłu • wysoki poziom bezpieczeństwa (niski poziom przestępczości) 	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • integracja europejska i możliwość pozyskania funduszy unijnych w ramach perspektywy finansowej 2021-2027 na dalszy rozwój • liczne programy krajowe oraz unijne programy pomocowe służące zachowaniu i remontom obiektów stanowiącym dziedzictwo narodowe • potencjał współpracy z Jednostkami Samorządu Terytorialnego na bazie LGD „Ziemi Chełmskiej” na rzecz długofalowych przedsięwzięć marketingowych, rozwoju turystyki dla gmin współuczestniczących w LGD, • potencjał rozwoju turystyki pielgrzymkowej do kapliczki św. Anny „na wodzie” w Sielcu • moda na turystykę „Blisko Natury” oraz turystykę weekendową oraz moda na zdrowy i ekologiczny styl życia • istniejące szlaki turystyczne: Ścieżka przyrodniczo-historyczna „Spacerkiem po okolicach Sielca”, trasa rowerowa „Malowniczy wschód” łącząca 4 gminy 	<ul style="list-style-type: none"> • skomplikowane procedury ubiegania się o środki unijne • ograniczone środki budżetu niepozwalające na realizację inwestycji prorozwojowych • obawa samorządu przed utworzeniem Parku Kulturowego jako formy ograniczającej swobodę inwestowania • Brak wypromowanej i stabilnej marki produktu lokalnego, również w sferze usług • niewystarczające inwestycje z zakresu turystyki • postępujące starzenie się społeczeństwa • pogłębiające się zjawiska wykluczenia społecznego (związane m.in. z brakiem zatrudnienia, ubóstwem, trudnościami w zapewnieniu właściwej opieki społecznej i medycznej dla osób starszych), zjawisko wykluczenia cyfrowego • rozluźnienie się więzi rodzinnych i brak przywiązania do miejsca zamieszkania • polityka finansowa państwa – zmniejszanie subwencji • niedorozwój usług i infrastruktury dla rozwoju turystyki

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

<ul style="list-style-type: none">• atrakcyjna historia terenów gminy umożliwiającą wytyczenie ścieżek edukacyjnych• wykorzystanie miejsc historycznych do organizacji imprez o charakterze lokalnym jak i ponadregionalnym, na przykład na bazie grodziska w Horodysku• rosnąca świadomość roli kultury w życiu społeczno-gospodarczym• rozwój turystyki oraz rozwijająca się agroturystyka na bazie atrakcji przyrodniczo – kulturowych gminy• możliwość wykorzystania walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego do rozwoju agroturystyki• wzrost popytu na usługi turystyczne i wypoczynek na obszarach wiejskich i blisko natury (turystyka kwalifikowana, np. rowerowa, nordic-walking, a także wypoczynek sobotnio-niedzielny dla mieszkańców miast)• postępująca cyfryzacja mediów i zasobów dziedzictwa kulturowego• dostęp do informacji i zasobów sieciowych• duża otwartość młodych mieszkańców na nowe techniki przekazu medialnego• kultywowanie tradycji, świadomość tożsamości lokalnej• w ramach LGD „Ziemia Chełmska” możliwość współpracy z sąsiednimi gminami w celu podejmowania wspólnych inicjatyw• promocja gminy poprzez uczestnictwo w różnych imprezach kulturalnych, sportowych itp.• istnienie na bieżąco aktualizowanych stron internetowych gminy i placówek gminnych• możliwość stworzenia kompleksowej spójnej i nowoczesnej polityki informacyjnej władz gminy na bazie Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Chełmska”	<ul style="list-style-type: none">• niedostosowanie oferty kulturalnej do zmieniających się wzorców spędzania czasu wolnego• niedostateczna wiedza o wartościach chronionych obiektów• niedostateczne zabezpieczenie obiektów zabytkowych• niewiedza o obowiązkach wynikających z występowania obiektu w gminnej ewidencji zabytków• niewystarczające środki finansowe w budżecie na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego• skomplikowane procedury ubiegania się o środki zewnętrzne, zwłaszcza przez osoby prywatne• zerwanie ciągłości kulturowej pomiędzy pokoleniami skutkujące zmianą systemu wartości• bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych
---	---

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

7.1. Priorytety, kierunki działań i zadania programu opieki

Cele, kierunki działań i działania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Leśniewice wynikają z dokumentów programowych wytworzonych na szczeblu krajowym, wojewódzkim, a szczególnie są zbieżne z Krajowym programem ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022, Wojewódzkim Programem Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019–2022.

W wyniku analizy stanu dziedzictwa kulturowego w gminie Leśniewice został sformułowany priorytet Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Leśniewice na lata 2022-2025:

„Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w gminie Leśniewice w celu zwiększenia potencjału kulturowego i turystycznego gminy”

W osiągnięciu zamierzenia dopomóc mają cele szczegółowe, wśród których należy wymienić:

Cel 1: Ochrona dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy oraz opieka nad nimi;

Cel 2: Kształtowanie tożsamości regionalnej;

Cel 3: Budowanie społecznej akceptacji dla ochrony dziedzictwa kulturowego gminy;

Cel 4: Efektywne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego dla funkcji edukacyjnych, kulturalnych i turystycznych;

Cel 5: Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy;

Cel 6: Promocja dziedzictwa kulturowego gminy.

7.2. Kierunki działań programu opieki oraz działania programu

Cel 1: Ochrona dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy oraz opieka nad nimi			
<i>Kierunki działań:</i>	<i>Działania:</i>	<i>Odpowiedzialni za realizację, współdziałający</i>	<i>Źródło finansowania</i>
1. Ochrona nieruchomego dziedzictwa materialnego	aktualizacja wykazu zabytków nieruchomych w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Leśniewice pod kątem spójności z gminną ewidencją zabytków	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne	Budżet Gminy
	aktualizacja rysunku w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Leśniewice o wszystkie stanowisk archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków Gminy Leśniewice	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne	Budżet Gminy

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

	wykonanie „Planu ochrony zabytków gminy Leśniewice na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych” obejmującego ochronę i zabezpieczenie przed niszczeniem – w tym przed kradzieżą, pożarem, zalaniem - obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne	Budżet Gminy
	Zainicjowanie i Uchwalenie przez Radę Gminy zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne	
	czytelne oznakowanie zabytków wpisanych do rejestru zabytków - forma oznakowania oraz treść powinna być uprzednio uzgodniona z wojewódzkim konserwatorem zabytków w Ciechanowie,	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne	Budżet Gminy
	prowadzenie regularnych prac pielęgnacyjnych zabytkowej zieleni będących własnością gminy.	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne	Budżet Gminy Dotacje LWKZ, MKiDN
	pozyskiwanie informacji na temat obiektów wpisanych do rejestru – w cyklach najrzadziej dwuletnich - o przeprowadzonych pracach remontowych, budowlanych, pojawiających się zagrożeniach stałych i doraźnych.	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne	Budżet Gminy
2. Ochrona zabytków ruchomych	ujęcie problematyki ochrony zabytków ruchomych w Planie ochrony zabytków gminy Leśniewice na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych z uwzględnieniem zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne	
3. Ochrona zabytków archeologicznych	ochrona i zachowanie stanowisk archeologicznych przed zniszczeniem wskutek eksploatacji kopalni (piasku) oraz przed ingerencją nieuprawnionych osób, na przykład „poszukiwaczy skarbów” korzystających z wykrywaczy metali poprzez akcje informacyjne na stronach internetowych gminy, w których znalazłoby się pouczenie o niszczeniu stanowisk i grożących za to sankcjach karnych;	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne	Budżet Gminy

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

	objęcie nadzorem miejsc eksploatacji kopalni (piasku) poprzez akcję informacyjną o prawnym wymogu poinformowania LWKZ lub wójta gminy o odkryciu zabytków archeologicznych i konieczności wstrzymania prac eksploatacyjnych;	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne	Budżet Gminy
	upublicznianie w lokalnych publikatorach, na stronach internetowych informacji o odkryciach archeologicznych w celu kreowania właściwych wzorów zachowań wobec materialnych pozostałości dziedzictwa kulturowego,	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne	Budżet Gminy
4. Dokumentacja i popularyzacja zasobów dziedzictwa kulturowego	uzupełnianie GEZ o inne obiekty zabytkowe, które zostaną uznane za wartościowe, czyli inwentaryzacja tzw. małej architektury: krzyży, kapliczek przydrożnych, w uzgodnieniu z Lubelskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków (Delegatura w Chełmie) oraz ujęcie ich w gminnej ewidencji,	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne	Budżet Gminy
	stałe uwzględnianie w aktualizowanych dokumentach planistycznych gminy ochrony dziedzictwa kulturowego gminy poprzez zamieszczanie aktualnego wykazu obiektów w gminnej ewidencji zabytków, w tym stanowisk archeologicznych	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne	Budżet Gminy
	digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego gminy – na przykład zainicjowanie przez Urząd Gminy akcji skanowania zdjęć z archiwów rodzinnych, przedstawiających miejscowości gminy Leśniewice, ale także mieszkańców gminy przy ich zajęciach codziennych, obchodzonych uroczystościach, świętach itp., oraz organizowanie wystaw o charakterze tematycznym w szkołach i ośrodkach życia kulturalnego,	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne	Budżet Gminy
	nawiązanie kontaktu z Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie w celu opracowania optymalnych działań mających na celu udokumentowanie ginących zwyczajów, obrzędów itp.,	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne	Budżet Gminy

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

5. Pielęgnacja tradycji i lokalnego folkloru	dokumentowanie w postaci rejestracji występów zespołów śpiewaczych z archiwizowaniem pozyskanych dokumentacji, zbieranie relacji, wspieranie i upowszechnianie „ginących zawodów”,	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne, Koła Gospodyń Wiejskich	Budżet Gminy
	promocja i wspieranie twórczości ludowej, zarówno materialnej jak i niematerialnej - zwyczajnie całoroczne na wsi, przyśpiewki, tańce, tradycyjne wyroby kulinarne,	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne, Koła Gospodyń Wiejskich,	Budżet Gminy Dotacje MKiDN
	wypracowanie z lokalną społecznością (np. na Dożynkach Gminnych lub podobnych uroczystościach lub w formie otwartego konkursu skierowanego do mieszkańców gminy) lokalnego produktu kulinarnego i jego zarejestrowanie na liście Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi lokalnych produktów,	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne, Koła Gospodyń Wiejskich, LGD	Budżet Gminy
Cel 2: Kształtowanie tożsamości regionalnej			
1. Wspieranie działań edukacyjnych obejmujących historię i dziedzictwo kulturowe regionu na różnych poziomach nauczania	organizowanie lekcji poświęconych tradycji kulturalnej gminy, regionu z zapraszaniem starszych mieszkańców jako opowiadających o dawnych zwyczajach: dorocznych, świątecznych itp , skanowanie zdjęć z przeszłości dokumentujących historię gminy, poszczególnych wsi itp),	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne	Budżet Gminy
	inicjowanie i pomoc w tworzeniu ekspozycji o charakterze regionalnym w placówkach szkolnych, biblioteki gminnej – np. wystawy fotografii pochodzące ze zbiorów rodzinnych które zostały zeskanowane w ramach akcji skanowania starych zdjęć	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne	Budżet Gminy
2. Kształtowanie tożsamości regionalnej w oparciu o wydarzenia historyczne, tradycje,	organizowanie konkursów i wystaw dotyczących dziedzictwa i tradycji związanych z historią terenów dzisiejszej gminy – na przykład zorganizowanie na stronach internetowych gminy konkursów z miejsc uwiecznionych na starych zdjęciach, zwyczajów dorocznych z wprowadzeniem zasady, że każdy uczestnik konkursu otrzymuje nagrodę	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne	Budżet Gminy

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

3. Wykorzystanie pamięci historycznej do integracji społeczności lokalnej i popularyzacji dziedzictwa kulturowego	Dalsze wspieranie i aktywne uczestnictwo Gminy Leśniewice w Biesiadzie Słowiańskiej i wprowadzenie tego wydarzenia do kalendarza stałych imprez na terenie gminy	Inicjatywy zewnętrzne, włączenie się Gminy Leśniewice i jej jednostek organizacyjnych	Budżet Gminy
	w przypadku pojawienia się inicjatywy zewnętrznej pomoc w organizowaniu inscenizacji ważnych wydarzeń historycznych (tradycje partyzanckie, tradycje żołnierzy „wyklętych”),		
Cel 3: Budowanie społecznej akceptacji dla ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego gminy			
1. Dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	opublikowanie na stronie internetowej Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami,	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne	Budżet Gminy
2. Edukacja mieszkańców w zakresie praw i obowiązków dotyczących opieki nad zabytkami	upowszechnianie wiedzy o prawach i obowiązkach właścicieli obiektów zabytkowych na stronach internetowych gminy; upowszechnianie dobrych praktyk konserwatorskich	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne LWKZ	Budżet Gminy
3. Zaangażowanie mieszkańców w działania na rzecz kultury	wspieranie i promowanie działalności artystycznej, w tym amatorskiej, m. in. poprzez konkursy i wystawy z wprowadzeniem zasady, że każdy uczestnik dostaje nagrodę	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne	Budżet Gminy
Cel 4: Efektywne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego dla funkcji edukacyjnych, kulturalnych i turystycznych			
1. Wspieranie właścicieli posiadających obiekty zabytkowe	poinformowanie właścicieli obiektów zabytkowych na temat pozyskiwania nowych źródeł finansowania prac remontowych i konserwatorskich, np. programy ochrony zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, środków pomocowych Unii Europejskiej,	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne	
2. Stymulowanie wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego dla rozwoju	wspieranie rozwoju turystyki kulturowej, wiejskiej, sentymentalnej, tematycznej – np. archeologicznej – poprzez udostępnianie stron internetowych gminy organizatorom takich akcji;	Inicjatywy zewnętrzne, włączenie się Gminy Leśniewice i jej jednostek organizacyjnych	Finansowanie zewnętrzne, Budżet Gminy

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIOWICE NA LATA 2022 – 2025

przemysłów kultury i czasu wolnego	współpraca z organizatorami turystyki oraz zagospodarowania czasu wolnego działających lub zamierzających działać na terenie gminy	Inicjatywy zewnętrzne, włączenie się Gminy Leśniowice i jej jednostek organizacyjnych	Finansowanie zewnętrzne, Budżet Gminy
3. Tworzenie pasm turystyczno-kulturowych	promocja na stronach internetowych gminy szlaków turystyki kulturowej w oparciu o atrakcje gminy Leśniowice na przykład szlaku dworów i pałaców, szlaku zabytków archeologicznych,	Gmina Leśniowice, Jednostki Gminne	
	promocja na stronach internetowych gminy ciągów wydarzeń w miejscowościach położonych na obszarach poszczególnych pasm, na przykład szlakiem architektury dworskiej i pałacowej; szlakiem kapliczek i krzyży przydrożnych, ,	Gmina Leśniowice, Jednostki Gminne	
	publikacja map i planów z umiejscowieniem obiektów czy wydarzeń historycznych włączonych do pasma turystyki kulturowej; np. zaczynając od publikacji na stronach internetowych gminy,	Gmina Leśniowice, Jednostki Gminne	Budżet Gminy
4. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju lokalnego poprzez organizację wydarzeń kulturalno-historycznych w miejscach historycznych	Wspieranie współpracy z Instytutem Archeologii UMCS w promocji o ochronie dziedzictwa archeologicznego poprzez współorganizowanie wydarzenia „Biesiada Słowiańska” w Horodysku i wpisanie tego wydarzenia w stały kalendarz imprez gminnych	Inicjatywy zewnętrzne, włączenie się Gminy Leśniowice i jej jednostek organizacyjnych	Budżet Gminy, Dotacje MKiDN,
Cel 5: Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy			
1. Poszerzanie wiedzy o materialnym dziedzictwie kulturowym i idei jego ochrony przy użyciu nowoczesnych technologii, mediów oraz różnorodnych form edukacji społecznej	współpraca z Instytutem Archeologii UMCS w zakresie promocji i popularyzowania na stronach internetowych (na przykład stronie, którą należałoby stworzyć wirtualnego Muzeum grodziska w Horodysku” metod dokumentowania zabytków i prospekcji terenowej, np. pozyskiwania danych skaningu laserowego i ich roli dla prospekcji w lasach i innych trudno dostępnych miejscach i udostępnienie stron	Gmina Leśniowice, Jednostki Gminne	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

	internetowych gminy dla ich prezentacji		
	podjęcie działań wspólnie z Instytutem Archeologii UMCS w Lublinie w sprawie zorganizowania np. w dawnej Szkole w Horodysku stałej ekspozycji poświęconej badaniom archeologicznym na stanowiskach archeologicznych w Horodysku	Gmina Leśniewice – jako inicjator,	Dotacje LWKZ, MKiDN
2. Popularyzacja akcji edukacyjnych na rzecz niematerialnego dziedzictwa kulturowego do wzmacniania społecznej świadomości	szeroka prezentacja zespołów folklorystycznych, publikowanie treści pieśni itp. na stronach internetowych gminy; prezentacja informacji na temat tradycyjnych form budownictwa regionu, jego folkloru, obrzędowości, zwyczajów dorocznych i świątecznych, publikowanie treści zapomnianych już tradycyjnych pieśni itp. na stronach internetowych gminy	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne	
3. Wspieranie programów badawczych i dokumentacyjnych zmierzających do stworzenia pełnej inwentaryzacji zasobów niematerialnych dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza zagrożonego	wspieranie inicjatyw badawczych Instytutu Archeologii UMCS w Lublinie służących pogłębieniu wiedzy o najdawniejszej przeszłości gminy oraz informowanie o prowadzonej współpracy na stronach internetowych – na przykład poprzez założenie wirtualnej strony internetowej „Muzeum grodziska w Horodysku”, na której udostępniano by informacje o badaniach wykopaliskowych, technikach badawczych, problematyce ochrony dziedzictwa archeologicznego	Gmina Karczmiska, Jednostki Gminne	Finansowanie zewnętrzne (LWKZ, MKiDN), Budżet Gminy
	wsparcie młodzieży studiującej kierunki historyczne do włączenia się do programów badawczych i dokumentacyjnych, np. poprzez umożliwienie publikacji na stronach internetowych gminy – poinformowanie o takiej możliwości na stronie internetowej gminy	Gmina Leśniewice, Jednostki Gminne	Budżet Gminy
Cel 6: Promocja dziedzictwa kulturowego gminy			

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIOWICE NA LATA 2022 – 2025

1. Rozwijanie nowoczesnych form promocji gminy wykorzystującej bogactwo dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy	Prezentacja na sprofilowanych stronach internetowych gminy informacji na temat folkloru, obrzędowości, zwyczajów dorocznych i świątecznych, tradycyjnych form budownictwa – na przykład poprzez prezentowanie nagrań z występów śpiewaczych zespołów ludowychL „Kumowianki”, „Sielanki”, „Rakołupianki”	Gmina Leśniowice i jej jednostki organizacyjne	Finansowanie zewnętrzne, Budżet Gminy
	Kontynuacja współpracy z Instytutem Archeologii UMCS w promocji o ochronie dziedzictwa archeologicznego poprzez współorganizowanie wydarzenia „Biesiada Słowiańska” w Horodysku i wpisanie tego wydarzenia w stały kalendarz imprez gminnych	Gmina Leśniowice i jej jednostki organizacyjne	Finansowanie zewnętrzne, Budżet Gminy
2. Promocja istniejących szlaków kulturowych jako istotnych działań dla promocji gminy	w ramach portalu internetowego gminy opracowanie i prowadzenie zakładki tematycznej dotyczącej istniejących szlaków kulturowych z informacją, na temat bazy noclegowej, gastronomicznej, dostępności dla osób niepełnosprawnych	Gmina Leśniowice, Jednostki Gminne	Budżet Gminy
3. Współpraca z sąsiednimi gminami należącymi do LGD „Ziemi Chełmskiej” w zakresie wspólnej promocji regionu	na bazie przynależności do LGD „Ziemi Chełmskiej” nawiązanie współpracy z gminami należącymi do LGD w celu wypracowania wspólnych przedsięwzięć promujących region	Gmina Leśniowice we współpracy z gminami należącymi do LGD „Ziemi Chełmskiej”	Dotacje LWKZ, MKiDN

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawę instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Leśniowice stanowi obowiązujące prawo oraz zawarte w nim regulacje. Zakłada się, że zakreślone w Programie kierunki i działania byłyby wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

1) instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych

- aktualizacja miejscowych dokumentów planistycznych,
- tworzenie parków kulturowych,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

- wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy,
 - wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- 2) instrumentów finansowych**
- m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy,
 - finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków,
 - korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- 3) instrumentów koordynacji**
- m.in. poprzez realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp.,
 - współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi;
- 4) instrumentów społecznych**
- działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- 5) instrumentów kontrolnych**
- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
 - monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Monitorowanie Programu powinno być stałym i ciągłym procesem obserwacji zmian ilościowych i jakościowych wybranych wskaźników, dającym w efekcie informacje co do skuteczności i słuszności podjętych działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w gminie Leśniewice.

Monitoring obejmował będzie następujące działania:

- systematyczne zbieranie danych liczbowych oraz informacji dotyczących realizacji celów i kierunków działań;
- ocenę osiągniętych rezultatów, stopnia wykonania przyjętych celów oraz oszacowanie kluczowych efektów Programu;
- planowanie zmian, które zostaną zaproponowane w kolejnym Programie na lata 2026-2029.

Nazwa celu	Wskaźnik
Ochrona dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy oraz opieka nad nim	1. Czy zaktualizowano wykazy zabytków w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego pod kątem spójności z gminną ewidencją zabytków? 2. czy przystąpiono do sporządzenia planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych gminy Leśniewice i czy uwzględniono w nim ochronę zabytków nieruchomych? 3. Czy są oznakowane zabytki wpisane do rejestru zabytków? 4. Czy uchwalono zasady udzielania dotacji gminnych przy pracach prowadzonych przy zabytkach wpisanych do rejestru?

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LEŚNIEWICE NA LATA 2022 – 2025

	<ol style="list-style-type: none"> 5. Czy poinformowano właścicieli i użytkowników obiektów wpisanych do rejestru o wymogach prawa związanych z posiadaniem obiektów zabytkowych? 6. Czy obiekty wpisane do rejestru zabytków posiadają tablice informacyjne i czy wykonano tablice (ile i gdzie) na obiektach? 7. Czy pozyskano informacje dotyczące zagrożeń, prac remontowych na obiektach wpisanych do rejestru zabytków? 8. Czy na stronie internetowej gminy znalazła się informacja dotycząca zagrożenia niszczenia stanowisk archeologicznych przez tzw. detektorystów? 9. Czy odbyły się wizytacje obiektów będących w gminnej ewidencji zabytków? 10. Czy dokonano nowych wpisów obiektów do gminnej ewidencji zabytków i czy wykonano dla nich karty adresowe? 11. Czy przystąpiono do akcji digitalizacji zasobów dziedzictwa kulturowego: <ul style="list-style-type: none"> - skanowania zdjęć udostępnionych z archiwów rodzinnych; - publikowania zeskanowanych zdjęć - dokumentowano występy zespołów folklorystycznych? 12. Czy wypracowano z lokalną społecznością lokalny produkt kulinarny i zarejestrowano na liście Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi lokalnych produktów,
Pomoc w kształtowaniu tożsamości regionalnej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba inicjatyw kulturalnych w sferze opieki nad zabytkami (lekcje muzealne, warsztaty, konkursy, wystawy, inscenizacje) 2. czy gmina wspierała Biesiadę Słowińską? 3. czy gmina wspierała inne inscenizacje?
Budowanie społecznej akceptacji dla ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Czy opublikowano na stronie internetowej gminy Gminny Program Opieki nad Zabytkami? 2. Liczba konkursów związanych z ochroną i promocją dziedzictwa kulturowego 3. Liczba stowarzyszeń i związków działających na rzecz lokalnego dziedzictwa kulturowego
Efektywne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego dla funkcji edukacyjnych, kulturalnych i turystycznych	<ol style="list-style-type: none"> 1. Czy poinformowano właścicieli obiektów zabytkowych na temat pozyskiwania środków na prace remontowe 2. Liczba wystaw stałych i czasowych poświęconych dziedzictwu kulturowemu gminy 3. Liczba tras rowerowych, ścieżek przyrodniczych propagujących dziedzictwo kulturowe i zasoby przyrodnicze gminy
Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba artykułów, publikacji na stronach internetowych Urzędu Gminy dotyczących dziedzictwa kulturowego zainicjowanych przez władze samorządowe; 2. czy utworzono stronę internetową poświęconą grodzisku w Horodysku 3. czy nawiązano współpracę z Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie? 4. Liczba akcji edukacyjnych na rzecz dziedzictwa kulturowego; 5. Liczba akcji edukacyjnych skierowanych do właścicieli obiektów zabytkowych dotyczących zasad konserwatorskich
Promocja dziedzictwa kulturowego gminy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Czy w ramach portalu internetowego Gminy prowadzone są zakładki sprofilowane dotyczące dziedzictwa kulturowego? 2. Liczba akcji propagujących szlaki kulturowe i ich tworzenie 3. Liczba akcji promujących turystykę kulturalną o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym

	4. Liczba wspólnych akcji promocyjnych regionu z sąsiednimi gminami 5. Liczba współorganizowanych przez Urząd Gminy wydarzeń kulturalnych.
--	---

Obowiązek sprawozdawczy z wykonania programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (*Dz. U. z 2021 r. poz. 710 ze zm.*):

Art. 87:

5. *Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.*

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Poniższe informacje zaczerpnięto ze strony Narodowego Instytutu Dziedzictwa (https://www.nid.pl/pl/Dla_wlascicieli_i_zaradcow/finansowanie-opieki-nad-zabytkami/)
Podstawowym źródłem finansowania opieki nad zabytkami są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz poszczególnych samorządów. Finansowanie opieki nad zabytkami z tych źródeł odbywa się na zasadzie współfinansowania prac przy obiektach zabytkowych, w oparciu o zapisy Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dysponentami powyższych środków są:

- Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków,
- organ stanowiący - gminy, powiatu, samorządu województwa.

Wymienione jednostki organizują corocznie nabory wniosków. Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej, będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie. Udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac. W przypadku refundacji kosztów prac wniosek powinien być złożony w roku następującym po roku, w trakcie którego zakończono wszystkie prace konserwatorskie i roboty budowlane podlegające dofinansowaniu. Szczegółowy wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu określa art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;

8. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
9. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
12. modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
13. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
14. uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
15. działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
16. zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
17. zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, lub
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru realizowane ze środków w dyspozycji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, realizowane są głównie w ramach programu „Dziedzictwo kulturowe” priorytet „Ochrona zabytków”.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego corocznie ogłasza (od 2005 r.) Programy, w ramach których są finansowane zadania z zakresu kultury. Ochronie i opiece nad zabytkami dedykowane są:

Program „Dziedzictwo kulturowe”:

priorytet „Ochrona zabytków”, w ramach którego są dofinansowywane prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków,
priorytet „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą”, w ramach którego można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań realizowanych poza granicami i na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:

- rewaloryzacji oraz prac remontowych i konserwatorskich w zabytkach polskich lub z Polską związanych, znajdujących się poza granicami kraju;
- rewaloryzacji, konserwacji, ochrony i zachowania zabytkowych cmentarzy i miejsc pamięci narodowej poza granicami kraju;
- dokumentowania utraconego i rozproszonego polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, w tym badań naukowych, kwerend bibliotecznych, archiwalnych i inwentaryzacji;
- publikacji oraz promocji badań naukowych nad dziedzictwem narodowym poza granicami kraju;
- upamiętniania wybitnych osób lub zdarzeń historycznych związanych z dziedzictwem narodowym poza granicami kraju;
- pomocy instytucjom stowarzyszonym w Stałej Konferencji Muzeów, Bibliotek i Archiwów Polskich poza Krajem oraz innym instytucjom emigracyjnym i organizacjom polonijnym, prowadzącym działalność w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego.

priorytet „Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego, w ramach którego można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego uwzględniająca przeprowadzenie niezbędnych prac konserwatorskich;
- udostępnianie cyfrowych zasobów za pośrednictwem urzędów multimedialnych lub/ oraz sieci rozległych (Internetu) poprzez portale internetowe;
- przechowywanie zasobów cyfrowych z zapewnieniem trwałości i bezpieczeństwa danych cyfrowych.

priorytet „Ochrona zabytków archeologicznych, w ramach którego dofinansowywane są następujące rodzaje zadań:

- ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
- nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

Poza trybem określonym w Programach, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego realizuje również **dotacje na badania archeologiczne**, jeżeli ich przeprowadzenie jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków w przypadku:

- prowadzenia robót budowlanych przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru, objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo,
- prowadzenia robót ziemnych lub zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić, może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego.

Dotację na przeprowadzenie badań archeologicznych otrzymać może osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna zamierzająca realizować te działania, w przypadku gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów

planowanych do przeprowadzenia działań. Zasady udzielania określone są w art. 82a i 82b ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz w rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne.

Zgodnie z art. 83 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na zasadach określonych w przepisach o zasadach finansowania nauki, minister właściwy do spraw nauki może również przyznać środki finansowe na badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy obiektach zabytkowych.

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Należy jednak zaznaczyć, że bieżące programy w ramach środków pochodzących z Unii Europejskiej ulegają zakończeniu wraz z końcem 2020 roku, należy więc oczekiwać na informacje dotyczące ich kontynuacji bądź powstaniu nowych programów w ramach nowej perspektywy budżetowej Unii na lata 2021-2027.

Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2020 poz. 713) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest zadaniem własnym gminy. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytku określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Gminy. Dotacje na prace przy obiektach włączonych do gminnej ewidencji zabytków mogą udzielać organy administracji samorządowej (wójt / burmistrz / prezydent / starosta / marszałek) na podstawie stosownej uchwały. Wojewódzki Konserwator Zabytków nie może udzielać dotacji na prace przy tych obiektach.

Gmina Leśniowice do tej pory nie ustaliła zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

11. Bibliografia

- 1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r**
(Dz. U. nr 78 poz. 483, oraz z 2006 r. nr 200 poz. 1471 oraz z 2009 r. nr 114 poz. 946) <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970780483>
- 2. Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej**
(Dz. U. z 2020 r. poz. 1220 ze zm.)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19971410943>
- 3. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami**
(Dz. U. z 2021 r. poz. 710 ze zm.), wraz z aktami wykonawczymi do ustawy
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20031621568>
- 4. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym**

- (Dz. U. z 2020 r. poz. 713 ze zm.)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19900160095>
5. **Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym**
(Dz. U. z 2020 r. poz. 293 ze zm.)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20030800717>
6. **Ustawa z dnia 7 lipca 1994r. Prawo budowlane**
(Dz. U. z 2020 r. poz. 1333 ze zm.)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19940890414>
7. **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska**
(Dz. U. z 2020 r. poz. 1219 ze zm.)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20010620627>
8. **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody**
(Dz. U. z 2020 r. poz. 55 ze zm.)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20040920880>
9. **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami**
(Dz. U. z 2020 r. poz. 1990 ze zm.)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19971150741>
10. **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej**
(Dz. U. z 2020 r. poz. 194 ze zm.)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19911140493>
11. **Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach**
(Dz. U. z 2020 r. poz. 902)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970050024>
12. **Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach**
(Dz. U. z 2019 r. poz. 1479)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970850539>
13. **Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych**
(Dz. U. z 2018 r. poz. 2337 ze zm.)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19330390311>
14. **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie**
(Dz. U. z 2020 r. poz. 1057)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20030960873>
15. **Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych**
(Dz. U. z 2019 r. poz. 1170 oraz z 2021 r. poz. 401)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19910090031>
16. **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022**
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20190000808>
17. **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 oraz Uzupełnienie strategii na lata 2004-2020**
http://bip.mkidn.gov.pl/media/docs/Narodowa_Strategia_Rozwoju_Kultury.pdf
<http://bip.mkidn.gov.pl/media/docs/050617nsrk-uzupelnienie.pdf>
18. **Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030**
<http://rpo2020.lubuskie.pl/wp->

- [content/uploads/2013/01/Koncepcja_Przestrzennego_Zagospodarowania_Kraju_2030_13.pdf](#)
19. **Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”**
http://kigeit.org.pl/FTP/PRCIP/Literatura/002_Strategia_DSRK_PL2030_RM.pdf
 20. **Strategia Rozwoju Kraju 2020.**
<http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/7938232EA0AAD4F2C1257AD00052A8F6/%24File/972.pdf>
 21. **Założenia do Narodowego Planu Rewitalizacji 2022**
https://rpo.slaskie.pl/dokument/narodowy_plan_rewitalizacji_2022_zalozenia
 22. **Ochrona Dziedzictwa Niematerialnego**
https://www.nid.pl/pl/Dla_wlascieli_i_zarzadcow/opieka-nad-zabytkami/niematerialne-dziedzictwo-kulturowe-unesco/
 23. **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020**
http://ks.mkidn.gov.pl/media/download_gallery/20130520SRKS_na_stronie_internetowej.pdf
 24. **Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020**
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20110360423/O/M20110423.pdf>
 25. **Strategia Sprawne Państwo 2020**
<http://administracja.mswia.gov.pl/adm/departament-administra/strategia-sprawne-panst/8085,Strategia-Sprawne-Panstwo-2020.html>
 26. **Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2014–2020**
<https://www.pois.gov.pl/strony/o-programie/dokumenty/program-operacyjny-infrastruktura-i-srodowisko-2014-2020/>
 27. **Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014–2020 (z perspektywą do 2030)**
http://www.strategia.lubelskie.pl/Strategia_Rozwoju_Wojewodztwa_Lubelskiego_na_lata_2014-2020_z_perspektywa_do_2030_roku.pdf
 28. **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019–2022**
<https://www.lubelskie.pl/file/2019/07/WPOZ-2019-2022-poprawki-po-opinii-LWKZ-na-ZWL-2-26-06-2019-1.pdf>
 29. **Lokalna Grupa Działania „Ziemi Chełmskiej”**
<http://www.ziemiachelmska.pl/>
 30. **Samorządowy Ośrodek Kultury w Leśniewicach**
<http://sok.lesniewice.lubelskie.pl/>